

DRÁMAMELLÉKLET

1979

FEBRUÁR

BÉCSY TAMÁS

Közéletrajz és dráma

Maróti Lajos új drámája azok közé a mostanában megírt magyar drámák közé tartozik, amelyek aktuális és fontos társadalmi mozgás-irányokat ábrázolnak. Miként például Raffai Sarolta *Vasderesében* itt is annak az embernek a sorsáról van szó, aki a felszabadulást követő években és évtizedekben jelentős, nagy tetteket hajtott végre, mára azonban már túlhaladt rajta a társadalmi és gazdasági fejlődés.

Kalapos Vincét, a fiatal budapesti munkást az üzemek államosításakor megbízták egy vidéki iparvállalat vezetésével. Húsz évig volt igazgató, mialatt a közepes gyárból bonyolult gépeket gyártó, kül-földre szállító, modern nagyüzem lett, s a végén kényszerből nyugdíjazták. Amit közben ő tesz, és ami vele történik, az kétségkívül közéletünk életrajza, hitelesen és a legfontosabb társadalmi mozgás-irányokat felvonultatva.

Maróti Lajos tehát kilépett a szorosan vett „értelmiségi” problémakörből. Akár történelmi környezetbe helyezve, akár mai életünkről közvetlenül szólván, mindeddig értelmiségi hősei voltak: Plátón, Dante, Giordano Bruno, a Doktor Úr és egy vénlányjelölt gépirónó.

Ha megkíséreljük közelebről meghatározni az „értelmiségi” drámák témáját, arra is választ kapunk, mi érdekelte eddig Maróti Lajost. Az *utolsó utáni éjszaka* Giordano Bruno gondolati újdonságával, új filozófiájával és fizikájával összefüggésben az embernek és művének problematikáját tárgyalja, azt, hogy miként viszonylik egymáshoz az ember sorsa és művének sorsa. A *számkivetetben* Dante a főhős, akinek életéről nyilván egyetlen szót sem lehet mondani a *Divina Commedia* nélkül. Mindkettejüket sokkal inkább művük sorsa érdekli, mint a saját életük; pontosabban úgy fogalmazhatjuk, hogy saját életük mint a művet megvalósító tevékenységsorozat érdekli őket, s nem életük ettől független vonatkozásai. Az *utolsó utáni éjszakában* — dramaturgiailag nem szerencsésen, de gondolatilag nagyon pontosan és helyénvalóan — G. Brunónak egy Angyal is megjelenik, aki nem más, mint Einstein. Közli, hogy a tér végtelensége másként is elgondolható, mint ahogy ő elképzelte és tanította. Ezzel, különösen, ha e két művet egymásra vonatkoztatjuk, megjelenik a természettudományos és a művészi mű sorsa közötti különbség: az egyik egy idő után történelmi tény marad csupán, míg a másik elevenen hatékony minden időben.

E két drámában Maróti Lajost tehát az alkotó ember és műve viszonya, e kettő közötti összefüggés foglalkoztatja, amely jellegzetesen XX. századi téma. Feldolgozásukhoz nyilván mindig személyes indítékok is vezetnek, noha e problematikának a kor által kitermelt objektív vonatkozásai az igazán fontosak. Sajnos, e két drámában erőteljesebben jelennek meg a műhöz való pszichológiai viszonyok — ez a megállapítás a művek sorsára vonatkozik — s kevésbé az ember és saját műve közötti vonatkozásoknak azok az erővonalai, amelyek objektíve, a kor szükségyszerűségeiből fakadva lennének lényegesek.

Az *Egy válás történetében* más aspektusból jelenik meg az ember

és saját műve közötti viszony. A dráma hőse gyakran látható, tapasztalható mai figura. A Doktor Úr az az ember, aki vágyakozik a nagy műre, néha úgy is viselkedik, mint aki azt már létre is hozta. Valójában azonban nincs igazi tehetsége. Az igazi tehetség ugyanis nemcsak képesség, hanem oly benső erő és dinamizmus, amely mindenképpen „külsővé” akarja tenni a benső tartalmakat. Ha valakit ez nem feszít igazán, ha nem fenyegeti azzal, hogy a „külsővé tevés” nélkül a lehető legrosszabb „közérzetet” okozza, akkor ott nincs igazi tehetség. A Doktor Úr is gyanús ebből a szempontból; gyanús, hogy ő is csak környezetének elismerését, saját egyénisége jelentőségének el- és felismerését kívánja azon az alapon, hogy ő maga fontosnak és lényegesnek érzi. Maróti Lajos ismeri ennek a magatartásnak a megjelenését; mégis, a mű nem mélyül el igazán. Elsősorban azért, mert a Doktor Úr olyan „értelmiségi hőbörgő”, akinek problematikája — hiába vannak számszerűen sokan — túlzottan egyéni. Minden generációból sokan vannak, akik harminc és harmincöt évük között rájönnek, hogy semmit sem csináltak, csak vágyakoztak a „nagy műre”, de létrehozni vagy erőtlenség voltak, vagy tehetségtelenek. Most aztán szűkebb vagy tágabb környezetüket szidják, azt hibáztatják. A dráma lényege első-sorban a *számkivetett-tel* való vonatkozásában deríthető ki. Dante számtalan — más számára és ma már — érdektelen aprósággal veszködik, ezek nagyon gyöttrik és heves indulatokat váltanak ki belőle, de végül számára mindennél fontosabb a mű megírása. „Közérzete” akkor lenne valóban elviselhetetlen, ha az adott pillanatban nagyon is égető problémák válnának a mű megírására irányuló dinamizmust elnyomó erővé. A Doktor Úr éppen ebben, a mű megírásának elhalasztásában, a halogatás állapotában érzi jól magát. Sajnos, azonban ez a magatartás és világhoz való viszony, valamint a mű megírásának halogatása nincs igazán kibontva; vagyis inkább a szimptomák ábrázolódnak.

A *Vénasszonyok nyara* mintha kitérő lenne; ennek a drámának a problémája nem illeszkedik azokba a kérdésekbe, amelyek Maróti Lajost eddig foglalkoztatták. Ami itt előkerül, az jobbra egyéni-pszichológiai kérdés, még akkor is, ha ma ugyancsak általánosan tapasztalható. A mű mintha annak a közmondásnak az igazságát akarná bizonyítani, miszerint „A pokol országútjai jó szándékkal vannak kiköveztve.” Három nő, nagymama, anya és lány gyöttrik egymás életét merő jóindulatból, tapintatból, féltésből, óvó szándékokból. Mindenki segíteni akar a másikon, de persze úgy, ahogy ő képzeletben el a helyes segítséget, s nem úgy, ahogy a másikon valóban segítség lenne. Így aztán a jóindulat pokollá formálja az életet, különösen akkor, amikor mind a hárman egyszerre akarnak innen — természetesen hiába — kiszabadulni. A nagymama és az anya óvó szárnyai alatt keserű vénlányá satnyul az ifjú lány.

A *Közéletrajz talán* a Plátón-drámához kapcsolódik legjobban. Az

ókori történetben Platón eszményi államát hiába akarja megvalósítani az állam vezetője, lehetetlenné teszi az államvezetési gyakorlat, ennek szükségességét. Kalapos Vince sok tévedéssel és sok egyéni hibával megiscsak a jó, az igazi élet felé vezet a „kis államot”, az általa igazgatott üzemet, hogy aztán egy ponton az általa is elindított társadalmi mozgásirányok elhagyják őt. A *Platón-drámában* a Kórus szerint Platón öli meg legjobb tanítványát épp azzal, hogy Dión, mestere eszményi államát akarja megvalósítani, s közben kénytelen nem tudomásul venni, hogy összeesküvést szőnek ellene, s hagyja, hogy megfojtsák. Az újkori hős korántsem filozófus, és nem is bírja elviselni, hogy az élet fejlődése túlhalad rajta: fegyvert tisztogatván vagy véletlen baleset áldozata, vagy öngyilkosságot követ el. Az utóbbi a valószínű.

Meg kell vallanunk, véleményünk szerint Maróti Lajos témái-tárgyai közül a *Közéletrajz* a legsúlyosabb.

Nemcsak a politizáló és a termelést irányító gyárigazgató, hanem a körülötte lévő drámai alakok legtöbbje lényeges társadalmi mozgásirányokat testesítenek meg, s ezért „igaz” alakok. A Kalapos Vincéhez hasonló figura föltűnt már az *Egy válás történetében*. Ott Menyhért Lajosnak nevezték, de még csak „valódi” figura volt. A lényegét csak az általa elmondott gondolatok hordozták; a teljes ember egyfelől kissé édeskés volt Verával szemben, másfelől kissé nyersen és „csak azért” volt harcos a Doktor Úr „eszméivel” szemben, s e két maga-tartás nem ötvöződött igazi egységgé. Kalapos korszántsem ennyire „jól vasalt”, kívülről és belülről nyers, sőt többször durva, ugyanakkor mindig tisztességes és becsületes. Alakjának szerves tartozéka, s ez finom írói megfigyelés és kidolgozása is kitűnő, hogy „proletársztöne” milyen pontosan és hibátlanul működik az éles, de a viszonylag egyszerűbb, áttekinthetőbb helyzetekben — mint például az államosítás vagy 1956 decembere —, de ez az „ösztön” működésképtelen lesz a bonyolult és szakértelmet kívánó későbbi gazdasági körülmények között. A hibásnak bizonyuló csöveket személyesen ő rendeli meg, s eszébe sem juthat, hogy ezen a tárgyaláson „átverhetik”, mert akivel tárgyal, s ez régi jó elvtársam és barátom”. Persze lehet, hogy nem „verték át”, de ő mint vevő, szakmai ismeretek híján nem tudta eldönteni, hogy „amit vásárol, megfelel-e céljának”.

Körülötte különösen két alak testesít meg alapvető társadalmi mozgásirányt. Az egyik Ábrahám Imre, a régi mérnök, aki a szocializmus építésébe — épp szakma- és munkaszeretetből — a kezdetek kezdetén és legyelemben egyértelmű állásfoglalással bekapcsolódott. Kalapos benne sem bízta mindig „ösztonei” alapján, de azért szakmai kérdésekben — épp mert „proletársztöne” kitűnően működik ekkor — mindig hozzá fordul. Ábrahám írói megformálásában nyoma sincs a sematikus irodalom korszakából ismert „lojális régi értelmiségi” vázfigurájának. Jóformán csak Kalapos Vincéhez, pontosabban rajta keresztül a munkához való vonatkozásai ábrázolódnak, de ezek sok-oldalúak, s ezért a teljes ember jelenhet meg, hiszen a munkához való sokoldalú viszony az ember lényegéhez tartozik. Ábrahám egyéniség-gének-személyiségének az a legjellemzőbb vonása, hogy minden körülmények között kitart „csendes szenvedély”, a munka mellett, még akkor is, amikor egyéni sérelmek érik. Ezeket rendre legyűri, mert így kívánja a munkához való stabil viszonya. Kalapost becsületessége, tisztességessége miatt megszereti, hiába igazságtalan vagy durva vele szemben is.

Hozzá hasonlóan jól megírt alak Gács elvtárs, aki a mű cselekményének hátterében előbb felfelé, majd lefelé ívelő közéleti pályát fut be. Kalapossal való viselkedése, magatartása attól függ, hol tart saját pályáé és az igazgatóé. Először „atyaian” tanácsokat ad a Buda-pestről hozzájuk került fiatalembernek. Később komolyan támogatja, de aztán elfogadja az igazgató segítségét. A „szuperaggregátor” kapcsán kialakult botrányban azonban magára hagyja Kalapost.

Kalapos gyermekeinek életútja és sorsa szélesíti a műben tükröződő társadalmi mozgásirányokat. Egyik lánya a „maszek életbe” nő bele; a másik későn kezd tanulni, de aztán megtalálja helyét a közéletben, csak magánélete maradt hányattott. Fia pedig maoista szövegek sokszorgatása miatt még a rendőrséggel is összeütközésbe került.

A dráma alakjainak tekintélyes része azonban voltaképpen felesleges. Hámori Jenő jobbára a Kisluja nevű Kalapos lány sorsának, útjának magyarázatához kell; a terebélyes Podmaniczki család a másik lány sorsának konkretizálásához.

A valóban fölösleges és a szükséges alakok „határán” áll Kohut Ervin, az egykori, botcsinálta sztahanovista, aki a darab második felére már a Szovjetunióban végzett mérnök. Őt teszi meg főmérnökké Kalapos, amikor az új technológiára, a modern nagyüzem szervezésére térnek át, mert úgy gondolja, a fiatalember alkalmasabb lesz e feladat elvégzésére, mint az öreg Ábrahám Imre. Kohut kinevezésével, illetve Ábrahám nyugdíjba küldésével indul el Kalapos Vince valódi drámája.

Az említett életanyagok drámává formálásának problémájára világítanak rá a fölösleges alakok, valamint az a tény, hogy a valódi dráma az első rész vége felé kezdődik el.

A drámaelméletben nemhiába régóta hangoztatott tény, hogy első-sorban a cselekmény fontos s csak azután a jellemek. A cselekmény nem okvetlenül egyenlő az alakok cselekvéseinek összegével. Az alakok cselekvései közül csak azok válnak a cselekmény részévé, amelyek a; ő viszonyaiknak, vonatkozásaiknak a változásait jelenítik meg vagy hordozzák. A *Közéletrajz* első részében nem annyira a Kalapos Vincéhez

való vonatkozások jelennek meg, mint inkább a vele történő kör keresztül társadalmunk „közéletrajza”, annak eseményei, jobbára epikusán.

(Csak zárójelben jegyezzük meg: épp ily fölöslegesnek érezzük a *Platón-dráma* első felvonását is. Abban is egy másik dráma lehetősége rejtezik, nem az, ami a második és harmadik felvonásban kibontakozik.)

Egy-egy egészen ritka kivételtől eltekintve drámában sohasem sikerülhet

húsz vagy több évet egyetlen, *egységes* drámává formálni. A mű ennyi időre elhúzódó cselekménysora csak akkor válhat szervező egységes drámává, ha a cselekménysor nem pusztán történelmi események

sora, hanem annak az ábrázolása, hogy mi minden történik történhet ennyi idő alatt egy emberrel; vagyis akkor, ha ennyi idejű egyetlen ember *egyik* alapproblematikája húzódik el, méghozzá enne} természetét illetően *szükségszerűen* ennyi időre. Ugyanakkor egy ember egyik alapproblematikája nyilvánvalóan nem lehet drámai értelemben} csak annyi, hogy minden dolog ugyanazzal az emberrel történik. Így a cselekménysor mindenképp epikus lesz, s ezen a módon lehet „közéletrajzot” írni, de drámát aligha.

Kalapos Vince egyik, csak körvonalaiiban megjelenő drámája az új főmérnök kinevezéséig, pontosabban Ábrahám nyugdíjaztatásáig tart. Nem véletlen, hogy a dráma — véleményünk szerint — fölösleges alakjai ebben a részben szerepelnek, s a későbbiekben eltűnnek. Mer nem ez az igazi dráma. Ennek csak a lehetősége rejtezik a Kalapos és Ábrahám közötti vonatkozásrendszerben, valamint az ő kapcsolatuknak

a szocializmus építésének kezdeteire jellemző viszonyoknak vonatkozásoknak a találkozásában. Az itt rejlő dráma azonban nincs kibontva; ezek az eseménysorok csak arra szolgálnak, hogy megmutassák:

az a Kalapos, aki később az említett hibát elköveti, valaha milyen kitűnő ember volt.

Az igazi dráma Kohut kinevezésekor, egészen pontosan a „szuperaggregátor” problematikájának feltűnésekor kezdődik. Ez az a „pillanat” ugyanis, amikor Kalapos Vincét elhagyja a történelmi és gazdasági fejlődés. A „szuperaggregátor” tervezése, alkatrészeinek megrendelése,

a kapitalistákkal kötendő nagy üzletnek a lehetősége, illetve a gép tönkremenése, az üzlet meghiúsulása, Kalapos bukása egysége

síthetné az alakok cselekvését, magatartását, megnyilatkozásait. Ha erre az eseménysorra, amelynek közepében Kalapos áll, vonatkoznának a megnyilatkozások, akkor egységes drámává szerveződhetne az egyéni cselekvések sorozata. A gép gyártásának elhatározása nagyon szoros összefüggésben van Ábrahám nyugdíjaztatásával, Kohut kinevezésével, s így ez a „pillanat” nemcsak Kalapos társadalmi-történelmi „időszerűtlenségének” kezdete, hanem lényeges társadalmi mozgásirányainak egyike, méghozzá olyan, amely itt, ebben a drámában a drámai értelmű szituációt teremtheti meg; vagyis olyan pillanat ez, amely az itt megjelenő alakok közé új vonatkozásokat épít. Sajnos, ennek a drámának főbb eseményei közül több megíratlan. Nem ábrázolódik az a jelenet, amelyben Kalapos „rég elvtársánál és barátjánál” megrendeli a majd rossznak, hibásnak bizonyuló csöveket; csak említik azt a jelenetet is, amelyben az igazgatót hibájára figyelmeztetik; sőt az sem ábrázolódik, hogy Kohut miként hívja fel Kalapos figyelmét a hibás csövekből adódó következményekre. Így aztán azt sem tudjuk például, hogy mekkora és milyen szerepe van Kohutnak a botrányban, pontosabban Kalapos leváltásában. (Kohut épp ezeknek a tisztázatlansága miatt áll a felesleges és a lényeges alakok „határán”, noha a második, a valódi drámának egyik főszereplője.)

Úgy véljük, hogy Kalapos életútját és egyéniségét tekintve mindaz, ami az első mintegy huszonhárom jelenetben található, hitelesen lenne megérzékíthető a második, a valódi drámában is. Az első rész ugyanis valóban csak „közéletrajz”, amiből annyit tudunk meg, hogy miként állt helyt mint munkásigazgató, miként és hogyan követte el „politikai megfontolásokból” tervcsalást az 50-es években, hogyan lett valaki sztahanovista, milyen nehézségbe ütközött a normarendezés stb. Ezek valóban hozzátartoznak „közéletrajzunkhoz”, de nem bizonyos, hogy Kalaposnak a „szuperaggregátorral” kezdődő valódi drámáját nem lehetne ábrázolni ezek konkrét bemutatása nélkül. A felsorolt esemé-

nyek és azok értékelése ma már a társadalmi tudat részei, így azokra mint tudott és mindenki által azonosan értékelt tényekre lehet építeni. Például a munkásigazgatók akkori nehéz helyzete és helytállása épp olyan köztudott és pozitívan értékelt, mint ahogyan negatívan a tervcsalások.

Számunkra kissé problematikus a műnek keretbe ágyazása és a szociológus „nyomozása”. A keret Kalapos temetése és a személyét érintő különböző megjegyzések. Ezek pusztán annyi jelentéstartalmat adnak a cselekménynek, hogy már az elején tudjuk, halott az, akiről szó lesz, s hogy az illető erőszakos halált halt. A szociológusnak, Jász-Subának a szerepeltetése az amúgy is epikus első részt még epikusabbá teszi. Ugyanis szerepeltetése bizonyos — lényeges — pontok ábrázolásának elmulasztására ad lehetőséget; fontos jeleneteket ábrázolás helyett csak elmesélnek a szociológusnak. Ekkor rendszert értelmek azt a bizonyos jelenetet. A szociológus semmiképp nem lehet a főhős körül kialakult viszonyrendszerek része., Ezért meg-jelenésének és megszólalásának minden pillanatában a drámai cselekményt *epikus értelmezés* váltja fel, hiába van egyik-másik megszólalásának a dráma egészén belül erőteljes hangulata. Kalapos Vince drámájának nyilván nagyon fontos része az az eseménysor, amelyet a második rész 18. jelenetében Ábrahám mesél el a szociológusnak: „Amit akkor (ti. a »szuperaggregátor« felrobbanása után fölöttese — B. T.) vele csináltak, azt magyarul úgy mondják: kikészítés.”

A második dráma megíratlan jelenetei nyilván alapvetően hozzátartoznak ahhoz a kérdéshez, amiről a dráma „szól”, nevezetesen ahhoz a vonatkozásrendszerhez, amely a régebbi időkben nagy tetteket végrehajtott ember mai viszonyait, sorsának mostani-mai aktuális részét hordozza. Úgy gondoljuk, ezt a második drámát kellene igazán megírni, kibontani, s elhagyni az elsőt, vagy egy másik drámát írni belőle.

Közéletrajz (esettanulmány két részben)

SZEREPLŐ SZEMÉLYEK

Kalapos Vince, munkásigazgató
 Jász-Suba, szociológus
 Ábrahám Imre — Kalapos munkatársa, majd műszaki igazgatója
 Gács Ernő — Kalapos politikai pályatársa
 Lujza asszony — Kalapos felesége
 Kislujza — Kalapos idősebbik lánya
 Kisvince — Kalapos fia
 Kohut Ervin — Kalapos majdani utóda
 Elvtársnő a minisztériumból
 Hámori Jenő — Kalapos első főkönyvelője
 Podmaniczki Elemér — műszaki igazgató, még az ánti-világból
 Anna — Kalapos fiatalabb lánya
 Bélus — Podmaniczki fia, majd Anna férje
 Főrépost
 Gyula, a fővadász
 Kapatos munkás
 és még sokan mások, mérnökök, munkások, férfiak, nők az 1948 és 1970 közötti évekből

I. RÉSZ 1.

jelenet

(Határozott hangütéssel fölhangzik a zene — egy Corelli concerto grosso vagy Vivaldi versenymű, ami azután az egész előadást végigkíséri —; kiálszanak a nézőtér fényei, fölmege a függöny; a díszletlen színpadon — háttal a közönségnek — ott áll az előadás valamennyi résztvevője, a háttérfüggöny felé figyelve; a zene visszahalkul, s a hangszórókból felhangzanak a gyári hangosbeszélő bemondójának szavai.)

BEMONDÓ Ma tíz óra harminc perckor a gyári szíreánk jelére leállnak a gépek : egyperces munkaszünetünkkel Kalapos Vince elvtársra, a Dunántúli Iparművek nyugálományú igazgatójára emlékezünk. Kalapos Vince húsz éven keresztül állt iparvállalatunk élén, fáradhatatlan szervező munkájával kitörölhetetlenül beírta . nevét vállalatunk történetébe...

(A háttérmuzsika fölerősül, az előszínpadon — akár a nézőtér felől — megjelenik Jász-Suba, a szociológus.)

JÁSZ-SUBA Ki volt Kalapos Vince ? Részlet az általam készített villáminterjúk anyagából. Egy idős munkás a központi szerszámgyárból:

MUNKÁS Hát elment az öreg szeszakán ...
JÁSZ-SUBA Negyvenkét éves munkásnő a 3. számú galvánüzemből:

MUNKÁSNO Évek óta húzta a nyugdíjat — nekünk legyen mondva, bármikor elcseréltem volna azt a nyugdíjat az én pénzemért...

JÁSZ-SUBA Másfél éve szabadult öntő szakmunkás:

FIATAL ÖNTŐ Kalapos ? Ki az? **JÁSZ-SUBA** A vállalati sportegyesület pálya-gondnoka:

PÁLYAGONDNOK Soha olyan jó csapat , nem volt ebben a városban, ő aztán nem sajnálta a pénzt.. .

JÁSZ-SUBA Kapás Pál nyomozó főhadnagy: **KAPAS** Nem lehet eldönteni, hogy véletlen baleset vagy öngyilkosság. .

JÁSZ-SUBA Egy választója:

PANASZOS NÉNI Derék ember volt a képviselő úr, elintézte, hogy megcsinálják a vízcsapot... .

JÁSZ-SUBA A helyi lap főszerkesztője:

FŐSZERKESZTŐ Harmadik oldal, két hasáb, cím félkövér. Ne felejtsek el: „doktor”.. . (*Jász-Subához*) Hagyja a fenébe, kollégám, őszintén úgy sem lehet, szent tehenek ezek, a szocializmus védett bölényei, halottakról különben is jól vagy semmi... .

JÁSZ-SUBA Ki volt Kalapos Vince?

(Sokkolóan gyors atmoszféraváltás: a hangszórókból tömegzaj, a közönségnek háttal forduló színészek előtt a háttérvászonon vetített kép: egy nagy gyáracsarnok képe illetőleg most kap fényt a színpadkép és a játék egészét befogó traverzépítmény, amely egy gyári csarnok geometriáját sugallja.)

KALAPOS (*hangja hangszórókból*) A gyár pedig a mienk ! Tudom, vannak itt, akiknek ez nem tetszik, de vagy tudomásul veszik, hogy immáron mienk a gyár, vagy fel is út, le is út. Akik pedig aljasul meglapulnának itt, hogy szabotáljanak és ártsanak, azok-nak megmutatjuk a munkásosztály vasöklét: szétlapítjuk őket, hogy a kutyák fogják a belüket kihúzgálni ! ...

(*A színpadon hirtelen sötét, fény az előszínpad egyik sarkán, ahol presszót jelképező kis asztal mellett ott ül Jász-Suba és a már hetvenes éveiben járó, de jó tartású, fiatalos mozgású Ábrahám főmérnök*)

2. jelenet

ÁBRAHÁM Hát ezzel kezdte. 1948 nyarán a munkásgyűlésen, amit az akkor még jó-részt romos gyár egyetlen épen maradt csarnokában tartottunk... Különben nem ő volt az első : a gyár előtte már megemészített két munkásigazgatót, egyik se bírta tovább egy hónapnál; de róla azonnal láttuk, őt más fából faragták... De mért érdekli magát Kalapos Vince?

JÁSZ-SUBA Mert. . . tudni akarom róla meg a hozzá hasonlókról, amit meg lehet tudni; mielőtt végképp belepi nyomukat a por. Amíg még vannak.

ABRAHAM Hát a jelen esetben elkésett.

JÁSZ-SUBA De egy esettanulmányra való anyagot talán így is össze tudok szedni; ha már földobtam ezt a témát az intézet-ben. Nagy téma, nemde ? Szociológiaiilag feldolgozni a korai munkásigazgatói réteget... Még ha statisztikailag nem is éppen szignifikáns ez a réteg, néhányszor ezer főről lehet szó; és a társadalmi súlyuk is behatárolt, mert az ipari szféra kulcspozí-

cióiban működtek ugyan, de nyilván csak kis emeltyüként a központi tervirányítás rendszerében: szürke -végrehajtók, engedelmes fejbőlöntők ...

ABRAHAM Hány éves maga?

JÁSZ-SUBA Én? Huszonnyolc. Miért?

ABRAHÁM Csak a nagyon fiatal emberek szoktak láthatlanban ilyen magabiztosan ítélni elevenek és holtak felett. **JÁSZ-SUBA** Kalapos Vince 48-tól húsz éven át volt igazgató — ezeket az éveket már az én nemzedékem is átélte.

ABRAHÁM Gyerekként. De bocsásson meg, mit tud maga arról, miféle kényszerek között szorongtak, akiknek akkoriban csinálni is kellett valamit.

JÁSZ-SUBA Kellert? Vállalták. És épp ez az, ami mindent megmond rólok.

ABRAHÁM Ha valakinek volt mit nyelnie Kalapos Vincétől és miatta, hát nekem kijutott. En mégse mernék ilyen sommásan . . Dehát a maga dolga. . .

JÁSZ-SUBA Hm... Szóval főmérnök úr hajlandó egy interjúra? Köszönöm, szabad még egyszer a nevét, csak hogy a fejléccet pontosan töltsen ki.

ABRAHÁM Ábrahám. Ábrahám Imre. **JÁSZ-SUBA** (*felugrik, bemutatkozik*) Jász-Suba. Szociológus.

ABRAHÁM 1957-től nyugdíjazásomig a Vállalat műszaki vezetője voltam Kalapos Vince vezérigazgató mellett. De az első pillanattól ismerem, hogy idekerült: én már akkor is vagy másfél évtizede itt dolgoztam. **JÁSZ-SUBA** (*a jegyzetei közt lapozgat*)

...Megmutatjuk a munkásosztály vasöklét." — Így mondta?

ÁBRAHÁM Szó szerint, erre máig emlékszem. Folyékonyan beszélt, nem olvasta. Hogy honnan szedte azt az ötletet a kutyákkal, nem tudni, mindenesetre hatásos volt. A folytatás még inkább : az első hó-napban kiszórt vagy hat üzemevetőt, pedig igencsak szűkében voltunk műszakiaknak. Nyilvánvaló volt, csak idő kérdése és mindenki sorra kerül. S egy nap valóban engem is hivatott.

3. jelenet

(*Ábrahám fölkel a presszóasztaltól, Jász-Suba marad ott egyedül, jegyez. A színpadra díszlet fordul be: kopottas, megviselt íróasztal, mögötte Kalapos Vince, harminchat évesen. Kalapos előtt néhány papír, az asztal sarkán literes üveg, félig tele, pohár.*)

ÁBRAHÁM (*odalép*) Jó napot kívánok.

KALAPOS (*éppen csak fölpislog*) Várjon! El vagyok foglalva, nem látja?

(*Csönd. Egyre hosszabb csönd. Ábrahám kicselell a színpad szélére.*)

ÁBRAHÁM (*Jász-Subához*) Állatott az íróasztala előtt : ő harminchat éves volt akkor, én ötven... Sejtette, hogy ez az ácsorgás megalázó. Vagy talán tudta is. Saját tapasztalatából. Nyilván ezzel akart hatni rám,

kis kezdő az emberi megaláztatás iskolájában...

KALAPOS Kész! Hát beszéljünk, főmérnök úr.

ÁBRAHÁM *(visszasétál az íróasztal elé)* Állok rendelkezésére, igazgató úr. . . A szó szoros értelmében állok: ez a gyár korábbi tulajdonosainál nem volt szokás. A régi vezér fölállt, ha beléptünk.

KALAPOS . . . Szóval maga visszasírja a tőkéseket. Persze. Akkor megint úgy beszélhetne az emberekkel, mint a kapucijával! *(Ráüvölt a mérnökre.)* Maga egy munkás-nak azt mondta; kivágja, hogy a seggén csúszik haza.

ÁBRAHÁM *(merően nézi Kalapos asztalán a borosüveget)* Nem haza! Oda vissza, ahonnan részegen bejött: a kocsmapulthoz.

KALAPOS *(célzásnak veszi, önmagára)* De igen lenézi a kocsmát. Hát nem is úri dolog a kocma, De a melósnak csak az jutott idáig.

ÁBRAHÁM Azért hívatott, hogy a kocsmák áldásos voltáról cseréljünk eszmét?

(Kalaposban fönnakad a lélegzet.)

ÁBRAHÁM Amíg én vagyok a központi szerszámüzem vezetője, nem tűröm el, hogy bárki ittasan betegye a lábát. Egy rossz mozdulat és kész a baleset! És aki mégis kapatosan jön be, azt hazazavarom, s ha nincs szabadsága, levonatom a béréből.

KALAPOS Hazazavarja? Levonatja? Mit képzél? Isten maga itt, vagy mi a fene?

ÁBRAHÁM Nem győzik hangsúlyozni, hogy termelni kell, termelni. Csakhogy termelés nincs fegyelem nélkül.

KALAPOS Es magának nagy gyakorlata van a fegyelemcsinálásban. Mondják: a háború alatt is példás fegyelmet tartott.

ÁBRAHÁM Hagytam volna inkább, hogy a gyár katonai parancsnoka tartson nálam fegyelmet? Büntetőszázaddal, frontra vezényléssel?

KALAPOS Így viszont pisszenés nélkül kiszolgálták a németeket. . . Önként és lelkesen.

ÁBRAHÁM Ahogyan maga harcolt a keleti fronton.

KALAPOS De jól ismer.

ÁBRAHÁM Az összes faliújságon ott lóg az életrajza.

KALAPOS Az más volt. Bevonultattak. Büntetőszázadba. Mert sejtették a pártállásomat. Nem sikerült meglógnom. És ott nem volt sok mese: aki nem parírozott. . .

ÁBRAHÁM Itt talán másképp ment? Különbön engedje meg, hogy közöljem: az egész gyár összes mérnöke közül mindössze ketten nem mentek nyugatra. Az egyik én vagyok. A külvárosban még javában folytak a harcok, amikor én már benn voltam! Nekem nem kellett külön felhívás az újjá-építéshez.

KALAPOS Ez számomra csak azt bizonyítja, hogy maga okosabb, mint a többi: időben áthelyezkedett.

ÁBRAHÁM Na jól van, kérem, fejezzük be.

KALAPOS Azt én mondom meg, mikor fejezzük be. *(Tölt magának, lehajtja.)* Magának jól vág az esze, főmérnök úr.

ÁBRAHÁM *(most kissé gúnyosan)* Megtisztel.

KALAPOS Es jól forog a nyelve. De engem nem állít a falhoz. Maga nekünk ellenség. Másképp megértőbb lenne. . . még ezzel a

pohár itallal is. Tudja maga, hogy én honnan jöttem? Én tizenhét éves koromban már családfenntartó voltam! Minden reggel négykor keltem, lerágtam a bőrt is a meló. Délutánonként illegális politikai munka. És most egy pohár bort vet a szememre, maga, akit minden reggel tisztára mosdatva, matróruhában kísért a cseléd az iskolába.

ÁBRAHÁM *(begorombul)* Postás volt az apám, levélkihordó, én is mindennap négykor keltem, újságot hordtam, délutánonként tanítottam, hogy megkeressem az iskolára valót! Az egyetem mellett egy lakatosnál dolgoztam, még azután is jó ideig, hogy meglett az oklevelem. . .

(Egy titkárnő lép be, láthatóan tart az új főnöktől.)

TITKÁRNŐ Gács elvtárs van itt a város-házáról...

KALAPOS *(hirtelen feláll)* Magát egyelőre felfüggesztem, az üzem vezetését majd átveszi... Majd valaki átveszi. A maga dolgáról később döntök. Elmehet!

(Ábrahám kimegy a színpadról, a díszletbe belép Gács.)

4. jelenet

KALAPOS Szervusz Gács elvtárs. Akarsz egy pohár bort? Úlj már le.

GÁCS Mondd nyugodtan, hogy foglaljak helyet. Hát hogy megy, hogy megy, Kalapos elvtárs? Hogy érzitek magatokat itt nálunk?

KALAPOS Sehogy. A lányok nem találják a helyüket, a kisfiam beteges. Még a végén igaza lesz a Lujzának, nem kellett volna egy fél éves csecsemővel... Egy lelket sem ismerünk.

GÁCS Lesznek barátaid, Kalapos elvtárs, több is, mint kellene. De attól óvjak, hogy itt a gyárral szemben a talponállóban szerezd be őket.

KALAPOS A melósaim is ott isznak, nekem mért derogálna?

GÁCS Tekintély. Kalapos elvtárs! Meg kell őrizni a tekintélyedet az emberek előtt. Majd összejössz az elvtársakkal. Szombatoként nagy zslugapartikat szoktunk csapni a megyei titkárral meg a Hámori Jenővel. Ot meg nem ismered, főkönyvelő a Villany-műveknél. . . Te, van egy tippem: ide hoz-hatnád magad mellé, kell itt neked egy megbízható pénzügyi szakember. No? Hát akkor rendben is vagyunk. . . Vasárnapon-ként kijárunk a meccsre. Aztán szó van róla: megalakítjuk a vadásztársaságot. . .

KALAPOS Ugyan menj már, Gács elvtárs. Állatokra lövöldözni?

GÁCS Nagyon egészséges sport. Testmozgás, szabad levegő, kis pityizálás, miegyéb. . . Nem véletlenül csinálták régen az urak.

KALAPOS Hiszen épp erről van szó. . .

(A titkárnő dugja be a fejét.)

TITKÁRNŐ Podmaniczki műszaki igazgató úr akar beszélni Kalapos elvtárssal.

GÁCS Miattam ne zavartassátok magatokat. Első a munka.

(Kalapos int, hogy nem bánja, a titkárnő eltűnik.)

GÁCS Ezzel a Podmaniczkivel vigyázni kell. Nem sérthetjük meg. A részvénytársaságtól örököltük, azt is tudjuk, hogy vén klerikális. . . De ittmaradt! És nemzeti tekintély: még a szovjet elvtársak is elsőnek keresték, mert odakinn is tudnak róla. Há, bá, Podmaniczki elvtárs.

PODMANICZKI *(bejön)* Elnézést! Ha tudom, hogy...

GÁCS Első a termelés, Podmaniczki elvtárs.

PODMANICZKI Kedves Vincém, azonnali intézkedésre lenne szükség: nem jött meg az a szállítmány I vas.

KALAPOS Majd telefonozok.

PODMANICZKI És fogadnod kellene két egyiptomi üzletembert. A háború előtt igen jó kapcsolataink. . .

KALAPOS Menjenek a minisztériumhoz. Mi gyártunk, nem kereskedünk.

PODMANICZKI Legalább vacsorázz velük. Régen a vezér nagy súlyt helyezett... .

KALAPOS Semmi közöm, mi volt régen.

Most itt más világ van.

PODMANICZKI Kérek. Ne felejs el telefonálni Pestre. *(kimegy)*

GÁCS ... Miért vagy ilyen makacs, Kalapos elvtárs? Ha a tőkés vezérigazgató mindig összeült a külföldi ügyféllel, annak nyilván volt értelme. Neki jó volt az egyiptomi pénze, jó lesz a népi demokráciának is.

KALAPOS Véremet a kommunizmusért, de hogy még egy józút se falhassak... Nekem ne bámulják, mit csinálók a késsel, villával... Különbön sem szeretem ezt a Podmaniczkit. Szabadítsatok meg tőle!

GÁCS *(kelletlenül)* Mi bajod vele? KALAPOS Már az is, ahogy megszólít. Kedves Vincém! Mintha együtt golyóztunk volna a grundon. . .

GÁCS Azért egy dolgot gondolj meg, Kalapos elvtárs. Termelni kell. És ez emberek nélkül nem megy... Máris az a hír járja a városban, hogy kiüldözöd a gyárból a műszakiakat.

KALAPOS Teszek rá, mit mondanak a városban!

GÁCS Csak vigyázz, te még nem éltél kisvárosban... Visszatérve: én értelek, de aztán megnézheted, mire jutsz mérnökök nélkül.

KALAPOS Reakciós valamennyi.

GÁCS De most nekünk dolgoznak. Tetszik, nem tetszik: kénytelenek vele. Persze éberség!.

5. jelenet

(Nyíltszíni váltás: az irodakellékeket kiviszik, Kislujza abrosszal teríti le a tárgyalóasztalt, poharak kerülnek rá s kártya, s Kalapos és Gács mellé egy harmadik, Hámori Jenő csatlakozik. Hámori most 28 éves elegáns férfi, zakó nélkül is az: fehér ing, nyakkendő... A kártyapartit a háttérből a két süldő lány figyeli: Kislujza most 18 év körüli lány, fel-tűnő csinoságát még a korszak képtelenül slamos viselete sem képes eltüntetni, s Anna, aki fiatalabb és jelentéktelenebb küllemű, egye-lőre hosszú copfot visel.)

KALAPOS Na pirosat! Még egy pirosat. . . *(besepri a lapokat)* Akkor egy makkot, ez az ördögé.

(Hámori viszi el az ütést, töpreng egy sort, mit játsszék ki.)

GÁCS Na, komám, gond, nem játék.

HÁMORI *(végre elszánja magát, kijátszik)*

KALAPOS *(főlnevet)* Megfogtam az utját!
(kiteríti a lapját) Régi tapasztalat, a szocdemek két dolgot nem tudnak megtanulni : az elvszerű politizálást meg a rablólútit.

HÁMORI *(van humorérzéke)* Nem tud napi-

rendre térni az én szocdem múltam fölött.

GÁCS Ne bánts már ezt a szegény fiút : az egyesüléskor jogerősen átigazolt. . .

KALAPOS De attól még ultizni nem tanult meg.

HÁMORI Ha visszajövök makkal, megélt volna...

KALAPOS Ha a kecskeméti nagytemplom tornyának gatyája volna, János bácsi volna. Na isten !

(Isznak, Kalapos újra töltene, de az üveg üres.)

KALAPOS Lujza! Elfogyott a bor! *(felcsehlődik)* Én addig kieresztem a fáradt gözt:..

(Kalapos kimegy, Lujza asszony — slafrokban, papucsban — becsattog; Kalaposné egyidős a férjével, de jóval öregebbnek, elnyűttebbnek tűnik. Nem szereti a vendégeket, a kelletlenség arcára van írva.)

LUJZA *(lecsapja az üveg bort)* Halkabban verjék a blattot, a Kisvince elaludt, és amilyen csupaideg...

HÁMORI Hogy van a gyerek?

LUJZA Nem a legjobban. Nem jó neki a levegő itt, ez a sok pára meg füst, azt mondja az orvos, olyan asztmát vagy mi-fenét kaphat, hogy az életben, nem lesz belőle ember...

(Zavart hallgatás)

LUJZA Nem kellett volna a Kalaposnak elvállalni ezt a hivatalt, megmondtam én neki akkor is, nem lesz ennek jó vége, de az a büdös politika neki mindennél előbb-való. Engem azzal főzött meg, hogy így meg úgy, a gyerekeknek jobb lesz. . . Aztán most itt van !

GÁCS Majd rendbe jönnek a dolgok.

LUJZA A Kislujza is csak teng-leng, amióta abbahagyta az iskolát, szerezzen már neki valami állást, maga mindenkit ismer, a Kalaposnak meg ugyan beszélhet az ember, törődik is az a kölykeivel..

(A két vendég kínosan feszeng, szerencsére a nadrággombolás műveletét útközben befejező házigazda visszajön.)

KALAPOS Már megint jammerol! Én nem értem ezt az asszonyt, lány korában nem is álmodhatta : micsoda lakást kaptunk itt a várostól, két szoba, gőzfűtés, nem hűti az ülepét a szél, miközben a dolgát végzi . . .

LUJZA Hát az lehet, Kalapos, hogy az erzsébeti házba úgy kellett behordania a tüzelőt, a vizet is a kútról a mosáshoz a teknőbe, a budira meg ki kellett járni, de én csak azt mondom, inkább ültünk volna meg ottan. Nagyon fölkapaszkodol te itt az uborkafára...

KALAPOS Na most már te is kapaszkodj a pogácsa után, amíg oda nem ég a sütőben, mint a múltkor. . .

LUJZA A fene se tudja megszokni ezt a gáz-sparherdet. . .

(Lujza kivonul, a hangulat kissé fagyosabb, Hámorei némán oszt.)

KALAPOS *(ő veszi föl a lapot)* Zöld. . . Zöldi-kepintyöke...

GÁCS Hát ennyiben nem hagyjuk. . . *(Át-veszi a talont, guszálja a kártyáját.)* Te Vince, már akartam mondani, kellene hozzád egy megbízható titkárnő. Nálad mégis bizalmas dolgok vannak. . . Piros!

KALAPOS *(visszaveszi a talont)* Megbízható, megbízható ... Te vagy idevalósi, ajánlj valakit... Zöld, negyvenszáz utli. . . Egy lelket nem ismerek. . .

GÁCS A saját lányodat csak ismered?

KALAPOS Kislujza? Egy tizennyolc éves taknyos. Ráadásul kibukott a technikumból. . . Mehet?

HÁMORI *(átveszi a talont)* Várjál., Nincs igazad, már ami Kislujzát illeti. Értelmes lány. Csak nem műszakiba kellett volna adni, hanem gimnáziumba. Betli.

KALAPOS A saját lányomat hozzam be titkárnőnek? Hogy fest az ilyesmi?

GÁCS Kispolgári aggályoskodás. Forradalmi helyzetben vagyunk, még az se mindegy, ki kezeli a telefonodat... Es a feleséged is említette, hogy a lányt el kell helyezni valahol. . . Részemről mehet.

(Kalapos biccent, részéről is mehet. A játék mégsem indul, Kislujza jön he, egy tál pogácsával. Hámorei mellé teszi le az asztalra, ahogy ott félig a férfi fölött matat az asztalon, fölborítja a poharát, rá a kínosan vasalt nadrágra. Kislujza fölsikít, iszonyú zavartan kirohanna, Hámorei azonban megfogja az asztalon a kezét.)

HÁMORI Semmi baj . . .

KISLUJZA Hozok egy konyharuhát. *(Kirohan.)*

KALAPOS Még kétkelkezes is ! Ezt vegyem oda titkárnőnek?

HÁMORI Ha neked nem kell az igazgatói titkárságra, majd én odaveszem a pénzügyi osztályra. Nekem is kell egy megbízható titkárnő...

(Hámori kijátssza az első lapot, a díszlet a benne ülökkel együtt kifordul a színpadról. Az előszínpad kap megvilágítást, ahol most Jász-Suba asztala mellől Ábrahám tápáskodik.)

6. jelenet

ÁBRAHÁM Két héttel a felfüggesztésem után találkoztam Kalapos Vincével, az étkezdében. Keserves két hét volt, csak csel-lengtem a gyárban, a volt üzemembe le se mentem, inkább csak az ebédem kedvéért jöttem be egyáltalán . . .

(A színpadon egy szál éttermi asztal, Ábrahám odamegy, leül mellé. Kalapos lép be, letelepszik a mérnökhez, maga elé húzza a tányért.)

KALAPOS Kineveztem az utódát.

ÁBRAHÁM Hallottam.

(Kalapos a szeme sarkából a késsel-villával működő mérnök kezét figyeli.)

KALAPOS Maga meg, úgy gondoltam, átvehetné a központi technológiai főosztályt. A főkonstruktőr mellett maga lenne a mű-szaki igazgató másik helyettese.

(Ábrahámnak a szeme se rebben, csak egy pillanatra

megáll az evésben, közben észreveszi hogy Kalapos utánozni próbálja a késsel-villával evést, anélkül, hogy erre fölhívna a figyelmet, mutatja, hogyan kell fogni az evőeszközt.

KALAPOS Vállalja? Gondolom, nem meló a Művek összes gyárának valamennyi technológiájával foglalkozni, de van egy érzésem : maga biztos megbirkózik. . .

(Kalapos addig-addig ügyeskedik, míg a húh kiugrik a tányérjából, dühösen utánakap, bele vágja a tányérjába. Ábrahám fölkel az asztaltól, előrejön a színpad széléig, hátul átrendeződik a színpad: tanácssterem, a hosszú aszta körül a gyárvezetőség, Kislujza mint jegyző könyvvezető, Gács, a minisztériumi Elvtársnő stb.)

ÁBRAHÁM *(Jász-Subának)* Így lettem Kalapos Vince egyik legközvetlenebb munka társa. A nehéz években : indult az első öt éves terv, amelyről hamarosan elhatároztuk, hogy négy és fél év alatt teljesítjük. . A második év végén tört ki a botrány.

(Ábrahám visszatér a színpadra, leül a tárgyalóasztal végéhez.)

KALAPOS Mi megmondtuk az elvtársaknak ilyen műszaki bázissal a felemelt terv]) csak belebukni lehet. És az anyagellátás a kohászati művek háromnegyed éves késéssel

kezdte szállítani a lemezeket, a. . .

PODMANICZKI A géppark elaggott, már a háború előtt is az volt, a háború alatt szétlötték, úgy foldoztuk össze az egésze szinte a szó szoros értelmében a pusztá kétkézünkkel, kérem.

GÁCS A nehézségek azért vannak, hogy kgyőzzük!

ELVTÁRSNŐ Elvtársak, elvtársak ! Ha jó értettem a gazdasági igazgató elvtárs szavait, mindössze pár száz millió hibázik gazdasági terv teljesítéséhez.

HÁMORI Félmilliárd. Mindössze.

ELVTÁRSNŐ Na, elvtársak. Es még másfél hónap hátra van az évből. Másfél hónap

Rá kell verni !

ÁBRAHÁM Még ha fütüülénk is a túlóra keretre . . .

ELVTÁRSNŐ Ezt én nem mondtam ! Kérem jegyzőkönyvezni, én semmiféle biztatás nem adtam a túlórakeret túllépésére.

ÁBRAHÁM Mondom, ha mindenki veli kézműszakot dolgoztatnánk egy helyett, akkor sem lehetne behozni ezt az elmaradást. Tessék kiszámolni, papír és ceruza dolga.

GÁCS Az elvtárs kicsinyhitű! Nem számol emberi tényezővel. A rejtett tartalékkal, dolgozók öntudatával. Sztahanov mozgalom! Ugyanannyi idő alatt a dupláját termelni.

PODMANICZKI A munkaintenzitás növelésével véleményem szerint maximálisan 15-20%-os többletet lehet kihozni. De az embereknek a nyelvük lógna.

ÁBRAHÁM A technológián kell változtatni.

PODMANICZKI Modernizálni kell az

üzemeiket, kérem.

ELVTÁRSNŐ Hagyják már abba az elvtársak ezt a pesszimista siránkozást.

GÁCS A tervet pedig teljesíteni kell !

ELVTÁRSNŐ Így van! Ez politikai kérdés.

GÁCS Gondold meg, Kalapos elvtárs, hogy

meglovagolná a helyi reakció, sőt az országos reakció azt a tényt, hogy a Dunántúli Fémművek, amely azelőtt a kapitalistáknak vagyont hozott. . .

KALAPOS Megmondanátok, mit csináljunk?
ELVTÁRSNÓ Az a maguk dolga. Találjanak ki valamit. De a tervet teljesíteni kell. Ez politikai kérdés !

(A társaság feláll, a minisztériumi nő lekezel mindenkivel, elmegy.)

KALAPOS ... Elrendelem, hogy a raktárból vigyék ki az anyagokat a műhelyekbe. Az év végi kasszánál valamennyit félkész áruként kell számba venni.

ÁBRAHÁM Nem tudunk mi annyi műveleti értéket produkálni. . .

KALAPOS Ki beszél itt műveleti értékről? A kivételezett anyagokra egyszerűen ráírjuk a hiányzó összeget, és kész. A gyáregységek meg fogják kapni a rájuk eső forintösszeget.

HÁMORI Bocssáss meg: úgy gondoltam, hogy a lemezeket, kötőelemeket, egyáltalán mindent, amit nekünk kell majd feldolgozni, beépíteni, nem raktárkészletként, hanem félkész áruként...

KALAPOS Pontosan !

HÁMORI *(elneveti magát)* Erre a mókára egy kezdő revizor is rájön.

KALAPOS Szólt valaki az elvtársak közül?
HÁMORI Elnézésetet kérem, de ezt a javaslatot én mint a Művek gazdasági igazgatója nem tehetem magamévá.

KALAPOS Te azt teszed, amit én mondom! Igen?

HÁMORI A törvények szabta kereteken belül! Értsd meg, Vince : én az ily módon készítenő mérleget nem írhatom alá.

KALAPOS Hámost elvtárs, most nem társaságban vagyunk... Hogyhogy nem írod alá ? Utasítlak !

HÁMORI Még utasításra sem! Az első revízió...

KALAPOS Teszek a revízióra ! A tervet teljesíteni kell, valamennyien hallották. Ez politikai kérdés! És aki a politikánkat szabotálja, annak a politikai rendőrségen a helye ! Értettük?

HÁMORI *(iszonyúan megdöbben)* Ezt fenyegetésnek tekintsem ? Nézd, Vince, én világleletemben korrektem voltam. . .

KALAPOS Hallgasson ! És ha sokat okoskodik, elvitetem! Elvitetem!

7. jelenet

(Gács kilép a díszletből, amely Kalapossal együtt kifordul a színpadról; előrejön az előszínpadra, leül Jász-Suba asztalához.)

GÁCS Ma úgy mondanánk : előadó az ipari osztályon — ez voltam én akkoriban. Es afféle instruktor Kalapos Vince mellett, hogy bevezessem a helyi viszonyokba. Jól ismertem a gyárat, 46—47-ben én voltam ott az üzemi bizottság vezetője... Ennyiben, de csak ennyiben beszélhetünk arról, hogy az én hatásomra hozott bizonyos döntéseket. . . Különböznék megneveztem volna én azt az embert, akinek Kalapos Vincét bármire is sikerül rávennie, amit nem akart magától is.

JÁSZ-SUBA Mondják, sülve-főve együtt voltak.

GÁCS A hivatali kapcsolat aztán bizonyos fokig barátsággá alakult közöttünk. De csak időlegesen. . .

JÁSZ-SUBA Ezt az egész manipulációt a tervteljesítés körül nemigen értem.

GÁCS Pedig egyszerű. Az anyagokat, amiken az üzem egy karcolásnyi munkát se végzett még, s az év végén raktári készletként kellett volna leltárba venni, félkész árunak minősítette s a termelési értékhez csapta.

JÁSZ-SUBA ... Kinek az ötlete volt?
GÁCS Az övé. Szédületes, hogy vágott az agya ! Kizárólag az ő ötlete volt, nekem semmi közöm hozzá, ezt a legkategorikusabban kijelentem.

JÁSZ-SUBA De az értekezleten jelen volt — nem vetődött fel, hogy meg kellene akadályozni egy ilyen nyilvánvaló... csalást?

GÁCS Hagyjuk a minősítéseket, fiatalember. A gazdasági életben az eredményesség mindig is bizonyos számszaki, ha úgy tetszik-könyvelési megközelítéseknek is függvénye.

JÁSZ-SUBA Hogy elkészül-e bizonyos termék vagy sem, ez ténykérdés.

GÁCS Kérdezzen meg egy régi bankost ! Hogy nagy nyereséggel, nullára vagy éppen veszteséggel zárják a mérleget, ez a részvénytársaság pillanatnyi érdeke szerint majd-hogynem csak a vezérigazgatóság elhatározásán múlott a kapitalista világban. . . Mi is csak ezt csináltuk. Érdekeink szerint. Es akkor valóban elemi politikai érdek volt, hogy az évet pozitív mérleggel zárjuk. Főnt-ről is ezt várták tőlünk.

JÁSZ-SUBA És mert „főnt-ről” ezt várták, maguk képesek voltak fölládozni a gazdasági igazgatót, aki pedig barátjuk volt.

GÁCS Hát ehhez nekem már tényleg semmi közöm. A Hámost elmozdítása teljesen Kalapos egyéni akciója volt — habár itt nemcsak vállalati vagy politikai okok játszottak közre.

8. jelenet

(Az előszínpadon kis cukrárszót jelző díszlet, az asztal mellett — számos üres konyakos-pohár fölött — Hámost Jenő üldögél. Kisluja jelenik meg, szemüveges fiatalember kíséri. A lány láthatóan unja a lovagját, ahogy észre-veszi Hámost, le is rázza a fiút, s odaül a főkönyvelő asztalához.)

HÁMORI ... Azt igazán nem kellett volna mondania a kedves papának, hogy elvitet.

KISLUJZA Nem úgy gondolta ő azt. Ismerhetnék már: ordít, ordít, aztán tíz perc múlva elfelejti. . .

HÁMORI ... Így is, úgy is : végem. Ha nem fedezem ezt a manipulációt, politikai rendőrség. Ha fedezem, gazdasági rendőrség. Választhatok.

KISLUJZA Ha egyszer a papa utasít. . .
HÁMORI Nem utasíthat ! En, mint a vállalat gazdasági vezetője, csak a miniszternek vagyok alárendelve. Ezt a manipulációt máris jeleznem kéne fölfelé.

KISLUJZA Nem jó. . . A papának a legfelsőbb helyen van összekötötése. De épp ebben kellene bízni, Jenő.

HÁMORI Az a magas összekötötés védi Kalapos Vincét, de nem engem. Nem, nem, akkor már inkább a politikai rendőrség, mint a gazdasági : én világleletemben korrekt ember voltam.

KISLUJZA *(ingerkedve)* Korrekt, mint a kettős könyvelés.

HÁMORI Igen, Kisluja. Mint a kettős könyvelés. . . Kisasszony, még két konyakot.

(A szemüveges fiatalember megy át az előszínpadon: Kislujzára vár.)

KOHUT Hát nem megyünk, Lujzácska ? Kezdődik a mozi...

KISLUJZA *(ingerülten)* Nem érek rá, nem látod ? Te menj csak el nyugodtan, a másik jegyet add el.

(Kohut fölrántja a vállát, összeharapott szájjal kimegy; ahogy egy pillanatra visszanéz, jelzi, hogy ezt megjegyzi magának)

HÁMORI Ki ez?

KISLUJZA Nem érdekes ! Kohut Ervinnek hívják. Benn dolgozik a gyárban, rendes srác, de ha csak rám néz, könnybe lábad a szeme. Phü, de unom. . . és ráadásul izzad a keze... Ne is beszéljünk róla. Rólad beszéljünk. Rólunk beszéljünk. . .

(A színpadra egy lakásbelső díszlete fordul be: csöbútorok, ágy, támlával a közönség felé stb. Kisluja és Hámost fölsétál a díszletbe - mindketten némileg elázva.)

HÁMORI ... Amit most csinálunk, nagy örültség. De nekem már mindegy.

KISLUJZA En akartam följönni... Egész jó kis oduja van, főkönyvelő elvtárs ... Meg sem kínálsz? Hellyel és valamivel?

HÁMORI Bocssáss meg! Teljesen hülye vagyok.

(Szekrényt nyit, poharak után kotorász, majd egy előrántott frottírtörölközővel kezdi törölgetni őket.)

HÁMORI Tudod, egy ilyen megcsontosodott agglégénynél . . .

(Kisluja mögéje lép, nyakába akaszodik.)

HÁMORI *(szelíden eltolja magától)* Ne bomolj, Kisluja! Mi ezt nem tehetjük. Kalapos Vince végül is a barátom. . . volt. Meg aztán koromtól akár az apád lehetnek.

KISLUJZA *(vihog)* Kicsit korán kellett volna kezdened, tízévesen ... Különböznék, ami azt illeti, az a kis nő a könyvelésről két évvel fiatalabb nálam. Épp tizennyolc!

HÁMORI De jól vagy tájékozva.

KISLUJZA Róla is, a többiekről is. Akik ide járnak vigasztalni, te szegény, magányos agglégény.

HÁMORI Mért nem keresel egy hozzád való srácot?

KISLUJZA Mert imádom, hogy rajtad mindig nyakkendő van, meg vagy borotválkozva, ápolt a körmöd, rendes ruhát hordasz, amikor mindenki minél toprongyosabb-nak akar látszani. Es ellent mersz mondani a papának, amit senki se mer megtenni a gyárban...

(A dühödtt csokolózásra a színpadon sötét.)

(A sötét színpadról Kisluja lép elő: közben modern szabású pelerinkabátot kerít magára s ezzel máris a most negyvenhez közeledő, öregedő nő. . . Előrejön az előszínpadra, leül Jász-Suba asztalához.)

(A sötét színpadról Kisluja lép elő: közben modern szabású pelerinkabátot kerít magára s ezzel máris a most negyvenhez közeledő, öregedő nő. . . Előrejön az előszínpadra, leül Jász-Suba asztalához.)

9. jelenet

KISLUJZA A kettőnk dolga persze nem maradt titokban, vacak, pletykás kis zug ez, és különösen az volt 51-ben... Az egész város apámon röhögött...

JÁSZ-SUBA Arra nem gondolt, hogy öt milyen keserves helyzetbe hozza...?

KISLUJZA ...Szerelmes voltam, mint egy ágyú. Ott éltem az árnyékában, a titkárnője voltam két éven át, szép férfi volt, mindig elegáns, ápolt, okos, határozott, férfias, mint egy filmszínész. . . Persze hogy bele-estem. Húsz éves voltam, s butácska.

JÁSZ-SUBA Ő viszont lelkiismeretlen fráter: visszaélt a maga rajongásával.

KISLUJZA ... Nem így van. Nézze, ma már semmit sem jelent számomra, de tartozunk az igazságnak...

JÁSZ-SUBA Hogyan lett vége?

KISLUJZA Apám felutazott Pestre: akkor még nagyhatalom volt a minisztérium, Jenőt egy héten belül áthelyezték valahová az isten háta mögé, Kisvárdára vagy hova. Engem a vonatról szedtek le, utána akartam menni. . . Az apám úgy megvert nadrágszíjjal, hogy két hétig nem mehettem emberek közé...

JÁSZ-SUBA Verte magukat ?

KISLUJZA Nem lehet mondani... Őszintén szólva nemigen törődött velünk, nem volt ránk ideje... Nehéz nekem róla beszélni, talán a testvéreim...

JÁSZ-SUBA Elzárkóztak.

KISLUJZA Nemigen szerették apánkat.

De én igen, első gyerek voltam, nekem még voltak emberi emlékeim róla, azért is vállaltam, hogy leülök magával. Én tényleg szerettem. Bármit megtettem volna érte.

JÁSZ-SUBA Netán... ebbe a kalandba is azért ment bele, tudat alatt, hogy lefegyverezze az ellenkező gazdasági igazgatót?

KISLUJZA *(töpreng, aztán kapcsol)* Nem, nem, nem. Ertem, mire gondol. De én szerelmes voltam Hámori Jenőbe... Nézze, keserves dolog, hogy én ezzel a szexuális. . . kalanddal keveredem bele ebbe a történetbe, holott...

JÁSZ-SUBA Tudom, tudom: magára nem ez jellemző, komoly művészettörténész, műzeumigazgató; a dolog azért szűkül be ilyen ostobán, mert most nem a maga, hanem az apja életéről beszélünk. És maga akkor ezzel a választásával befolyásolta az apja és a körülötte levők életét. Mondják például, hogy a Hámori későbbi lebukásában.

KISLUJZA *(ingerülten legyint)* Ezt én is hallottam. Hogy a Kalapos bosszúja... Nem igaz!

JÁSZ-SUBA Volt közöttük politikai ellentét? KISLUJZA Jenő eredetileg szociáldemokrata volt, oda lépett be 46-ban, amikor mindenkinek valahová be kellett lépni... De apámtól eltérően az ő életében a politizálás nem játszott szerepet. Nem hiszem, hogy igaz lett volna az a jobboldali szocdem összeesküvés, amit ráhúztak.

JÁSZ-SUBA Bocsásson meg, de épp ez a mozzanat utal arra, hogy itt... más erők is belenyúlhattak. Es Kalapos Vince emberileg érthetően volt a haragosa...

KISLUJZA *(rázza a fejét)* Nem hiszem. Apámnak sok hibája volt, de aljas nem volt soha... *(fölkáll)* Egy évre rá kiléptem a gyárból, addig apám nem hagyta. Akkor kezdtem tanulni, leérettségiztem, egyetem — poros história inntól... Különben minden csoda három napig tart,

rajtunk se csámcsogtak sokáig; akkoriban más problémák foglalkoztatták az embereket.

10. jelenet

(Gyors fényváltás: a színpadon Kalapos irodáját jelző díszletelem; Kalapos és Gács ezúttal állva vitatkozik vagy inkább veszekszik egymással.)

GÁCS Értsd meg már végre : ez az egyik legnagyobb vidéki iparvállalat, lehetetlenség, hogy ne legyen országos szintű sztahanovistánk! Ez politikai kérdés.

KALAPOS De a kutyaüristenit, ha egyszer nincs olyan ember itt, akinek a teljesítményét a nagyokéval össze lehetne mérni ! Nincs ! Mit csináljak ? Szüljek egyet?

GÁCS A nehézségek, Kalapos elvtárs, arra valók, hogy legyőzzük őket.

KALAPOS *(elkapja Gácsot)* Hatezer ember kenyere föl kell gondoskodnom, feszített tervet kell teljesítenem ezzel az ócskavasteleppel, és akkor te . . .

GÁCS Na ! Na ! Megbolondultál? KALAPOS *(lehiggad)* Ne haragudj, Gács elvtárs. De nincs sztahanovistám.

GÁCS Hát gondoskodj róla, hogy legyen. Ez politikai kérdés.

KALAPOS Viszontlátásra... Mondom : viszontlátásra.

(Gács elképedve kihátrál, Kalapos körül föl-sorakoznak a munkatársai.)

KALAPOS . Ez a helyzet, elvtársak. Tegyenek javaslatot...

ÁBRAHÁM ...Van az én régi üzememben egy fiatalember: állandóan százhusz száza-lék körül teljesített, pedig a legkényesebb munkákat bíztuk rá... Remek keze van, s feje is hozzá.

KALAPOS Kerítsék elő...

(Már be is lép: szemüveges fiatalember, Kis-lujza lovagja.)

KOHUT Kohut Ervin vagyok.

KALAPOS *(nem titkolja csalódását)* Hát ez az ? Hány éves maga?

KOHUT Húsz.

KALAPOS Mikor szabadult?

KOHUT Két éve. Előtte iskolába jártam, hat gimnáziumot végeztem, de a szüleim nem bírták.

KALAPOS Pelenkás ez még. . .

PODMANICZKI Kedves Vincém, nem baj, ha fiatal, sőt ! Szerintem...

KALAPOS *(vállat von)* Te vagy a műszaki igazgató... De eredmény legyen ! Ez politikai kérdés ! *(kimegy)*

(Kalapos kiadja az ukázt, majd el; Podmaniczki marad az irodadiszletben a műszaki stábbal.)

PODMANICZKI Hát akkor rajta, kollégák. Mindenekelőtt át kell tenni a fiatalembert a legmodernebb gépünkre. És nem kell olyan szorosra venni azt a normát. Kéréssem az lenne, hogy folyamatosan tájékoztassanak a kolléga urak. . .

(A műszakiak is elmennek, Kohuttal egyetemben, Podmaniczki marad Ábrahámmal.)

PODMANICZKI Nehéz kenyér ez, kérlek szépen. Mostanában egyre gyakrabban foglalkozom a gondolattal, hogy abba hagyom... *(Megszólal a telefon, fölveszi.)* Halló... 132 százalék ? Kezdetnek nem rossz. . . Olyan munkát kell adni neki, kérlek, amin rabolni lehet! *(Leteszi a kagylót, újra Ábrahámnak.)* Ott a tanszékelem a mű-egyetemen, amúgy is egyre terhesebb nekem hetente kétszer utazgatni — fölköltözöm Pestre, mi gondom lesz? Oktatás, a kutya nem bántja az embert, mint itt ez a tébolyda... Hát lehet itt műszaki kérdésekkel foglalkozni ? Nem lehet, kérlek. *(Telefon)* Halló ! 140 százalék? Hát csak gyúrjátok, megy az még följebb is. *(Leteszi a kagylót.)* 140 százalék. . .

ÁBRAHÁM ... A reggeli hírekben hallottam, hogy Sztálinvárosban 300 százalék körül jár már valaki. . .

(Kohut jön vissza, munkaruhában, olajos kezét törülgetti, egy skiccet lobogtat.)

KOHUT *(Ábrahámmal)* Kérem, főmérnök úr... Ha ide egy speciális befogófejet csináltatnék. . . Le is skicceltem.

ÁBRAHÁM *(megnézi a rajzot)* ...Helyes. Megcsináljuk. . .

(Ábrahám Kohuttal el, Podmaniczki maga marad.)

PODMANICZKI Hol is tartottam? Igen... Hát lehet itt műszaki kérdésekkel foglalkozni? A vas és acél országa — ha most eltekintek az ország adottságait, nyersanyagkincse, ipari alapbázisa satöbbi diktálta szerény kritikai észrevételeimről, ez a vas és acél országa, mint koncepció, a műszaki ember számára, amilyen én is vagyok, végső soron egy vonzó program — de akkor mért nem hagynak dolgozni ? Mért ilyen marhasággal ugráltatnak, hogy hogyan lehet maratoni teljesítményt kipiszkálni egy különben jókezü és használható fickóból, akinek a rendszeres 120 százaléka társadalmi érték ? Nem értem...

ÁBRAHÁM *(visszajön, ragyog)* 180 százalék ! PODMANICZKI 180 ? Hát ez már valami . . .

(Kalapos robban be.)

KALAPOS Hogy állunk?

PODMANICZKI Kedves Vincém, valóban jó hírt közölhetek : Kohut Ervin, ez a kiváló fiatal esztergályos 180 százalékot teljesít, én azt hiszem ez. . .

KALAPOS *(fanyarul)* Csakhogy az a baj, drága jó műszaki igazgató elvtárs, hogy — ha olvastad a mai lapokban — Angyalföldön egy esztergapadon 900 százalékos csúcs született. *(Podmaniczki orra alá dugja a lapot.)* Tessék. Itt tartunk. Ezt kell produkálni.

PODMANICZKI 900 százalék ? Ausgesgeschlossen. . . Kedves Vincém, ez képtelenség...

KALAPOS Hogy-hogy képtelenség ? Magad is látod, hogy nem az : itt van kinyomtatva . . . Tessék megcsinálni. A műszakiak találják ki, hogyan.

(Kalapos elvonul, egyúttal besorakozik a műszaki stáb.)

ÁBRAHÁM Munkaszervezés ! Egy ember kézre adja a nyers darabokat, egy másik befog-

ja, a harmadik szállítja el a géptől ami, elkészült. Kohut csak a gépet kezeli, értettük?

(Műszaki stáb el, Podmaniczki és Ábrahám marad.)

PODMANICZKI Hallod, hogy beszél? Teljesen megőrült. Hát ezt én itthagynom, kérlek. Műegyetem, nevelem a jövő műszaki nemzedékét, oktatás, kutatás, nyugodt tantermek, hűvös laboratóriumok — havi pár ezer forintért nem fogom kockára tenni az egészséget, az életemet.

ÁBRAHÁM . . . A magad szempontjából nyilván igazad is van. Csak tudod, egy probléma van: mi lenne, ha mindnyájan arra az elhatározásra jutnánk, hogy vesszük a kalapunkat? Hova jutna ez a gyár, meg az egész... Persze ez csak egy teoretikus kérdés, nincs annyi egyetemi és kutatóintézeti hely, nyilvánvaló...

(Egy öreg munkás jön be.)

ÖREG MUNKÁS A normalapot küldi az üzemvezető... .

ÁBRAHÁM (megnézi) 190 százalék. Tíz százalékot itt is sikerült föltornászni. Köszönöm, Kovács bácsi.

ÖREG MUNKÁS (morogva kivonul) A legjobb gépet kapta, alacsony normát, a fél műhely neki dolgozik, az orrát is mérnökök törlik meg, ha el akarja csóppenni - könnyű így 190 százalékot hozni... .

(Kalapos robban be, az ingerülten magyarázó Gáccsal, egyúttal betömörül a szokásos műszaki slepp.)

GÁCS Csepelen egy horizontálmérés 1820 százalékot hozott! És akkor ti itt... . Mikor érted meg végre, Kalapos elvtárs: képtelenség, hogy egy ekkora üzemben ne legyen országos szintű sztahanovista? Ez politikai kérdés.

KALAPOS (Podmaniczkihez) Hogy állunk?

PODMANICZKI Kedves Vincém, 190 százalék.

KALAPOS 190? Megőrültetek? Amikor Csepelen kétezerrel tartanak? Az istenit neki, hát mért fizetünk titeket? A nagy tudományú műszaki urak egy ilyen szar feladatot nem tudnak megoldani? Huszonnégy órán belül eredmény legyen, vagy megnézhetitek magatokat! (Gáccsal kimegy.)

PODMANICZKI (hosszú csönd után) 190 százalék... Irjatok utána egy nullát. Kész. Senki nem fogja észrevenni, kérlek, és ha mégis, azt mondjuk, hogy gépelési hiba... .

(A háttérvászon újságkivágat képe: Kohut embertelenül fölnagyított fényképe, mellette a szöveg: IFJÚ SZTAHANOVISTA CSODÁLATOS MUNKATELJESÍTMÉNYE! A fénykép alatt a modell csak áll, újságírók rohannak be, gépek kattognak, vakuk villannak, Kohut mosolyogva tűri, nem szól egy szót sem, Kalapos a munkatársaival az előszínpadról figyeli a jelenetet.)

KALAPOS Ez a Kohut gyerek olyan tehetséges, hogy föltétlenül tovább kell tanulnia. Egyetemre küldjük.

PODMANICZKI De, kedves Vincém, hogy jut eszedbe? Megválni a gyár büszkeségétől? Ehhez nem fognak hozzájárulni.

KALAPOS Egyetemre megy és kész. Így döntöttem. Mert én tudom, mi a munka. És azt is, hogy ha a munkát prostituáljuk, magunk válunk ringyóvá.

(A szín hirtelen kitisztul, Kalapos megy ki utolsónak — mintha közben megroppant volna a dereka; a színpad elsötétül, az előszínpad kap fényt.)

11. jelenet

JÁSZ-SUBA (buzgón jegyez) ... ha a munkát prostituáljuk, magunk leszünk kurvák..

ÁBRAHÁM (leül Jász-Subához) Igaz, nálunk

Kohut Ervin ezzel az apró számkozmetikával lett országos nevű ember, de ebből ne általánosítson: Pioker meg a többiek hírneve mögött bizonyvalós teljesítmények voltak... . Habár már akkor is elmorfondírozunk: ugyan hogy állapították meg azt a normát, amit tízszeresen-hússzorosan túl lehet teljesíteni?... . Persze: egy új, elvileg más technológia megtízszerezi-százszorozza a termelékenységet — tudományos technikai forradalom... De ez esetben már nem ugyanarról a munkáról van szó... . JÁSZ-SUBA (a jegyzetéből) Itt viszont egy-értelműen csalásról volt szó. És ebben ön

is benne volt! Legalábbis tudomásul vette. ÁBRAHÁM Maga szerint mit tehettem volna? JÁSZ-SUBA Fölszólat ellene! Leleplezi! ÁBRAHÁM És huszonnégy órán belül Recsken találom magam, a szögesdrót mögött.

JÁSZ-SUBA Akkor legalább kiszáll. Lemond. ÁBRAHÁM És miből éltem volna a családdal. A magányvagyomból? JÁSZ-SUBA Hát igen, mindenre megvan a mentség és a magyarázat. S mert a kis

hazugságokból épül a nagy hazugság... . ÁBRAHÁM ... én is felelős vagyok mindazért, ami itt az ötvenes évek elején történt, pusztán mert éltem. Szédületes a logikája. Azon az alapon, hogy maga akkor még hátulgombolós volt s legfőjebb a penlencájáért felelt az édesmamáának! JÁSZ-SUBA De főmérnök úr... . ÁBRAHÁM Kitelepítések, internálások, perek, politikai meggondolások alapján; órá-

kat álltunk sorba fél kiló mőcsingért s még lelkesednünk is kellett; ha egy gépem csődöt mond s valaki rámböki, hogy szabotázs, éjfélkor már dörömböltek volna az ajtómon: túl kellett élni, uram, mert csak egy életünk van nekünk is, fölnevelni a gyere-

keinket — így dolgozni, s nemcsak a kenyérért, de hogy minél kevésbé barmolódjék el a gazdasági élet, mert a politikus jön és megy, de az ipari bázis marad, ezen épül a nemzet holnapja... . (elfullad)

JÁSZ-SUBA Főmérnök úr, rosszul van? ÁBRAHÁM (megnyugszik, leinti) Semmi... . Mit akar még hallani?

JÁSZ-SUBA És ez a Kohut-gyerek mégis mit szólt?

ÁBRAHÁM Na várjunk. Először is a Kohut mögött tényleg volt teljesítmény. Ha nem is kétezer, de kétszáz százalékos — és hogy ez mi, arra maga is rájönne, ha egyszer rábírná azt a moralizáló lelkét, hogy odaálljon egy munkagép mellé... . Másrészt, Kohut nem elkövetője, hanem elszenvédője volt a család-

nak... Eh, mindnyájan azt hittük, hogy csupán egy minisztériumi jelentést kell gyártani, a fene gondolta, hogy a sajtó ekkora görögtüzet csinál. A Kohut nem tehetett mást, igyekezett mielőbb eltűnni az iskola-padban.

JÁSZ-SUBA És Kalapos?

ÁBRAHÁM Ő is tudta a csalást, persze. De nem lihegte túl. Eltűrt. S úgy tűnt, megvetette... .

JÁSZ-SUBA De miben hitt? Morálisan?

ÁBRAHÁM Ki tudja... . Talán abban, amit mondott: ő tudja, mi a munka... . Es tényleg tudta. Meg is mutatta az első normarendezéskor.

12. jelenet

(A színpad benépesül; izgatott munkások nyüzsögnek; a háttérvászon újra a gépterem vetített képe.)

ÁBRAHÁM Alighogy megjelentek a stopperes emberek, az egész gyáróriás olyan izgalomba jött, mintha egy gyulladáson vérhólyagot piszkáltak volna meg. A normások rémülten menekültek vissza a műhelyekből, féltek, agyonverik őket. Stürgösen közbe kellett lépni. Es Kalapos Vince nem a rend-öröket vezényeltette ki: maga ment oda.

(Belép Kalapos, Ábrahám is elindul a színpadra; ebben a pillanatban epés morgás csattan a hangszórókból, mintha egy tüntető tömeget hallanánk.)

ÁBRAHÁM Nyugalom, emberek! Ha valaki úgy érzi, hogy méltánytalanság érte, jelentkezik, magam fogok minden esetet megvizsgálni!

KALAPOS Emberek! Elvtársak!

MUNKÁS I. A hideg vizet se fogjuk megkeresni!

MUNKÁS II. Aki ezt az időt megállapította, soha életében nem látott esztergapadot!

KALAPOS Mutassa ez elvtárs!

MUNKÁS II. (rajtot lobogtat) Erre a darabra eddig volt két óra harminc percem. Most kerek fél órával kevesebb. Nézzé meg! Most éppen itt tartok, ez a művelet jön. Eddig három és fél perc volt rá. Most kettő.

KALAPOS (eltűnődik) Egy valamirevaló esztergályos a bal kezét bedugja a fenekébe, s a másikkal száztíz másodperc alatt megcsinálja. Két fogással.

MUNKÁS II. . . . Jó, elhiszem, a gépnek két percenél nem sokkal több kell. De a darabot be is kell fogni!

KALAPOS Elvtársam... . A darab már más-fél órája be van fogva, mire maga ezt a műveletet végzi... .

MUNKÁS De kést akkor is kell cserélni!

KALAPOS II. Fordít egyet a revolveren. Különben: fogadást ajánlok! Megcsinálom az egészet száztíz másodperc alatt. Ha nem, fizetek egy hordó sört. Ha igen, akkor maga elfogadja az időt. Rendben?

(Csönd lesz, a színpad elsötétül, Ábrahám előrejön Jász-Subához, beszél, közben-közben az órájára pillant.)

ÁBRAHÁM Roppant rövid idő száztíz másodperc. Most még a stopper is mintha megbokrosodott volna. Magam is kíváncsi voltam. Meggyőződésem volt, hogy a művelet

százhusz másodpercen belül lejátszható : igen alaposan végigvizsgáltuk. De nemcsak azért drukkoltam Kalaposnak, hogy igaza legyen a technológusoknak. Inkább azért, hogy neki legyen igaza. Igen, ez volt a pillanat, amikor neki kezdtem szurkolni. . . Valóban csak két fogást vesz, nem hármát, de a gép is, az anyag is jól bírja. A kés is: megfigyeltem, disputa közben Kalapos végigsimította, jól van-e köszörülve... Lefufott a második fogás is; visszahúzza a szupportot, fordít a késtartón, rögzít, kész!

NORMÁS Száznegyven másodperc.

(A színpad újra fényben, az emberek gyűrűjében Kalapos megkönnyebbülten törli a homlokát.)

KALAIPOS Értsék meg, emberek : magunkat csapjuk be a laza normákkal, ha kevesebbet érő munkáért többet fizetünk, ezzel csak a pénz lesz több, de nem az áru. Csak a jó forint hígul. . . Maguk is tapasztalni fogják...

EGY HANG Mi csak azt fogjuk tapasztalni, hogy a hideg vízre valót se keressük meg. A vezérgazgatói szobából persze másképp tapasztal az ember.

KALAIPOS Ki volt az? *(nagy csönd)* No, így könnyű, hátulról, névtelenül.

(Bizonytalan léptekkel egy kapatos ember kovályog elő.)

KAPATOS Megmondom én a szemedbe is! Csalás volt, amit csináltál, Kalapos Vince. Könnyű itt egyszer bravúroskodni. De más ám, amikor napi nyolc órán át kell csinálni. . . *(Belekapaszkodik Kalapos kabátjába, a képébe beszél.)* A régi tulajok legalább nem tartottak szentbeszédet, ha szorítottak egyet a hámon.

KALAIPOS Mit csinál az elvtárs ? Engedjen el!

KAPATOS Utálod már a szagomat is, mi, Kalapos Vince . . .

KALAIPOS Maga részeg. Nem tudja, hogy ittasan. . .

KAPATOS *(lapos üveget húz elő)* Te is szeretted a pityórt. Húzd meg ! Te persze ilyen kocsispálinkát nem iszol. Amióta fönn székszel. . .

KALAIPOS Vigyék innen ezt az embert ! Azonnal!

KAPATOS Engem akarsz elvitetni ? Négy gyerek apját? Én örök életemben proli voltam ! *(Újból elkapja Kalapos kabátját, arcába beszél.)* Tudod mi vagy te, Kalapos Vince? Egy szar ! Ezt tartom rólad. *(Közélről szemközt köpi.)* Most már akár el is vitethetsz . . .

(Kalapos eltaszítja magától, elindul a rivalda felé, némán letörli az arcát.)

KALAIPOS *(magának)* Fizetés utáni napon tíz közül nyolc jön csak be, abból is kettő kapatos. Hogyan lehet ezekkel tervet teljesíteni, szocializmust csinálni ? És úgy, hogy közben ne köpjék le az embert ? Ezt ki mondja meg nekem?

(A színpad közepén fordul egyet, kimegy, háta minden lépéssel roskatagabb.)

13. jelenet

(Az előszínpadon Jász-Subával szemben most Kalaposné, gyászt visel.)

JÁSZ-SUBA ... Nem bántani akarom a férje emlékét. Inkább, hogy úgy mondjam, igazságot szolgáltatni neki.

LUJZA Nincs ő arra rászorulva. . . Az igazságát, ha volt egyáltalán, magában hordta. Meg a bántásokat is, csak magában. Ezért volt olyan nehéz vele. Mindegy. Most már mindegy. Nem hittem volna, hogy egyszer így hagy egyedül az én öregem.

JÁSZ-SUBA Sok megbántást hordozott?

LUJZA Igen. Azt hiszem. Nem tudom. . . Ki láthat bele a másikba. . . Amikor leköpködték a gyárban, a normarendezésnél, hetekig nem szólalt meg. . . Nagy grimbuszt akartak belőle csinálni, a Gács fűtötte, hogy így meg úgy... Ő nem és nem: a haja szála nem görbült annak az alaknak. De ő megnemult. Es soha többé nem ment be a műhelyekbe. A gyárba se egy darabig. Csak kóborolt. Isten tudja, merre. Vadászott. Ebbe is az a Gács vitte bele, a vadászásba. A Gács, az volt az ő Leója. . .

JÁSZ-SUBA Nem szerette, hogy vadászott a férje?

LUJZA Én? Nem. Olyan fellengzős passzió ez, minék az egy melósnak ? Meg aztán rebesgettek is mindenfélét, hogy dárídóztak meg botrányok voltak, csak eltussolták...

JÁSZ-SUBA Elhitte?

LUJZA Jobb volt nekem, ha nem hiszem el.

JÁSZ-SUBA De legalább kérdőre vontad?

Veszekedtek?

LUJZA ... En csak ha a gyerekekről volt szó. Rendszerint a Kisvencén jöttünk össze. Hogy agyondédelgetem. De hát a gyerek beteges volt, a széltől is óvni kellett. . . Meg persze az Annuska házasságánál. Akkor meg is fenyegettem, hogy kirúgom. Huszonhat évi házasság után. . .

14. jelenet

(Lujza asszony fölrobog a színpadra, ahol Kalapos már ott ül egy székből, újságot olvas.)

LUJZA És igenis elmegyünk a Podmaniczki ékhoz. Visszaadjuk a vizitjüket!

KALAIPOS *(az újságból)* Anyukám, téged a lábszíjjal zavargált az asztal körül a jó suszter faterod, ha nem adta vissza a vizitjét?

LUJZA És iderendeled az autót !

KALAIPOS Én nem értelek : hat ökörrrel nem lehet behúzni abba a rohadt kocsiba, akár-ha Pestre megyünk, most meg a szomszéd utcába. . .

LUJZA Meg kell adni a módját: a gyerekekről kell beszélünk !

KALAIPOS Hogy az a hülye Anna is pont egy ilyen szarjankó reakciós fiacskáján akadt fel !

LUJZA Neked csak ne legyenek kifogásaid Podmaniczki Bélus ellen. Évezősbajnok. És az évfolyam esze. És nem is reakciós, emlékezz csak, mit referált az egyetemi káderes. Arról igazán nem tehet, hogy a Podmaniczki az apja. Es imádja Annuskát. És Annuska is őt.

KALAIPOS Egy tizenhét éves lány ostobán is imádkhat.

LUJZA Én mindenestre, amikor ilyen idős koromban hozzád mentem.

KALAIPOS Mi összeillettünk ! Te egy proli-lány voltál, én meg egy melósgyerek. **LUJZA** És Anna egy munkás-vezérgazgató

lánya, és Bélus a gyár műszaki igazgatójának a fia. Na?

KALAIPOS Nem vetted észre, hogy ezek más emberek, mint mi ? Na elég : én végetvetek ennek az ostobaságnak!

LUJZA Csinálhatsz te, amit akarsz, két fiatal, ha nagyon akarja, megtalálja a módját.

KALAIPOS Te aztán csak tudod.

LUJZA *(fölcattan)* Mi az, Kalapos, szégyelled, hogy gyerekkel a hasamban álltam veled oda a pap elé?

KALAIPOS *(behúzza a nyakát)* Az más volt. Mi prolik voltunk. . .

LUJZA *(már fölönyben)* Annuska komoly lány. Őt nem lehet csak úgy megrendíteni.

KALAIPOS *(utánozza a lányát)* „Meggzőkők vele ! Elemésztam magam. . .”

LUJZA Azért nem kellett volna megütni. De amilyen vadállat vagy, te másképp nem tudsz. Pedig már Kislujzánál rájöhettél, hogy ezzel semmire se mégy! A Kislujza életét is te rontottad el ! Igenis ! Máig boldogan élhetne . . .

KALAIPOS *(fölfortyan)* Azzal a rothadt jobb-oldali szocdemmel? Aki a végén odáig jutott az osztályarulásban, hogy...

LUJZA Te is tudod, hogy ebből egy szó se igaz!

KALAIPOS Különben is utáltam. Kifordult a belem, ha csak ránéztem : férfiember léteire pacsulizta magát !

LUJZA Egész jó volt neked, amíg minden szombaton együtt vertétek a blattot.

KALAIPOS Én nem értelek! Fölcsinálta a lányodat, és még véded.

LUJZA De el akarta venni, csak te nem hagytad ! És mire mentél vele? Semmire. Csak azt érted el, hogy Kislujza nem ment férjhez. Se hozzá, se máshoz. Ézt akard Annuskával is ? Fogalmad sincs neked az emberek-ről, Kalapos.

KALAIPOS Mert neked van... Majd meglátod, mire jut a lányod azzal a kinyalt évezősbajnokkal. Ha már arra füttyülsz, velem mi van : két-három éve a nyakam törhettem volna ezen a marhaságon. . .

LUJZA Figyelj ide, Kalapos ! Sose szerettem, hogy te ilyen nagyon fölkapaszkodol az uborkafára, de hagytam, a te dolgod, csináld, ha örömdöd telik benne. De a kölykeim életét nem engedem ! Érted? Én elmegyek a Podmaniczkiékhoz. Ha akarsz, jössz, ha nem," nem. De ha nem, ide be nem teszed a lábad. Kizárlak, aztán kóborol-hatsz a városban, mint egy rühes macska ! Érted?

15. jelenet

(Az előszínpad kap fényt. Jász-Suba szokásos presszóasztalával állénes oldalon két stílbútor karosszék, biedermeier asztalka, ezüsttel és porcelán teáscsészékkel. Az egyik székből a Főprépost — fekete reverenda, lila cingulus, lila gombok, s a vállgallér bélése is püspöklila —, idősebb, jovidális jó kedélyű öregúr. Jász-Suba leül hozzá a másik székre, a világoskék reverendás kispap föl szolgálja a teát s visszavonul.)

FŐPRÉPOST Tejszínnel a teát? Vagy mint az igazi teások : natúr?

JÁSZ-SUBA Citrommal, ha lehet. . .

FŐPRÉPOST ... Végül is én adtam őket össze. Kínos ügy volt. A hűgöméknek is, mert hát ugye a leendő meny egy ilyen vad bolsi lánya ... A Kalaposéknak is : a hűgo-

mékről közismert volt, hogy kik-mik, azzal együtt *hog* ez a rendszer bevette a húgom férjét, mint elsőrangú szakembert . . . De hát a Bélussal nem lehetett beszélni : már végzős mérnök volt, de olyan szerelmes Annába, hogy nem látott... A Kalapos lány talán nem volt annyira oda, de neki is tetszett a Bélus is, a környezet is. Ez a műszaki értelmiségi polgári milió. . .

JÁSZ-SUBA Azt tetszik mondani, kínos. . .

FŐPRÉPOST Hajaj, ott voltam a családi összejövetelen, ahol a jó szülők megpróbálták megegyezni-egymással a nagy anathéma ügyében. (*Mulat magában.*) Vigjátéki vagy inkább bohózáti szcena volt : az egész társaságban ketten voltunk, akik a Bélusékhöz hajlottunk, a Kalaposné meg én.

JÁSZ-SUBA Hogy a Kalaposné, azt megértem, végtére neki a lányáról volt szó. De főprépost úr?..

FŐPRÉPOST Én a Bélust a saját fiamként szerettem, úgy ismertem a lelkében a járást, mint az otthonombán : vallásos gyerek volt, igaz, máig templomba járós, de nem volt az a lilomos herceg. Ha a szülők letiltják a házasságot, annak annakora botránnyá a vége, amihez képest ez a frigy... (*legyint*)

JÁSZ-SUBA Meg talán az se volt baj a Bélus majdani karrierje szempontjából, ha beházasodik... . .

FŐPRÉPOST A vörös arisztokráciába ? Nézz, ha eszembe jutott volna, se vallanám be magának. . . Azt viszont igen, hogy ezen alkalommal bünt követtem el: a kajánkodás vétkébe esetem — Kalapos elvtárs rovására.

16. jelenet

(*Polgári berendezésű szobabelső. Kalapos fehér ingben, nyakkendővel, Lujza asszony kiöltözve, kalapban s Anna érkezik látogatóba; Podmaniczki, a felesége s Bélus fogadja őket: üdvözlés, Podmaniczki kezét csókol Lujzának, Bélus Anna kezét szorongatja stb. A két fiatal aztán félreáll, kívülről figyelik a jelenetet, mintha nem is róluk lenne szó. A főprépost az előszínpadról beszél a díszletbe.)*

FŐPRÉPOST (*nyújtja a kezét Kalaposnak*)
Dicsértessék a Jézus Krisztus.

KALAPOS ...Szabadság!

LUJZA Jó estét, azaz dicsértessék. . .

FŐPRÉPOST (*elneveti magát*) Mi aztán jól összejöttünk. De hát az élet teremt néha fonák helyzeteket, a jó Isten hozzájárulásával. Meg a fiatalokéval. . .

KALAPOS Ezek a büdös kölykök ! Most azt kellene kitalálni, mit tehetnénk ez ellen a hülyeség ellen.

PODMANICZKI Nem mintha nekünk bármiféle kifogásunk is lehetne Annuska ellen, ő valóban kedves, szép, okos, rendes. . .

FŐPRÉPOST Eszerint Bélus nem választott rosszul !

PODMANICZKI De azt is látunk kell, hogy bizonyos körülmények. . . Bélus von Haus aus, vallásos nevelést kapott. . . Kalapos elvtársék viszont, úgy vélem. . .

FŐPRÉPOST Már csak hivatalból is ateisták. KALAPOS Persze.

LUJZA Ámbár. . .

KALAPOS Lujza, te hallgass!

LUJZA Csak azt akartam mondani, hogy személy szerint a Bélus ellen nekünk sem lehet semmiféle kifogásunk.

PODMANICZKINÉ Miért ? Talán a család

ellen lehet ? Mondd csak meg, drágám, ha valami kifogásod van ellenünk, mondd csak meg!

FŐPRÉPOST És. . . megpróbálták a kedves szülők esetleg lebeszélni a kedves gyermekeket . . .

PODMANICZKI Hát nem néztük ölbe tett kézzel . . .

PODMANICZKINÉ Ha az apja nem okvetlenkedik annyit, rég hagyta volna a fenébe !

LUJZA (*fölszattan*) Az én Annuskámat?!

FŐPRÉPOST És a kislány? Rá talán jobban hathatnának. . .

KALAPOS Gondolhatja, hogy ezzel kezdtem !

De az a büdös leány megmakacsolta magát. FŐPRÉPOST Manapság, sajna, nemigen várhatni, hogy a gyermekek elfogadják a szülői intelmet. Látja, Kalapos úr, ide vezet az a mindent tagadás, aminek épp maguk a szószólói.

LUJZA Az én Annuskám, az egy jellem. Amikor az uram megpfoz. . . szóval a lelkére beszélt, napokig egy falatot nem vett a szájába. A Bélusért. Ilyen lány.

PODMANICZKINÉ Ugyan, kedvesem, nem kell felülni egy tizenhét éves lány hisztijének!

PODMANICZKI (*gyorsan közbeveg*) Uramisten, teljesen elfeledkeztem házigazdai kötelemimről. Milyen aperitifet ? Likőr, édes, keserű?

LUJZA Ligórt. De csak egy gyűszűnyit.

PODMANICZKINÉ Semmit, semmit. Jaj, szétmegy a fejem.

KALAPOS Ha már nincs valami erős a háznál, nekem inkább bort.

FŐPRÉPOST (*bólogat*) A magyar ember bort iszik. Isten tartson meg valamennyiünket.

KALAPOS Tartson. . . Hu, de becsületlen bor ez!

FŐPRÉPOST Én látom el a húgomékat, a káptalani pincészetből. . . Hát akkor, ígyünk, hogy pirosodjunk.

KALAPOS Bölcs mondás.

FŐPRÉPOST Máté II. -12. Tudja, Kalapos úr, vannak örök könyvek, amelyekben örök igazságok foglaltatnak. Ha más hiten vagyunk is, azért nem árt tanulmányozni egymás bölcs könyveit.

KALAPOS Majd küldök magának egy Tökét. A Marxtól.

FŐPRÉPOST Köszönöm, már van. De magának biztos nincs Szentírása.

KALAPOS Majd lesz, ha a Bélus beházasodik a családba. . .

FŐPRÉPOST Hát tényleg, mi is legyen a gyerekekkel . . .

LUJZA De a kutyafáját, azért talán mégis-csak rájuk kellene bízni. Keljenek csak egybe. Aztán majd elválnak.

KALAPOS Ok meg elválnak ! Mert nem valók egymáshoz... Hova jut így a társadalom? Csak összeállnak meg szétmennek . . .

FŐPRÉPOST Milyen igaza van, Kalapos úr ! Látja, mi ketten igazán nem egy helyről indultunk, de végeredményben csak ugyanoda lyukadunk ki.

LUJZA Márpedig én azt mondom, még mindig jobb, ha összeeszküsznek!. . . Jól van, Kalapos, beszélhetsz, amit akarsz, nem lehetsz minden lépésnél a sarkukban.

FŐPRÉPOST Attól tartok, nem tehetünk mi itt semmit.

(*Podmaniczki, a felesége s Kalapos egyszerre hördül föl.*)

FŐPRÉPOST Na de, drágáim, csak nem fogunk itt most Rómeó-Júlia-dramát csinálni ? Igaza van a nagyságos asszonynak : még mindig jobb, ha esküvővel házasodnak, mintha anélkül. En a magam részéről a házasság mellett vagyok.

PODMANICZKI Kötöm magam az egyházi esküvőhöz !

KALAPOS Még csak az kéne !

FŐPRÉPOST Ugyan, Kalapos úr. A gyerekek elmennek az anyakönyvvezetőhöz és kész. A többit én elintézem, akár itt a lakáson. Érvényes az a szentség, ha egy hokedliről szolgáltatják is ki. Senki sem fogja meg tudni. Még maga se.

PODMANICZKINÉ Jaj a fejem ... Tálalva van, fáradjanak asztalhoz.

FŐPRÉPOST Megérdemeljük... No jöjjön, Kalapos elvtárs, üljünk egymás mellé. Mi dogmatikusok, legalább mi tartunk össze...

(*A társaság kivonul.*)

17. jelenet

(*A színpad sötét, fény az előszínpadon, ahová visszajön a főprépost.*)

JÁSZ-SUBA (*jegyzeteit rendez*) Ami ezután következett, nem minden részletében rekonstruálható. Kalapos Anna szerelme az egész várost foglalkoztatta; sőt, a megyét is : a megyei pb végrehajtóbizottsága is tárgyalta, egy hajnali négyig tartó ülésen. A jegyzőkönyvet azonban nem lehet betekintésre megkapni. Allítólag néhányan Kalapos Vince fejét követelték, szószólójuk egy Sas Klára nevű fiatal nő volt, aki kvázi a párt elárulásával vádolta meg Kalapos Vincét, akit mellesleg nem is ismert. Ot személyesen megkeresni nem lehet, mert 56 novemberében nyugatra távozott. . .

FŐPRÉPOST (*visszaér*) Podmaniczki Bélus anyakönyvvezető elé állt Kalapos Annuskával, utána disztíngvált, zártkörű bankettet tartottak a Vörös Csillag Szálloda különtermében, ahol is Kalapos Vince berúgott. Pár napra rá megesett az Isten előtt való .kötés is, megyéspüspök urunk neogótikus magánkápolnájában, Annuska hosszú fehér ruhát viselt és a fátylat az öccse, Kisvince vitte utána. . . (*kimegy*)

JÁSZ-SUBA De Kalapos Vince itt már valóban nem volt jelen. Két nappal korábban, legyűrve az üzleti tárgyalások és a repülés iránt érzett atavisztikus ellenszenvét, hat hétre Kínába és Indiába utazott. A gép 1956. október 18-án indult Ferihegyről. . .

(*Jász-Suba utolsó mondatai alatt baljós zajok ébrednek a nézőtéri hangszórókban, tüntető tömeg moraja, ütemes kiáltások stb. A háttér-vásznnon gyors képek váltják egymást, a korabeli sajtóból, a tüntető tömeg állóképei . . . Jász-Suba behúzza a nyakát és küszköl a színpadról.)*

18. jelenet (Fény,

a színpad tele emberekkel.)

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Elrendelem a szavazást: aki a határozati javaslat mellett. . .

(A színpadon magasba emelkednek a karok.)

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE A Dunántúli Iparművek Munkástanácsa egyhangúlag úgy határozott, hogy Kalapos Vince eddigi vállalati igazgatót azonnali hatállyal elmozdítja. Együttal Podmaniczki Elemér eddigi műszaki igazgató urat — szótöbbséggel — megválasztotta a Művek igazgatójának...

(Az utolsó mondatokra — miközben a háttér-vásznon egyre váltakoznak az újságcímek, jel-szavak, transzparensok — távoli moraj indul a hangszórókban, amely vad ágyúzássá erősül, a színpad villámgyorsan kiürül, elsötétedik, majd kivilágosul: kisebb csoportokba verődve, télikabátban, kalapban, felhajtott gallérral emberek toporognak.)

I. **FÉRFI** Hallotta, főmérnök úr? Az öreg Podmaniczki olajra lépett. Családostul. Már Bécsben vannak.

ÁBRAHÁM Es az öreg menyé? A Kalapos lány?

I. **FÉRFI** Velük ment.

II. **FÉRFI** Fenét ment. Én magam láttam, kenyéért állt sorba tegnap az anyjával meg az öccsével.

III. **FÉRFI** Főmérnök úr! Novák-tanyán kiásusíták a volt TSZ krumpliját.

ÁBRAHÁM A szállítmányozás adja meg a teherautó-sofőrök listáját, küldöncök útján hívják be őket, föl a járgányokra, aztán előre Novák-tanyára...

(Ábrahám előremegy a színpad szélére, ott leül Jász-Suba árván maradt asztalához.)

Így éltünk. A munkástanács ülésezett, szerveztük a krumpliszállítást, lődörögtünk, dumáltunk, helyel-közzel karbantartottunk, csak arra kellett ügyelni, nehogy munkának tessék a dolog, mert sztrájk volt, és ehhez keményen tartottuk magunkat. A sztrájk kellok közepén, valamikor december tájt állított haza Kalapos Vince.

(Kalapos — ugyancsak télikabátban, felgyűrt gallérral, kucsmában bejön, kereszttulmegy a színpadon toporgó embercsoportok között, akik furcsállva nézik, de utat adnak neki; a színpadra befordul Kalapos irodájának makettje, Kalapos odamegy, a tiukárnője száját tátja.)

TITKÁRNŐ Jesszusom, a Kalapos! Hogy kerül ide?... Ne menjen be! Itt most a munkástanács elnöke székel.

(Kalapos meghökken, de aztán nekiindul, a titkár nője megpróbálja visszahúzni.)

TITKÁRNŐ Kalapos... (halkan) elvtárs. Most menjen inkább haza. Majd szólunk, ha...

(Kalapos félretolja az útból, belép a díszletbe, ahol az íróasztala mögött valóban ott trónol a munkástanács elnöke.)

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE (zavarban) Hát... megjöttünk, megjöttünk? **KALAPOS** Meg...

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE És... Milyen volt Kína?

KALAPOS Járt a fene Kínában. Útközben ért a... az események híre, visszafordul-

tam, de csak Prágáig jutottam el, onnan nem engedtek tovább a hatóságok.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE A hatóságok... Hát nekem most közölnöm kell: a munkástanács fölmentette a Művek igazgatói...

KALAPOS Hallottam... Csakhogy engem nem a munkástanács nevezett ki, következőleg föl se menthet. Úgy gondolom.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Én meg úgy gondolom, hogy okosabban tenné, ha nem jönne ide.

KALAPOS Innen kapom a fizetésem, jogom van bejárni.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Itt maga ezentúl legfőljebb a telefonba szólhat bele.

KALAPOS Azt bízzák ide, mikor mibe szölok.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Nem tudjuk garantálni a fizikai biztonságát.

KALAPOS Nem kértem én senkit, legkevésbé magát, hogy gondoskodjék a biztonságomról... Arra viszont megkérném, hogy hagyja el a szobámat.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Úgy érti, a volt szobáját...

(Némán méregetik egymást.)

KALAPOS Figyeljen ide, Jerabek úr. Maga egy egész értelmes művezető volt, ahogy megismertem, habár mindig hőzöngős... Ne okoskodjék, tudja maga azt már nagyon jól, hogy fölösleges. Akkor meg mi-nek?

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Ez a meccs még nincs lefutva!

KALAPOS De vesztesre áll — maga nem buta ember, tudja.

MUNKÁSTANÁCS ELNÖKE Ott a széke, ha olyan nagyon akarja, üljön bele. De jól jegyezze meg, amit mondtam: nincs lefutva! És okosabban tenné, ha nem mászkálna ide, mert még egyszer betörik a fejét...

(A Munkástanács elnöke kimegy, Kalapos leül az íróasztala mögé, de menten föl is tápáskodik, fejébe csapja a kucsmáját, kilép a díszletből, s elvegyül a színpadon ödögő emberek között, akik elhúzódnak tőle; kongatás: csajkák, pléhtányérok kerülnek elő, egy kondérból ételt osztanak: Kalapos is beáll a sorba, aztán a tányérjával odatelepi Ábrahám mellé, aki az előszínpadon egy kupacon ülve ugyan-csak falatozik.)

-**KALAPOS** Nem zavarja, ha ideülök magához?

ÁBRAHÁM Sose gyűjtögettem a jó pontokat, emlékezhet.

KALAPOS Mert kirúgtak ám engem innen.

ÁBRAHÁM Kis híján én lettem az utóda: az emberek egy része engem akart igazgatónak. Két szavazatom múlt a munkástanácsban. Ennyivel kapott többet Podmaniczki.

KALAPOS Elvállalta volna?

ÁBRAHÁM Kénytelen lettem volna vele.

KALAPOS Kénytelen?

ÁBRAHÁM Én több mint negyedszázada dolgozom ebben a gyárban. Nemzedékek nőttek fel a kezem alatt, kis túzással azt mondhatnám: tízezer ember ismer engem személyesen. Ha arról van szó, hogy ezen-túl magunknak kell megélni, a saját erőnk-

ből, saját fejünkből, ebből én nem húzhatom ki magam...

KALAPOS Nagy szerencséje az a két szavazat. Most törhetném a fejem, hogyan hozzam majd ki a börtönből.

ÁBRAHÁM Gondolja?

KALAPOS Minden eldőlt itt már, főmérnök úr. Higgye el nekem, ehhez én értek jobban.

ÁBRAHÁM Ezzel együtt okosabban tenné, ha inkább kivénné a rendes évi szabadságát. Sok mindent lehet mondani, csak azt nem, hogy mostanság maga van az emberek szíve csücskében. Aztán ha megszalad-nak az indulatok, nem kenyérral dobálóznak, még csak nem is kövel. Maga kimaradt belőle, amilyen pokoli szerencséje van, de én átéltem, mi volt itt novemberben...

KALAPOS (szinte vidáman) De most már december van... Az a marha Gács is azt mondja: legalább egy pisztolyt hordjak magammal. Nem normális! Ha nekem esne, mire megyek egy stukkerrel? Egyet puffantok, aztán kész — így is, úgy is... Csak nem fogok magánlövöldözni itt, ebben a gyárban? De nem fognak itt engem megtámadni. Egy hónappal ezelőtt talán megeshetett volna, de most?

ÁBRAHÁM Hát ebben én nem vagyok ilyen biztos. Különösen ha olyan nyíltan, hogy ne mondjam kihívóan csinálja a pártszervezést, ahogy csinálja.

KALAPOS Mondják, november első napjaira több tucat párt alakult, mindenki nyíltan szervezhette a magát. Mért ne szervezhetném akkor én most a sajátomat?... Ha már itt tartunk: maga nem óhajtana be-lépni?

ÁBRAHÁM (őszintén elképed) Én? Most?

KALAPOS (főlnevet) Maga. Maga.

ÁBRAHÁM (határozottan) Nem!

KALAPOS Látja, én nagyon rossz agitátor lennék, ha most megkérdezném: miért nem? Mert akkor maga kipakolná, ami magában van, összevesznénk, még úgy is, hogy sok mindenben vagy majdnem mindenben igazat kellene adnom — összevesznék egy életre. Hát én nem kérdelem. A politika a kényszerek felismerése, főmérnök úr, és legfőbb tényezője az idő. Idő kell, hogy leülepedjenek a dolgok a fejekben, a velünk szemben állók fejében is, meg a mieinkében is, mert van ám ott is, az elvtársaim fejében... De az idő nekem dolgozik. Megcsillapszanak a fejek, a kedélyek, elkezdünk dolgozni, folytatjuk, ahol abbahagytuk.

ÁBRAHÁM ...A Bourbonokról mondják: semmit sem felejtettek, de semmiből sem tanultak...

KALAPOS (elgondolkozik) Értem én, amit mond, nem vagyok hülye... De nem így gondoltam. Higgye el, nekem sokkal nehezebb megemészteni ezt az egészet, mint akár magának. Megfejtene, hogyan juthattak a dolgok idáig... (főlcihelődik) Viszontlátásra, főmérnök úr. Majd még találkozunk.

19. jelenet

(A színpad elsötétül, kiürül; az előszínpad kap fényt, ahová Jász-Suba visszaátoszkodik; kivilágosodik a színpad, Kalapos a vezérigazgatói iroda makettjében várja Ábrahámot. Kalapos ebben a jelenetben nem civilben van: az akkori idők „karhatalmistáinak” khakiszínű pufajka-egyenruháját viseli, a géppisztolya ott lóg a fogason.)

ÁBRAHÁM *(bemegy, megáll az íróasztal előtt)*
KALAPOS *(feláll)* ...A minisztériumból fűt-fát ajánlgatnak, de én nem hozok kívülről embert. Nekem ide olyan munka-társ kell, aki ebből a gyárból nőtt fel. Magára gondoltam.

ÁBRAHÁM *(némi töprengés után)* Nem hiszem, hogy én lennék az alkalmas...

KALAPOS Szóval nem... Mert úgy gondolja, hogy ez itt és most, 1957 januárjában egyértelmű politikai állásfoglalás lenne.

ÁBRAHÁM ... Nemcsak erről van szó: Legjobb alkotó éveimet műszaki tisztviselősködéssel töltsem?

KALAPOS Én még emlékszem arra, hogy egy csajka babgulyás fölött ilyeneket mondott: ha magunknak kell megélnünk, a saját erőnkől, a saját fejünkől, én nem húzhatom ki magam...

ÁBRAHÁM Éppen ez az! Én nem vagyok hajlandó postáskodni a főhatóság és a gyár között: onnan fentről hozni a direktívákat, mit csináljunk, hogy csináljuk, innen vinni az igazoló jelentéseket: mért nem csináltuk mégis és mért másképp csináltuk.

KALAPOS Ember! Hát nem ért engem? Nem ott folytatjuk, ahol októberben abba-maradt! Én legalábbis nem! És maga nekem épp ahhoz kell műszaki igazgatónak, hogy másképp csinálhassam. Hogy a saját lábunkra álljunk!

ÁBRAHÁM *(némi csönd után)* ...Három föltétele van.

KALAPOS Halljam.

ÁBRAHÁM Műszaki kérdésben nélkülüm nem dönts, Kalapos Vince. Még a legkisebben sem.

KALAPOS Természetes. Folytasd.

ÁBRAHÁM Amit együtt elhatároztunk, végigcsináljuk, ha ránk szakad is az ég!

KALAPOS Nyilvánvaló! A harmadik?

ÁBRAHÁM Itt benn a gyárban egy korty szeszt nem iszol.

KALAPOS *(meghökken, aztán bólint)* Úgy legyen!

20. jelenet

(Miközben Kalapos és Ábrahám megszabadul a téli holmiktól, s „civil” műszakivá vedlik, Kalapos irodája hirtelen átalakul tárgyalóteremmé, a minisztériumi Elvtársnő, Gács, s a szokásos sereg ember elhelyezkedik a tárgyalóasztal körül.)

ELVTÁRSNŐ Tehát: a Dunántúli Iparműveknek év végéig ötszázezer ekevasat, egymillió ástót és ugyanennyi lapátot kell gyártania. Van-e kérdésük az elvtársnak?

ÁBRAHÁM Nem állaljuk. Viszonylag modern, nagy teljesítményű kovács- és présüzemünk van, nem fogjuk elfecsérelni a kapacitásunkat ilyen...

GÁCS Amit itt most töletek kérnek, az a népgazdaság érdeke: a mezőgazdaság átszervezésének második hullámában...

ÁBRAHÁM Profilírozzák ránk az arató-csép-
lőgyártást!

ELVTÁRSNŐ Aztán tíz év múlva ki is gördül az első kombajn a gyárkapun... Maguktól most ástót és lapátot várunk. Furcsa, hogy ez derogál az elvtársnak. Ha a népgazdaságnak éjjeliednyre lesz szüksége,

akkor a Dunántúli Művek bilit fog gyár-tani!

ÁBRAHÁM De nem az én főmérnökös-ködéssel!

ELVTÁRSNŐ Ahogy tetszik. Fölmentjük.

KALAPOS De csak velem együtt, elvtársnő!

Mi ketten összenőttünk, mint a számi ikrek, ha nem tetszik a pofánk, együtt megyünk. De nem vagyunk hajlandók, még parancsra sem, ostobaságot csinálni.

ELVTÁRSNŐ De Kalapos elvtárs! A mezőgazdaság aprószerszám-ellátása magának ostobaság!?

GÁCS Ez politikai kérdés!

KALAPOS A népgazdaság erőforrásainak ésszerű felhasználása — ez a politikai érdek.

ELVTÁRSNŐ *(begorombul)* Így hát politikai érdekből csinálnak az elvtársak zugberuházásokat is? Tudomásunk van róla, hogy új csarnok épül a Duna-parton.

ÁBRAHÁM Nem új csarnok — átépítés. A szerszámüzem túlzásfóltsága nem teszi lehetővé a gépek gazdaságos kihasználását. Volt ott egy lebombázott csarnok, vala-ha...

KALAPOS *(vigyorog)* Rezsibe csináljuk. Saját erőből.

ELVTÁRSNŐ Vadberuházás! Partizánberuházás! Vizsgálatot fogunk indítani! Ezért valaki felel, főmérnök elvtárs.

KALAPOS De csak velem együtt, elvtársnő!

ELVTÁRSNŐ *(felugrik)* Hát így... Így nem lehet tárgyalni! Referálni fogok a miniszternek!

(Mindenk felugrál, a szín hirtelen kiürül.)

ÁBRAHÁM Lehet, hogy ülni fogunk, Vince?

KALAPOS Majd az asszonyok hordják a kosztot. Az én Lujzám isteni töltöttkáposztát tud... *(Leül az asztalához, könyvet húz elő.)* Na, bifiázunk, a hét végén konzultációra megyek a műegyetemre.

ÁBRAHÁM Hagylak magadra.

KALAPOS ... Elmagarázhatnád nekem ezeket a rohadt diagramokat. Az isten verje meg! Hoznak egy rendeletet: ha eddig meg eddig nem szerzek mérnöki diplomát, menesztenek.

ÁBRAHÁM Nem árt, ha konyítasz a szakmához. Na nézzük... Abból kell kiindulni ugye, hogy a változó erők munkáját az erőnek az elmozdulás szerinti integrálja adja meg... Világos?

KALAPOS *(óriásit ásít)* Világos... Micsoda? Integrálja? Nem nekem való ez, negyvenöt éves vagyok, nem fog az én fejem. Te, ne igyunk egy kortyot? Egy kis alkohollal fölélnéltene. Jó, jó, nem! Csak mondtam.

ÁBRAHÁM A tetszőleges görbével határolt terület olyan derékszög alakú Pds terület-elemekre bontható...

(Kalapos egyre laposabbakat pislog; megszólal a telefoncsengő, erre fölriad.)

KALAPOS Halló!... Most? Nagyon nem érek rá... Jól-van, Gács elvtárs. Ha annyira halaszthatatlan... *(leteszi a kagylót)* Abbahagyjuk. Be kell mennem a pártbizottságra. Pedig még van egy csomó matematika példám is, holnap postára kellene adni, már így is elkéstem. Csináld meg, öreg, nagy szarból húzol ki...

(Kalapos el, Ábrahám sóhajtvá bebújik a papírok közé, Kalapos házi feladatába; a díszlet vele együtt kifordul a színpadról. Sötét.)

21. jelenet

(Robbanásszerű atmoszféraváltás: a háttér-vásznon transzparensok: EL ÜZEM. . . ; a hangszórókból vidám ünnepség hangjai szállnak, a színpad megtelik emberekkel — Kalapos Vince keresztülmegy közöttük egy kisebb csoport élén, az emberek utat adnak, még egy-két „Eljen!” is fölroppen.)

GÁCS Népszerűség!

KALAPOS *(józanul)* Egy teljes hónap nyereséget fizettem ki, plusz jutalmak, miegyéb. Ilyen itt még nem volt.

ELVTÁRSNŐ Gratulálunk, Kalapos elvtárs.

KALAPOS A munkatársaim az érdem. És legfőképp a melósoké.

ELVTÁRSNŐ Megmondom őszintén: ezt nem hittük volna.

KALAPOS *(epésen)* Ha magukon múlik, nem is lett volna.

ELVTÁRSNŐ *(megsértődik)* Hát azért a mi jóindulatú figyelmünk is belejátszott ebbe. Kalapos elvtárs: élüzem cím kétszer, két egymást követő évben.

KALAPOS A vállalati termelési érték az elmúlt négy év alatt megkétszereződött.

ELVTÁRSNŐ Szerencséjük volt. Ne vegye ünnepontásnak, de a Művek termelésében sok még a véletlenszerű.

KALAPOS *(dühbe gurul)* Véletlen? Hát mit kapok, ha jövőre is...?

ELVTÁRSNŐ Ha jövőre is megkapják az élüzem címet, jövőre egy üveg konyakkal, Kalapos elvtárs. Ha nem, maga nekem.

GÁCS *(beleavatkozik)* Hát azt ilyen olcsón nem lehet megúszni, elvtársnő. Egy háromszoros élüzem címre kötött fogadás tétje minimum egy... Kossuth-díj!

ELVTÁRSNŐ *(kényszeredetten tréfára veszi)* Habár a Kossuth-díjat nem én adom, de tőlem mindenképpen kap egyet, Kalapos elvtárs, ha...

(Kalapos titkárnője jár körbe tálcával, poharrakkal.)

GÁCS Hát akkor arra, hogy jövőre meglegyen a harmadik!

KALAPOS Azért csak lassan... Egészségtekre. ELVTÁRSNŐ És maga, Kalapos elvtárs?

KALAPOS A gyárban egy kortyot se — erre fogadalmam van.

GÁCS Pedig egy honatyának inni is tudni kell. KALAPOS De én nem vagyok honatya. GÁCS Csak leszel. A következő választások után.

Letárgyalt dolog. A népszerűség komoly tőke. És már bizonyítottam, hogy országos dimenziókban gondolkodol. Ami-kor például kimutattam, helyesen, hogy ennek a gyárnak a kapacitását hiba, a népgazdaság ellen való bűn lenne elaprózni.

KALAPOS *(éltel)* Örülök, hogy most már te is így látod.

GÁCS A legközelebbi választáson képviselőnek jelölünk.

KALAPOS Nyakamon a gyár, tagja vagyok a városi pb-nek egyetemre kell, járnom. . .

GÁCS Sírní, azt mi is tudunk, elvtársam. . .
(*Kalapos kezébe nyom egy poharat.*) Fenéig !
Hogy ki milyen ember, az a sikerben válik el.

KALAPOS (*kényszeredetten*) Isten éltesen.
GÁCS Különben megsúgok neked valamit: én is lépek egyet előre : az ipari osztály éléről elnökhelyettesnek. Ez a mostani siker meggyőzte az elvtársakat. . . Hát így, Kalapos Vince. Mindig egymás mellett, mindig csak előre.

KALAPOS Csak előre, csak előre, így jutunk a legelőre.

GÁCS Most mi bajod?

KALAPOS Gratulálok az elnökhelyettesességhez.

(*Az emberek forgataga magával sodorja Kalaposékat, a színpad kiürül.*)

22. jelenet

(*A Titkárnő jön előre Jász-Suba asztalához, állva mondja el a monológot.*)

TITKÁRNŐ Én, uram, Kalapos Vincéről nem nyilatkozom. Épp mert a főnököm volt. En titkárnő vagyok, benne van a nevemben: aki a titkot megtartja. Mert valóban vannak titkok. Senki nem ismeri úgy a főnököt, még az anyja se, a felesége se, mint a titkárnő, aki vele tölti az élete egyharmadát, átéli az „öreg” minden hangulati hullámválását, sikereit és feldobottságait, kudarcait és letörtéseit, minden lelki és testi nyavalyáit, igen a testieket is, a fogfájásokat és hascsikarásokat, a fejszagatásokat és az ebéd utáni agyverszegénységet, a másnaposságokat — Kalapos Vincénél ebből jócskán kijutott — és így tovább. Az igazi titkárnő még azt is észreveszi, ha a főnök előző este csődöt mondott valaki mellett az ágyban. És ha hiszi, ha nem: a főnök elesettsége az a pillanat, amikor beleszeretünk, a szó szoros értelmében — de ez csak képes beszéd esetünkben, mert ő e tekintetben valóban feddhetetlen volt : soha ajánlatot nem tett, sajnós. . . Annál többször tette rám a lelkét, mert nem volt egy nyugodt perce ennek a szegény embernek, uram: főmérnök és főtechnológus, főkonstruktor és fődizájnőr, gazdasági terv és új edzőműhely, pártbizottsági ülés és minisztérium, szakszervezet és vállalati üdülő, szovjet vendégek és holland parlamenti delegáció, képviselői beszámoló és panaszos választó, akinek az IKV nem csináltja meg a víz-csapját, és egyetem és család, Kisvince asztmája és Kislujza nem megy férjhez és Anna nyaralót akar és Lujza zsémbel Gács miatt — amiben különben igaza is volt, mert az a Gács, az volt az ő Leója —: egy nyugodt pillanata nem volt ennek a szegény embernek, uram, sajnálni kellett és szánni, nem irigyelni...

23. jelenet

(*A sötét színpad mélyéről vad hejehujzás zaja, amelyet a nézőtéri hangszórók vadul fölérősítenek. Majd hirtelen csönd, majd türelmetlen telefoncsengetés.*)

ÁBRAHÁM (*iszonyú álmosan*) Halló. . . Most, hajnali fél háromkor? Tűz ütött ki,

vagy mi van ? Na jó, az utcán várom a kocsit.

(*A színpad megvilágosodik: Ábrahám borzasan, láthatóan most ugrott ki az ágyból, a pizsamára rángatja fel a nadrágot, zakót; közben a háttérvásznon vetített műhelykép jelenik meg. Az előtérben Kalapos Vince, dülöngél a részegségtől, körülötte néhány — ugyancsak szedett-vedett öltözékű, láthatóan álmából fölzavart ember.*)

KALAPOS (*tökrészen*) Ellenőrzést tartok! Hallom, olyasmiket sutyorognak, hogy Kalapos Vince már nem törődik a dolgokkal. . . Hát igenis törődök. . . Itt • alusznak az emberek ! Ki itt a műhelyfőnök?

I. MERNŐK Kérem, vezérigazgató elvtárs, az éjszakai műszakban, illyentájt, tudjuk. . .
KALAPOS És mit szól ehhez a vállalati főmérnök ? Fegyelmet kapnak mind a ketten...
Tovább !

(*Odébbvonulnak a színpadon, a háttérvásznon új műhelykép.*)

KALAPOS Nyakig ér a forgács ! Disznóól ez? Vagy kupleráj ?

II. MERNŐK Kalapos elvtárs, kérem, a reggeli műszakkezdetre. . .

KALAPOS Nem magyarázatot kérek, hanem rendet a műhelyekben. Fegyelmi !

(*Újabb háttérkép : ez most egy melegüzem, az izzó vas vörös-fehér fényeivel.*)

III. MERNŐK (*elébük áll*) Öntéshez készülnek, Kalapos elvtárs.

KALAPOS En itt oda megyek, ahová akarok. . .
(*dülöngél*)

ÁBRAHÁM (*elkapja*) Az izzó vasban akarod végezni ? Térj magadhoz !

KALAPOS Mért nem tesznek ide korlátot? A vállalati főmérnök felel a munkavédelemért.

ÁBRAHÁM Eredj haza! Részeg vagy!

KALAPOS Majd én megmutatom, hogy rend lesz itt! És fegyelem! (*csuklik*) Azok ott a minisztériumban azt mondják, hogy véletlen a két élüzem cím. És egy Kossuth-

díjba fogadnak, hogy egyet nem tudunk. . . Hát majd én megmutatom. . .

ÁBRAHÁM (*intézkedik*) Vigyék el innen !
Ittas embert nem tőrök a műhelyekben ! I.

MERNŐK Főmérnök úr, az istenért . . .

KALAPOS Te szarjankó ! Hát ki csinált belőled műszaki igazgatót ? He ? Én ! Kalapos Vince !

(*Kalapos megtántorodik, elkapják, összefüggéstelenül motyog, amíg kiviszik — a színpad sötét.*)

24. jelenet

(*Ábrahám előrejön az előszínpadra, leül Jász-Suba asztalához, még feldúltan az előbbi szituációtól remegő kézzel rágyújt — egyéb-ként nem dohányzik.*)

ÁBRAHÁM Aznap kapta meg a mérnöki diplomáját. Ezt ünnepelte.

JÁSZ-SUBA Kikkel?

ÁBRAHÁM Mit tudom én. Talán a vadász-társaival? Futballistákkal. . . Ha egy kis nyomás volt benne, nemigen nézte, kivel issza le magát.

JÁSZ-SUBA Szóval a diploma miatt. Amit tulajdonképpen a főmérnök úr csinált meg neki.

ÁBRAHÁM Sokan belesegítettek abba a diplomatervebe, a méréseket a központi laboratóriumban csinálták meg neki, a rajzokat valamelyik szerkesztésben . . . Az eszmei rész, a számítások, az összeállítás, az tényleg rám maradt valahogy.

JÁSZ-SUBA Vállalta volna ezt, ha mondjuk a saját fiának a diplomájáról van szó?

ÁBRAHÁM (*kitér a kérdés elől*) Végül is neki kellett megvédeni azt a diplomatervet. Igaz, azok a műegyetemi vizsgák... Mindenhol úgy vették, hogy formalitás : Kalapos Vincének kell egy diploma, másképp nem töltheti be az állását: de sose lesz rá szüksége... Így gondolkodtunk. Mi is, az egyetemiek is.

JÁSZ-SUBA Végül is, hogy oldódott föl ez a szerencsétlen éjszakai incidens? ÁBRAHÁM Soha nem magyarázkodtunk ki. Kölcsönösen kerültük egymást, s ez nem volt nehéz; különféle kötelezettségei miatt ő sokat volt távol, engem meg lefoglalt az operatív munka, mert praktikusán én igazgattam a gyárat, meg egy új konstrukció tervezésének az irányítása, amit egy távol-keleti versenytárgyalásra szántunk: no, ez egy komoly dolog volt, óriási vállalkozás. . . Es közben persze fogcsikorgatva hajtottunk a harmadik élüzem címért. Már csak a főnök presztízse miatt is.

25. jelenet

(*Közben a színpadra befordul az igazgatót iroda díszlete, Kalapos Vince az asztala mögötti, Ábrahám fölmegey hozzá.)*

KALAPOS Hát, öreg, nagy hírem van Pest-ről. Meglesz a harmadik! A termelési mutatókat primának fogadják el, ez a pályázati terv pedig, amit csináltunk — hát ez egy-szerűen elsöpörte őket.

ÁBRAHÁM Meglesz a harmadik... És az ezzel kapcsolatos, személynél szóló fogadás?

KALAPOS Az is meglesz ! Megkapom !

ÁBRAHÁM Gratulálok.

KALAPOS Köszönöm, öreg. Jól esik. Nagy dolog lesz ez a kitüntetés, és úgy érzem, nem érdemtelenül kapom.

ÁBRAHÁM (*elmosolyodik, kis csönd*) És most...

KALAPOS Az előzetes információk szerint komoly esélyünk van a pakisztáni versenytárgyaláson. A minisztériumban megígérték, hogy siker esetén mindent megkapunk, beruházást, állami hiteleket.

ÁBRAHÁM Csakhogy leesett odafönn is a tantusz: érdemes ide invesztálni! Új élet kezdődik itt . . .

KALAPOS Új élet, új erőssel. Sajnálom, öreg, de hát ez az élet rendje. . .

ÁBRAHÁM Hogyan?

KALAPOS Hatvannégy éves vagy. Senki sem kívánhatja tőled, hogy magadra vedd, ami most következik... Én is az ötvenediket taposom, gondoskodni akarok a jövőről. Sikertől egy megfelelő fiatalembert találok, két diplomája van, egyiket Moszkvában szerezte, tökéletesen beszél oroszul, angolul, németül... (*kiszól*) Jöjjön be az elvtárs !

(Kohut lép be, persze most már nem siheder-ként, hanem meglelt férfiként.)

KOHUT (bemutatkozik Ábrahámnak) Kohut Ervin vagyok.

ABRAHÁM A gyár első sztahanovistája...

KALAPOS Mi indítottuk el az útjára, mostanáig egy tervezőintézetben rohad, de most majd nekünk kamatozik, amit befiflázott... Ő lesz az utódod. Beszéltem odafönn: a miniszter hozzájárul, ha kéred a nyugdíjaztatásod. Persze nem kell elkapkodni, Kohut elvtárs egy negyedévig, félévig melletted... Hát, ez a világ rendje, öreg, hol kerék, hol talp...

ABRAHÁM Érttem.

(Ábrahám sarkon fordul és egyetlen szó kommentár nélkül kimegy — a másik kettő szodulatlanul néz utána. Fény az előszínpadon.)

JÁSZ-SUBA Ábrahám Imre vállalati főmérnök kifelé menet az igazgatói titkárságon lediktálta levelét a miniszterhez. Ez az élet rendje — jegyezzük meg jól ezt a mondást, Kalapos Vince mondta, olyan mély meggyőződéssel, ahogy csak a közhelyeket tudjuk kimondani; a közhelyeket, amelyek épp azért közhelyek, mert valami igazságot fejtenek ki. Akárcsak a másik is, amit említett: hol kerék, hol talp... Amire Ábrahám főmérnök aláereszkedett a talphoz, Kalapos Vincét legmagasabbra emelte a kerék. Emelte, emelte, s egy pillanatig maga is úgy érezte: végre! Ez a teljesség perce! A siker! A beteljesülés!

(A színpadról közben kifordult az irodadíszlet, Kalapos egyedül marad a színen; a háttérvászonra újságcím-felirat villan be, akkora betűkkel, hogy betölti az egész hátteret: A KOSSUTH-DÍJAS MÉRNÖK-MUNKÁSIGAZGATÓ, s a felirat alatt Kalapos képtelenül felnagyított fényképe. Diadalmos zene szól, koncentrált fények világítják meg Kalapos Vincét, aki a kötelező dalszerény mosollyal áll saját diadal-felirata alatt, s amikor Jász-Suba kimondja a „beteljesülés”-t, erre a groteszk apoteózisra hull le a

f ü g g ö n y)

II. RÉSZ 1.

jelenet

(A nézőtér fényei kialszanak, koncentrált fénynyaláb az előszínpadon, ahol — még leeresztett függöny előtt — jegyzeteivel megjelenik Jász-Suba, a szociológus.)

JÁSZ-SUBA Megismerhetünk-e egy embert, akivel sohasem találkoztunk? Eredetileg nem többet akartam Kalapos Vincéről: egyszerű leírást az egyszeri esetről, egyetemi kifejezéssel: esettanulmányt készíteni. De ahogy múlik az idő, azon kapom magam, hogy már nem az „eset” érdekel, Kalapos Vince mint a negyvennyolcas munkásigazgatók egyike, hanem, Kalapos Vince munkásigazgató, a személyiség, a kényszerek között lavírozó ember. Csakhogy én ismerősök, barátok, munkatársak tanúságtételeiből próbálom összerakni a képet — hiteles lesz ez? S mily mértékig? Hiszen a tanúk csak a Kalapos Vincéhez fűződő

viszonylatukat adhatják, s persze azt is úgy, hogy maguk lehetőleg kedvező színben tűnjenek föl — mit ér hát a munkám? Mégis csinálom. Még arra is kapható vagyok, hogy utazgassak a tanúságtévők után.

(Az előszínpad túlsó felén kis kerti asztal, két székkal, az asztalon két borospohár, az asztal mellett Ábrahám. Jász-Suba odamegy, leül hozzá.)

ÁBRAHÁM ... Hát ez az én kis kulipintyóm. Valahogy mind ezen a nyaralóhelyen kötötünk ki. Először a Gács vett villát, utána a vállalat üdülőt, Kalapos is nyaralót, aztán rákaptak a gyáriak, végül én is vettem egy kis telket, igaz, nem a parton, hanem itt fönn a hegyen, ráhúztuk ezt a kis faházat s kora tavasztól késő őszig...

JÁSZ-SUBA Élvezi a megérdemelt pihenést. ÁBRAHÁM (szkeptikus fintorral) Élvezem... Tíz éve vagyok nyugdíjban, az elején bizony keserves volt. Elszakadni a gyártól, amely az életem nagyobb felét tette ki... Az egyetlen kis összekötő szál Kalapos volt: ha bevásárolni küld a feleségem, ott kell elmennem a kerítése előtt — ha lenn volt s észrevett, mindig behívott. Még aktív korában is, később meg pláne...

JÁSZ-SUBA Mondja, főmérnök úr... Milyen a Kalapos nyaralója? ÁBRAHÁM Kicsit hasonlít rá. Masszív épület, afféle tornyos várkastély, a húszas évek-ben építettek ilyeneket a kormányfőtanácsosok. Kalapos megvette, kifosztatta... De hát mit beszélék — menjünk le, nézzük meg! Nincs ott senki, bekukkolunk a kerítésen...

JÁSZ-SUBA Menjünk!

(Fölcihelődnek, Ábrahám bevásárlószatyrot kerít — fölmege a függöny. A háttérfüggönyön régi-módi nyaralóvilla, vetített képe; a színpadterében öblös nádszékek, az egyikén egy vadász-kabát lóg.)

ÁBRAHÁM Hát ez az... Most már kissé kopottas, de a hatvanas évek közepén igen csak ki volt rittyentve. Kalapos akkoriban volt in floribus, a pálya csúcán. Hatalmas és rendíthetetlen, sikeres és kikezdehetetlen... Legalábbis látszólag.

2. jelenet

(Az utolsó szavak alatt Kalapos jön be a színpadra, vadászöltözékben, jöttében újságot böngész.)

KALAPOS (hümmög) Újabb amerikai csapatok Vietnámban... (Ledobja magát az egyik fonott székre, órájára pillant.) A fenébe is. Lujza, mi lesz a reggelivel? Lujzaa...

(Lujza asszony — kezében megrakott tálcával — beviharzik; hosszú pongyolában, lábán csoszogós papucs, hajában még az éjszakai csavarók; lecsapja a tálcát.)

LUIZA Mit vagy úgy beszóva? Hétnél előbb aligha indultak.

KALAPOS Szeretek nyugodtan reggelizni. LUIZA Legfeljebb várnak. Végére, te vagy a vezérigazgató.

KALAPOS Jól van, anyukám, jól van. Kül-
ül

földiek... .

földiek... Tea? Még jó, hogy nem kakaót itatsz velem... Te, Lujza, maradt még a tegnapi töltöttkáposztából?

LUIZA (fölcattan) Márpedig te nekem töltöttkáposztát nem eszel reggelire! Mindjárt itt lesznek a gyerekek, legalább rájuk tekintettel lehetnél.

KALAPOS A fenébe! A saját kölykeim előtt restelled a proletár hasamát?

LUIZA Amióta időnként fácánt eszel, egyre a proletár hasadat emlegeted.

KALAPOS Hol az a töltöttkáposzta? LUIZA A frizsiderben. Én meg nem melegítem neked.

KALAPOS Ki mondta, hogy melegítsd?!
Hozd ki!

(Lujza nem hozza. Kalapos dühösen kirágja maga alól a széket, kicsörtet, pár pillanat múlva vissza, kezében kis lábossal. Jól leteszi magát a székre, a lábost az asztalra, bele-vágja a kanalat. Kislujza jelenik meg; meglehetősen lenge éjszakai öltözékben.)

KISLUJZA Jó reggelt, édes apucikám... .

KALAPOS Megörültél? Tíz lépésnyire az országúttól?! Azt akarod, hogy az egész vasárnapi autógofalom a te idomaiban gyönyörködjön?

KISLUJZA (blázirtan) Legyen nekik is valami jó...

(Kislujza elnyújtózik az egyik kerti széken, nem mozdul.)

KALAPOS Lujza! Megszomjaztam.

LUIZA Ott a teád.

KALAPOS Töltöttkáposztára? Asszony, te megbolondultál. Hozd már ki, fiam, a frizsi-ből a vodkát!

LUIZA Hát ezt már végképp nem!

KALAPOS (most derűsen fogja föl a dolgot)

Majd kihozom én magamnak, a fészkes fene... (legyint, kimegy)'

(Kisvince oldalog befelé; szakállas, hosszú hajú fiú, egy szál feltürt pizzamanadrágban; máris erősen rövidlátó, applikálja föl az orrára a szem-üveget, ledobja magát egy székre, belehújik egy könyvbe.)

KALAPOS (visszajön, vodkásüveggel, menet közben meghúzza) Nna... Most már igazán jöhetnek... Jó reggelt, filozófus úr! Fölebredtünk, fölebredtünk? Háromnegyed kilenc után tíz perccel. Tudod, mit kaptam volna én...

KISVINCE (szórakozottan a könyvből) Tudom: a nagymutter nyakonöntött volna egy dézsa hideg vízzel... Mi a kaja, mama?

KALAPOS Miakajamama... Próbáltam volna csak meg én így beszélni a szegény anyámmal, pedig én...

KISVINCE Te volt tizenhét éves korodban családfenntartó utótl, hajnali négykor keltél satöbbi.

KALAPOS Te... (Elfutja a méreg, a nyakánál fogva elkapja a fiút.) Hogy beszélsz te velem, te szarjankó?

KISVINCE Na, na...

KALAPOS Hát a haverod vagyok én? Szétverem azt a szakállas pofádát... .

LUIZA (közbeugrik) Kalapos! Mit csinálsz? KALAPOS Es ez a szórcomó! Hányszor megmondtam, hogy leszedd, az egész város rajtam röhög: Kalapos Vince munkásigazgató fia szakállas huligán.

(Kalapos megunja a rácsimpaszkodó asszonyt, lerázza magáról, a fiút meg eltasztja.)

KISVINCE (tápászkodik, összeszedi a könyvét) A városi pártbizottság tagja, kommunista országgyűlési képviselő. Ezt kihagyta... (Előldalog.)

LUJZA Ha bolond vagy, állj a zuhany alá. De ne kapszold be a bojleret. Szegény anyád nem hiába öntözött a hideg vízzel.

KALAIPOS Beszélj csak, beszélj. Mindig nekik adsz igazat, ezért ilyenek.

LUJZA (sértetlen elindul kifelé) És összetörted a tulipánokat is.

KALAIPOS (utánaiövölt) Rendeld át a vállalati üdülőből a kertészt, az majd rendbe-hozza...

(A színpad előterében Anna tűnik fel, kezében jókora imakönyv; s a férje, Bélus. Anna harminc év körüli elegáns úriasszony — a szó antvilágbeli értelmében. Bélus, az egykori elegáns úrifű viszont inkább afféle jobb iparos benyomását kelti, kezdődő pocakosságával, rituálé hajával... Bejönnek a színpadra, leülnek a reggelizőasztal mellé, Lujza asszony kezét-lábát törve szolgálja föl nekik a reggelit.)

KALAIPOS (bumfordi iróniával) Na, milyen volt a vasárnapi prédikáció?

ANNA (elvágya a témát) Hazafelé jövet arról beszélgettünk Bélával, hogy el kéne adni ezt a nyaralót, apa.

KALAIPOS El... eladni? Hisz épp te erősködtél annak idején...

BÉLUS Nem az volt a baj, hogy megvettétek, hanem hogy a gyerekek nevére irattátok, kedves apósom.

KALAIPOS Az örökösödési illeket akartam megtakarítani nekik...

BÉLUS A fennálló rendelkezések értelmében egy családnak csak egy nyaralója lehet, Annuska viszont ezzel a részbirtoklással le van kötve.

ANNA Szeretnék építkezni a túlparton. Találtunk egy isteni vízparti telket, csinálunk oda egy elegáns, modern valamit, terasz a víz fölött, eltolható üvegfalak, motorcsónakgarázs az épület alatt...

KALAIPOS Mért nem jó nektek ez a nyaraló? BÉLUS Más az ízlésünk, kedves apósom. Meg aztán a déli part lankás, a gyerekek...

KALAIPOS A gyerekek sosincsnek itt nyáron. Előkelőbb helyen nyaralnak, Svájcban.

BÉLUS A másik nagyszülőknél is kell juttatni az unokákból, kedves apósom!

ANNA A nyelvtanulás, apa! Az anyósom azt írja, hogy Kiskisváncs született nyelvzseni, tízéves korára úgy beszél majd németül, mint egy...

BÉLUS Meg aztán mért ne legyen nekünk egy saját nyaralónk? A pénzem is szeretném beletenni valamibe...

KALAIPOS (nyomatékkal) A pénzedet...

BÉLUS Megdolgozom érte. Napi tizenkét órát. Hajtom magam, mint a lovat.

KALAIPOS Na ezt csak hagyjad. Gépészmérnöki diplomával maszek autójavítót nyit! Egy krájléráj. A nagy Podmaniczki fia! Hogy nem röstelled magad.

BÉLUS De amit abban a krájlérájban megcsinálnak, az meg van csinálva, kedves apósom. Nem úgy, mint a Dunántúli Iparműveknél... Pardon.

KALAIPOS Te csak ne bántsd a gyáramat! Ott legalább nem zsákmányolják ki az embereket, mint te a segédeidet. (Utánozza

Bélust.) A pénzem. Megdolgozom érte. Hajtom magam... Meg hajtasz másokat, édes fiam! Tudod, mi vagy te? Egy kizsákmányoló.

BÉLUS Tudod mit: próbáld meg átcsábítani a fiúkat a te gyáradba, aztán majd meglátod, hova küldenek el; nálam mindegyik összedobja a havi tízest.

KALAIPOS (froclizza) De a profitodat csak ők termelik meg.

ANNA Apa, nagyon kérek...

KALAIPOS Most mit érdekenykedsz? Keresne a Bélus annyit, ha csak egyedül lenne a krájlérájban? Nem. Hát akkor nyilvánvaló, hogy a többitet a segédek hozzák. Lehet, hogy nekik még így is megéri, de ez nem változtat a lényegen. Ki vannak zsákmányolva: nem kapják meg a munkájuk teljes ellenértékét...

BÉLUS A te gyáradban talán megkapják?

KALAIPOS (utánozza Bélust) Pardon... Ott se kapják meg, de ott a különbözet az állam, a nép kasszájába vándorol. A te esetekben viszont a te zsebedbe... Pardon.

BÉLUS (eltolja a tányért maga elől, föláll) Köszönöm a reggelit... (kimegy) KALAIPOS (csúfondárosan) Kizsákmányoló! ANNA Igazán abba hagyhatnád az örökös froclizást, apa...

(Anna utánamegy a férjének, Kalapos elégedetten hátradől a székében, a színpad előterében Ábrahám bukkan fel, kezében tömött bevásárlózsakival.)

KALAIPOS (kikiált neki) Gyere csak be, öreg, gyere!

ÁBRAHÁM Nem lehet. Nélkülem ma nem lesz otthon vasárnapi ebéd. (Azért bejön.)

KALAIPOS Lujza, poharakat... Csak nem engedem el a legkedvesebb főmérnökömet. Egyszer már ügyis elengedtelek.

ÁBRAHÁM Mintha inkább küldtél volna... KALAIPOS Marha voltam...

ÁBRAHÁM No, csak nincs valami baj? KALAIPOS Baj, az nincs. De bevásároltam az utódoddal. Ez a Kohut föl akarja nekem forgatni az egész gyárat. Átszervezés! Automata üzemek! Nyugati szabadalmak!

ÁBRAHÁM Csak pénz kérdése. KALAIPOS Néhány tíz milliárd. Mindössze. Egy része dollárban. Jó, mi?... Lujza, mi lesz már azokkal a poharakkal?

LUJZA (becsattog) Jó reggelt, főmérnök úr. Hogyhogy ilyenkor erre felel?

ÁBRAHÁM A feleségem beküldött az ABC-be...

KALAIPOS Add már azokat a poharakat! Kis vodkát?

ÁBRAHÁM Én ilyenkor nem szoktam. KALAIPOS (már tölt is) Sebaj. Isten, isten... ÁBRAHÁM Kicsit ingerültnek látszik a főnök, Lujza asszony, miért nem ügyel rá jobban?

LUJZA Ingerült? Tisztára bolond. Aztán a családján adja ki a mérget. Csak már hagyná ott valahogy azt a rohadt gyárat. Azt hiszi, főmérnök úr, hogy látom? Mindig megy, mindig megy. Most is megy, pedig vasárnap van.

KALAIPOS Most már te is mehatsz. Megyek vadászni... Igaz, nem a saját kedvemre.

LUJZA Most még sajnáljuk is. Tudjuk jól, mik történnék egy ilyen vadászhatásban.

KALAIPOS Lujza!

LUJZA Figyelj ide, Kalapos, én a helyedben kussolnék, mint tők a fűben. (Kimegy.)

KALAIPOS Itt vannak a pakisztániak átvenni az első berendezéseket. Őket viszem kirándulni. Holnap kellene megkezdeni az át-, adást, csakhogy...

ÁBRAHÁM (némi elégtétellel) Nem készültek el... Nna, mondhatom...

KALAIPOS Hát elkészültünk, elkészültünk, csak van még egy-két apróság... Ugy gondoltam, elhalasztjuk az átvételt. Két nappal. Csak annyi kell. Hát most elviszem vadászni őket. Éjjel nem alszunk, alszunk holnap. Holnap este berúgunk, holnapután alszunk. Na, szerdára visszaérünk, akkorra meg el lehet kezdeni a műszaki szemlélet. Ki van ez számítva.

(Autókürt, fékcsikorgás.)

ÁBRAHÁM Úgy látszik, megjöttek. (Szede-ldözködik.)

KALAIPOS (rosszkedvűen) Úgy látszik.

KISLUJZA Nincs kedved elmenni, papa? KALAIPOS Hát ezt honnan szeded? Van.

Igenis van.

ÁBRAHÁM Hát akkor én megyek is. KALAIPOS Maradj csak! Pillanatok alatt indulunk, leviszlek a buszhoz.

(Kohut főmérnök jön be, fehér ing, nyakkendő, zakó — rajta aztán nem látszik meg, hogy nyár van.)

KALAIPOS (rámered) Hát te? Hogy kerülsz ide? KOHUT Lehoztam a vendégeket. Leszaladtak a tolmáccsal a vízpartra. A szálloda halljában várnak téged egy drinkre.

KALAIPOS (máris szede-ldözködik) Helyes! KOHUT Különben tökéletesen beszélnek angolul. És mind a kettő kitűnően képzett mérnök, az egyik Zürichben tanult, a másik Amerikában. És évekig járták a világcégeket.

Sajnos.

KALAIPOS Mi az, hogy sajnos? Nekünk nincs félnivalónk.

KOHUT A hármas számú berendezésben harminchat óra után két nyomócső szétment.

KALAIPOS Varrathiba. A legjobb családban is előfordul.

KOHUT Reméljük, csak az.

KALAIPOS Mindenesetre azonnal menj vissza, s végig légy ott. Szerdánál előbb nem lesz átvétel. Én kezeskedem.

KOHUT Pestre kell utaznom, hívtak a minisztériumba és a tervhivatalba. KALAIPOS Itt leszel és pontum. Most itt van rád szükség. A miniszterek várhatnak.

KOHUT A rekonstrukción van szó.

KALAIPOS Amit te akarsz, az nem rekonstrukció! Egyáltalán: honnan ismerik oda-fönn a te lázálmaidat?

KOHUT Hát tőlem.

KALAIPOS Az istenfádat! Te az én kifejezett utasításom ellenére?... Nahát, erről még beszélünk. Fegyelmet indítok ellened! Föl-függesztelek!

KOHUT (nem veszi túl komolyan) Itt? És most? A nyaralódban?

KALAIPOS A Dunántúli Iparműveknek én vagyok a vezérigazgatója, és ahol én vagyok, ott a vezetés! Nna, volt szerencsém. Azt mondod, a szálloda halljában várnak — melyik szállódban?

KOHUT A sofőröd tudja...

KALAIPOS Gyere, öreg. Viszontlátásra.

(Kalapos beleszalad Ábrahámba, elvonsozolja; egy pillanat múlva távolodó motorzúgás.)

KISVINCE Hát ezek elmentek.
KISLUJZA Hál' istennek... Foglaljon helyet,
főmérnök úr!
KOHUT Máris indulok vissza a városba.
Dolgom van.

KISLUJZA Mért nem fürdik egyet, ha már itt van ? Vagy ha van kedve : félretettem a vállalati üdülőben a motorcsónakot, készséggel átengedem.

KOHUT *(kimerően)* Köszönöm. De nem esetem sem a fürdés, sem a csónakázás. Meg mint említettem: dolgozom, föl kell készülnöm a pesti tárgyalásra.

KISLUJZA Maga sose nyaral?

KOHUT Vizszontlátásra.

(Kohut mereven biccent, kimegy — Kislujza zavartan bámul utána. A színpad elsötétül.)

3. jelenet

(A díszlet a gyár vendégházának különtermét jelzi, nehéz bútordarabok, tányérok, borospoharakkal, üres palackokkal teli nehéz asztal, egy nagy vacsora roncsai. Kalapos és Gács ingujjra vetkőzve kornyadozik egy-egy széken.)

GÁCS Csakhogy elereszthetjük magunkat!

KALAPOS Kemény dió volt... A fene hitte volna, hogy azok ott Pakisztánban így bírják a szeszt.

FŐVADÁSZ *(bejön, ő is fáradt)* Minden rendben, Kalapos elvtárs. Lefektettem őket, mint a jó anyukájuk: tajt siker mind a kettő. A tolmácsról nem is beszélve. Holnap esténél előbb nem térnek ezek magukhoz. . .

KALAPOS Jól van, Gyula.

GÁCS Vége a szolgáltatnak, végre magánemberek vagyunk, nézzünk a saját szórakozásunk után. A magunk öröme... .

KALAPOS *(leinti)* Fáradt vagyok. Maximum egy parti zsuga. . .

GÁCS *(nem titkolt csalódással)* Kártyázni, most?... No, nem bánom.

(Félretolják az asztal végétől az edényeket, Fővadász már hozza is a kártyát, leülnek.)

KALAPOS Piros oszt...

(Húznak, Gácsra jut az osztás, a Fővadász veszi föl a lapot.)

FŐVADÁSZ Makk... *(fölv teszi a talont)*
Részemről...

KALAPOS Hát ennyiben nem hagyjuk...
(átveszi a talont) Piros. Negyvenszáz utli . . .

GÁCS Kontra.

KALAPOS Rekontra.

GÁCS Na, Gyula, szedjük össze magunkat, másképp a gatyánkat is elviszi a Kalapos elvtárs...

(Némán, szenvedéllyel játszanak, Kalapos a végén mindent besöpör, kijátssza az utliját, nevet, a másik kettő savanyú képpel bedobja a lapját, nyúlkáznak a pénztárcájuk után.)

GÁCS Ezt a büdös mázlit. Megélt az utlija!
Pedig három piros volt a kezemben.

KALAPOS Játsszani tudni kell, elvtársam...

FŐVADÁSZ *(kever, oszt)* Azért. . . nem volt szerencsés lepuffantani azt a kis bakot, Vince bátyám.

KALAPOS Valamit csak mutatni kellett ezeknek..

FŐVADÁSZ Nem is éppen sportszerű, meg aztán tilalmi időben. . . Ne érts félre, Vince bátyám, nem miattam, de az a fiatal kolléga, az nagyon mondogatta, hogy így meg úgy, a vad törvény...

KALAPOS *(veszi föl a lapját)* Te vagy a területi fővadász, Gyula, építsd le... Külön-ben is : mi hoztuk azt a törvényt, az istenit! És a törvényhozó fölfüggesztheti... Piros !

GÁCS Hát azért ebben nincs teljesen igazad, Kalapos elvtárs... Velem ? *(Fölv teszi a talont.)* Zöld utli! A törvényesség, az törvényesség...

KALAPOS Most mi bajod?

GÁCS Semmi. Csak mondom. Mehet?

FŐVADÁSZ *(átveszi a talont)* Egy pillanat... Betli. Nem arról van szó, Vince bátyám. De ez a fiatal kolléga most jött ki az iskoláról, aztán hóbörög.

KALAPOS Hóbörög? Hát magyarul meg neki, Gyula, hol lakik a jóisten: ezt a területet a gyár vadásztársasága bérlti, itt én vagyok a főnök, és ha sokat hóbörög, úgy rúgatom ki, hogy a lába se...

GÁCS No, no, no, Kalapos elvtárs. Nem kell elvetni azt a sulykot. A demokratizmust mostanában nagyon komolyan veszik odafönn !

KALAPOS *(részeg és agresszív)* Azt meg kikérem magamnak, hogy te tarts nekem szemináriumot a törvényességről, demokratizmusról, egy ózbak ürügyén.

GÁCS *(ő sokkal józanabb, csillapítja)* Jól van, jól van... Csak azt akartam mondani, hogy ügyelj egy kicsit oda a világra... Mehet?

KALAPOS Nem ! *(Fölmarja a talont.)* Piros betli!

(Már játssza is ki az első lapot — a színpad elsötétül, Gács előrejön az előszínpadra Jász-Suba asztalához.)

4. jelenet

GÁCS Ezekben az években már ritkán találkoztam Kalapos Vincével: egy-egy bizottsági ülésen, hivatalos ünnepeken... Olykor együtt vadásztunk, igaz, de a korábbi kapcsolat...

JÁSZ-SUBA Elhidegült — lehet így mondani?

GÁCS Nem erről van szó. Ipari elnökhelyettes lettem, a városban van vagy két tucat gyár, könnyűipari üzemek satöbbi, ezekkel is törődnöm kellett. A Dunántúli Iparművek meg ugyanakkor szinte már külön város volt, állam az államban. Amikor meg általános elnökhelyettes lettem. . . Nem értem rá, no!

JÁSZ-SUBA Ez nem hangzik valami meggyőzően...

GÁCS *(fölpaprikázódik)* Ezt a hangot ne engedje meg magának, fiatalember, mit képzél, kivel...

JÁSZ-SUBA Elnézést ! De nincs értelme, ha nem vagyunk őszinték. . .

GÁCS *(lehiggad)* Nézze. Én hivatásos politikus vagyok. Nekem ez a szakmám, erre készültem, ezt tanultam, ezt gyakoroltam már közel húsz éve. Ezen a pályán idővel tényleg kialakul az emberben valami speciális érzékenység. Ekkoriban, a hatvanas évek felén túl, ténylegesen volt valami a levegőben. Hangsúlyok tolódtak el; meg-

nőtt például a közgazdászok szerepe; nem mintha addig hiányoztak volna, de korábban ők szolgálták a politikát, most viszont mintha a politika szolgált volna őket... Ez tőlünk, profiktól is más stílust követelt. Es én a magam részéről, épp mert ez a szakmám, próbáltam megfelelni ezt az új stílust. Míg Kalapos Vince...

JÁSZ-SUBA Talán figyelmeztetni kellett volna. GÁCS Egy-egy megjegyzést megeresztettem olykor, de neki erre nem volt füle. Meg aztán... A még nem is érzékelhető majdani politikai stílusváltásnak ebben a képlekeny közegében Kalapos Vince olykor... hogy is mondjam... egy-egy pillanatra olyan anakronisztikusnak tűnt. Múltó pillanatok voltak ezek, igaz.

JÁSZ-SUBA De ahhoz elégségesek, hogy ne bánja, ha a kapcsolatuk meglazul.

GÁCS *(dühbe gurul)* De ha mondom, hogy nem erről volt szó ! Elfoglalt, meghajszolt ember voltam, Kalapos Vincének pedig benőhetett már a feje lágya ahhoz, hogy önállóan cselekedjék, vigyázzon magára, különben se tűrt beleszólást a dolgaiba !

JÁSZ-SUBA *(nyugtatja)* Jó, jó, elnézést, nem akartam fölidegesíteni, köszönöm...

5. jelenet

(A fény Jász-Subán kihuny, az előszínpad túlsó oldalán Ábrahám jön be, zavartan, idegenül. Kalapos titkárnője rohan vele szemben, kezében nagy tálcá.)

TITKÁRNŐ Főmérnök úr ! Hát itt van, végre. Az öreg öt percnél kért meg maga után... Várjon, még benn vannak a pakisztániak.

ÁBRAHÁM Ez mi?

TITKÁRNŐ Villásreggeli. Ezt kapták. Tüzdelt őzgerinc vörösborban. Közösen lőtték.

ÁBRAHÁM A bakot. De hisz még tilalom van.

TITKÁRNŐ Számít is az neki, hiszen is-meri...

(Új díszlet fordul be: luxusiroda, impozáns íróasztal négy-öt telefonnal, hangosbeszélővel a titkárnőhöz stb., az előtérben hosszú tárgyalóasztal, bőrfotelek, szőnyegek. A benn tartózkodók már kifelé jönnek: elől a két pakisztáni — kinosan elegáns európai ruházat, fehér turbánnal — szótlanul, több mint komor arckifejezéssel; mögöttük a tolmács, leghátul Kalapos Vince.)

KALAPOS Mondja meg nekik, elvtárs, hogy napokon belül elhárítjuk ezt az ostoba hibát s megkezdődhet a műszaki átvétel. Addig természetesen a gyár vendégei.

(A tolmács megragadja a két kifelé igyekvőt, próbál nekik magyarázni, inkább kétségbeesett mozdulatokkal, mint szavakkal, azok nem törődnek vele, kifordulnak a színpadról. Kalapos dühösen rájuk legyint, visszamegy az íróasztalához, leül, egy pillanatig apatikusan maga elé bámul. Mintha meg se ismerné az elébe lépő Ábrahámot.)

KALAPOS Te vagy az, öreg? Hatból négy szuperaggregát lerohadt, hetvenhat órai üzem alatt. A csövek. Csináltattam néhány fölvételt. . .

ÁBRAHÁM *(nézeti a fölvételeket)* A jebu-

zeusát ! Mintha makaróni lenne, és nem különleges acélötvözet... A megrendelő mit szól?

KALAPOS Nem dugtam az orruk alá, gondolható.

ÁBRAHÁM A nagy megrendelés... Ezt jól megcsináltad !

KALAPOS Csináltad? Csináltuk ! Amikor kezdtek, te voltál a vállalati főmérnök. ÁBRAHÁM Hát a terveikért én máig vállalom a felelősséget.

KALAPOS Akkor csak gyártási hiba lehet. Ki a gyártásért a felelős? Megint csak a főmérnök. Szerencsédre már az utódod. A Kohut. A két diplomájával, a német-országi tudományával, a milliárdos lázálmaival ! Közben egy ilyen szart nem tud összehozni. De ezt nem őrizz meg szárazon. (Megnyomja a hangosbeszélő gomb-ját, beleordít.) Elvtársnő, hol az ördögbe a Kohut főmérnök? Kérvényt nyújtunk be neki?

TITKÁRNÓ (hangja a beszélőből) A főmérnök elvtárs ma nem jött be.

KALAPOS Nem jött be ! Mit képzel ez?

ÁBRAHÁM (némi iróniával) Fölfüggesztetted.

KALAPOS (egy pillanatra elgondolkozik, aztán enyhültebben a hangosbeszélőbe) Elvtársnő, hall engem? Kerítsék elő a Kohutot, a föld alól is. Különben nem vagyok itt senkinek. Ha az atyáuristen keresne az égből, azt se engedi be !

TITKÁRNÓ (hangja a beszélőből) Értem, Kalapos elvtárs, a jóistent se.

KALAPOS (nagyot fúj, ledveti a zakóját) Azt akarom, te nézz át mindent, a titkáraimmal összehordattam ennek a nyomorult szuperszarnak a teljes anyagát. Tebenned megbízok . .

(Ábrahám leül, Kalapos az íróasztaláról vas-kos aktakötegeket hajigál a tárgyalóasztalra.)

KALAPOS Tervdokumentáció, kiviteli tervek, technológiai tervek, anyagbelégek, anyagvizsgálati jegyzőkönyvek, gyártási munkanaplók. . . Minden itt van. Meg egy logarléc, tudom, enélkül nem tudsz gondolkodni.

ÁBRAHÁM (elneveti magát; lepedőnyi fénymásolat föl hajolnak) Erről van szó, erről a csőrendszerrel. Részletrajzok?... Annak idején magam is végigszámoltam, ez a szerkenyű egyik Achilles-sarka. A gyártási naplókát; ténylegesen milyen csöveket építettek be...

(Kalapos villámgyorsan kibont egy újabb dossziét, széthajigálja a papírokat, keresgél közöttük, amikor kívülről élnék szóváltás közelít, végül a Titkár nő hátrál be a színpadra, mögötte Lujza asszony, aki maga előtt taszigálja a Titkár nőt.)

TITKÁRNÓ De, Kalapos elvtársnő, drága Lujzám, megmondta, hogy ha az úristen személyesen jönne is. . .

LUJZA Az csak az úristenre vonatkozik, rám nem.

KALAPOS A szentségit, mi lesz itt?

TITKÁRNÓ Kalapos elvtárs, kérem, én megmondtam. . .

KALAPOS Te vagy? Na kifelé, egy-kettő, nem látod, hogy el vagyok foglalva?

LUJZA Kisvinct elvitte a rendőrség !

KALAPOS Kit ? Kicsoda?

LUJZA A fiadat, vezérigazgató elvtárs! Látod, ennyit érsz te ebben az országban, csak úgy jön a rendőr, és...

KALAPOS A szentségit ! (Leül, a homlokát törli.) Es éppen most! Hogy ti hogy ki tudjátok számítani! Mit csinált ez a sarjankó kölyök?

LUJZA Mit csinált, mit csinált? Semmit. Valami tévedés lesz. Na erédj már, Kalapos, intézd el !

KALAPOS Intézzem el? Te megbolondultál ! Mit ? Kivel? Hogyan ? Es épp most ? Amikor itt minden a feje tetején áll!

LUJZA Hát mi előbbrevaló dolgod lehet neked, mint a te édes gyereked, he? Mire vársz, Kalapos ? Hívd már föl a Gács haverodat, az mindig tudja, mit kell csinálni.

KALAPOS (rámordul a titkár nőjére, aki rendíthetetlenül fülelt) Elvtársnő, Gács elvtársat hívja.

(A Titkár nő kirohan, Kalapos komoran az asztalához lépked, szórakozottan kifelé bámul, ujjával dobol az asztalon, míg végre a készülék becseng, felkapja a kagylót.)

KALAPOS (a telefonba) Itt Kalapos. Szervusz, Gács elvt... Éppen hívni akartál?... Mit ? Mit csinált ? Ez nem igaz... Nem, Gács elvtárs, nem akarlak meghazudtolni, de ezt nem tudom elképzelni... Jöjjenek hozzád ? Most? . . (Lecsapja a kagylót, fel-rántja a zakóját, indul kifelé.) A kocsimat!

6. jelenet

(Kalapos kirohan, a színpad elsötétül, Ábrahám — kezében a logarléccel s egy rajz- fénymásolattal előrejön a rivaldáig, leül Jász-Suba asztalához.)

ÁBRAHÁM Hát ez volt ő, Kalapos Vince. Előbb nyugdíjaztat, aztán — öt évre rá! — értem küld a Balatonra, hajnali ötkor kirángattat az ágyból, be egy kocsiba...

JÁSZ-SUBA Eszerint ő már tudta, hogy bajban van?

ÁBRAHÁM (vállát vonogatja) Mindig is félt ettől a szuperaggregáttól. Megjegyzem, okkal. (Kitergeti a rajzot, mutogat rajta a logarléccel.) Kettős acélhengerekbe zárt reaktorkazánok; különleges acélötvözetből készült irdatlan csőrendszer, amelyben nem víz, de folyékony fém kering, magas hőfokon és nyomáson. Atomreaktoroknál alkalmazzák ezt a megoldást, onnan az ötlet... Tápszivattyúk, ventilátorok, elektronikus automatika és vezérlés, Diesel-motorokból álló battria és áramfejlesztő, tekintettel az üzemelés helyének speciális viszonyaira sa-többi... Egyszóval minden, amitől fölgyullad egy műszaki ember fantáziája, ha meg kell tervezni, s amitől hideglelést kap, ha meg kell csinálni.

JÁSZ-SUBA (mint akihez kínaiul beszélnek) Ahá... és a főmérnök úrnak tulajdonképpen mi köze ehhez a... gyártmányhoz? Mert végül el is küldhette volna valahová Kalapos sofőrjét hajnali ötkor...

ÁBRAHÁM A szuperaggregát volt az utolsó műszaki objektum, amelynek megalkotásában részt vettem; versenytárgyalást nyertünk vele külföldön... Meg aztán... a gyárba be kell jönni, ha hívják az embert. Hacsak nem félholt. Mert aki egyszer bele-szolgált a melegüzemek csípős gőzeibe, meg-

érezte azt a fanyar szagot, amit a vídiakés alatt letekeredő acélforgács áraszt, a ráégett olajtól, hűtőfolyadéktól, az nemigen tud innen elszakadni. Es én kerek ötven évet töltöttem ebben a vasvilágban. . .

7. jelenet

(Az előszínpad elsötétül, a színpadon a kellékek egy nagyvonalú tárgyalóterem, a megyei vb-elnökséghelyettes, Gács hivatali szobáját jelzik. Kalapos egy fotelba süllyedve elképedten egy litografált jegyzetet forgat.)

KALAPOS „A hrucsovi vezetés eredményeként ezek az elemek elfoglalták a párt, a kormányzás, a gazdasági és kulturális területek vezető helyeit és privilegizált réteget alkotnak ...” Ezt ő írta volna?

GÁCS ... Te, Kalapos elvtárs, tudod te tulajdonképpen, miket szokott olvasni a fiad? KALAPOS Én ? Honnan tudnám ? Egyetemista, ha hazajön sem lakik velünk, saját lakása van... Meg honnan lenne nekem időm...

(Gács az íróasztalához megy, nagy rakás könyvet hoz elő, szó nélkül leteszi Kalapos elé, aki betűzni kezdi a címekeket.)

KALAPOS Gilasz : The New Class

GÁCS (kijavítja a kiejtést) The New Class. Az új osztály...

KALAPOS Gilasz, ez az a jugó, nem? Ernst Fischer... Ezt is hallottam már, valami revizionista.

GÁCS De még mennyire.

KALAPOS Habermas, Horkheimer, Adorno, Marcuse... Kik ezek?

GÁCS Én se tudtam. De behívtam a Szabó tanárt, aki a kulturális beszédeimet írja. Ő tudta. Valami szobatudósok ezek, olyan marxistafélék...

KALAPOS (megkönnyebbül) Még szerencse...

GÁCS ...Ahogy a Szabó referált nekem, ezek csak kacérkodnak a marxizmussal, s csak azért, hogy kiderüljön, ami ma nálunk van, az nem szocializmus.

KALAPOS Kit érdekel, mit locsognak? GÁCS Például a fiadat... Nézd, Vince, beszéljünk nyíltan. Az egyetemről jött már hozzánk egy füles, hogy baj van a fiúval. Ő meg pár kollégája bemászkal a kínai követségre, maszek szemináriumokat tartanak.

KALAPOS Vitatkoznak, pityizálnak... És aztán?

GÁCS Csak hogy... itt ez a jegyzet. Ezt Kisvince csinálta. Nem is tagadta. Sőt... És ami nagyobb baj, ő is sokszorosítottta. Es tudod, hol? A Dunántúli Iparművek sokszorosító irodáján.

KALAPOS (most érti meg, mekkora bajban van) Sokszorosítottta ? A gyárban?

GÁCS Itt lépett be a rendőrség. Sajnos, engem csak utólag avizáltak... Talán hiba volt, hogy kiveredte neki a tanácstól azt a kis saját garzont.

KALAPOS Azt hittem, nőügyek...

GÁCS Bár azok lennének... Habár a sokszorosító irodán az a kis nő, aki megcsinálta neki ezt az izét...

KALAPOS Beszélhetnék a fiammal? Intézd el, Gács elvtárs, hogy beszélhessek vele...

- 8. jelenet

(A színpad elsőtétül, az előszínpadon — a Jász-Subával ellentétes oldalon — priccs kap fényt. A priccsen Kisvince fekszik, összehúzódva, a közönségnek háttal, keze közé fogott fejfel. Kalapos — kezében a sokszorosított jegyzettel — beront.)

KALAIPOS De most aztán tényleg szétaprítlak! Mit csináltál te itt nekem?

(A fiú fölül, kezét lekapja a fejéről, tökkopasz, szakállá sincsen — szánalmas és együttal gretszk, hogy Kalapos kínjában is elneveti magát.)

KALAIPOS Hát veled mi lett, szakáll-király?
KISVINCE Leszedték a tollamat : nyilván hippinek néztek — amilyen páratlan élelátásúak ezek a rendőri közegek . . .

KALAIPOS Megnyírtak, nagyon helyes, rád fért. Most aztán ki veled, mit csináltál?

KISVINCE Ott a kezében, minek kérded?

KALAIPOS Ezt... tényleg te csináltad? (Le kell ülnie, letotyan a fia mellé a priccsre.) Nem értem ... (Belelapoz, olvas) „E privilegizált réteg tagjai kisajátítják a dolgozók munkájának gyümölcsét, elszakadnak a dolgozó néptől, a burzsoá paraziták dekadens életét élik...” Ezt te írtad?

KISVINCE Ha nem vetted volna észre, ez egy idézetgyűjtemény. Amit fölolvastál, a Peking Review-ból való. Én csak összeállítottam.

KALAIPOS Ahá. . . „A forradalmi bürokrácia megfosztotta jogaitól a, proletariátust, kisajátította az államot, és a társadalmat új osztályuralommal ajándékozta meg.” Cohn Bendit. (Fonetikusan ejti a nevet.)

KISVINCE (kijavítja) Cohn Bendit.

KALAIPOS Bánom is én, Kón Bandi — ki ez, mi közöd hozzá?

KISVINCE Francia diákvezér.

KALAIPOS És te ilyeneket olvasol? Hát ezért kár volt egyetemre menned filozófusnak. Filozófusnak!... Te szerencsétlen, nem veszed észre, hogy ez nekünk szól?

KISVINCE Épp azért olvasom. Mert rólunk szól.

KALAIPOS De csupa hazugság! Rágalmaz minket ! Nézz körül a szocializmusban, amit építünk, ezt látod?

KISVINCE Ezt.

KALAIPOS Te hülyébb vagy, mint hittem! Hát azt hiszed, hogy a munkásosztály el-túrné, ha így lenne?!

KISVINCE Hol van itt szocializmus, és hol van itt munkásosztály? Valami langymeleg lábviz készülődik itt, a maszek sógorom szocializmusa; munkásosztály pedig kispolgárok gyűjtőgető gyülekezete. Igaza van Marcusének : a munkásosztály integrálódott, immár nem forradalmi erő; a forradalmi erő szerepét világszerte a radikális diákmozgalom vette át.

KALAIPOS (hápog) Hát ha a te fejedbe csak ennyi jutott el a marxizmusból: . .

KISVINCE Ugyan, apa, hagyd a marxizmust ! Te még a Marxtól se olvastál többet életeden a Kommunista Kialtványánál, fogadni mernék.

KALAIPOS De az ösztönöm, az a jó proli-öszön, az mindig megmondja, hogy melyik oldalra kell állni.

KISVINCE Az már igaz: ha a világ túlsó csücskében történik valami, ami akármilyen távoli áttétellel a te pozíciódat érint-heti, majd egyszer, akár ötven év múlva, holtbiztosan lereagálsz. Mao elvtárs nem-hiába óv azoktól az ügynevezett forradalmi vezetőktől, akik a privilegizált burzsoá réteg maroknyi csoportjának érdekeit. . .

KALAIPOS (már üvölt) Hol van itt burzsoá réteg ? Nézz körül a világban, agyalágyult !

KISVINCE En körülnéztem. És téged látta-lak, apa.

KALAIPOS (végre kapcsol: róla van szó) Én tizenhét éves koromban már illegális munkát végeztem, a bőrömet vittem vásárra a forradalomért . . .

KISVINCE Régen volt, talán igaz se volt. Rég nem vagy te forradalmár, apa.

KALAIPOS (elképed) Hát. . . ha nem forradalmár, akkor mi vagyok? Szerinted?

KISVINCE Státusod szerint munkásigazgató, pszichoszociális entitásodat illetően : nagy-burzsoá allűröket játszó nyárspolgár.

KALAIPOS (elkapja Kisvince ingét) Hogy merészelsz rólam beszélni, te sarjankó? A fiam vagy, fölneveltelek . . .

KISVINCE (szelíden lefejtí az apja kezét) Már bocsáss meg, apa, de hol vagy te forradalmár ? Kibekeltél egy rezsimváltozást, amit mellesleg nem te csináltál, hanem a szovjet csapatok.

KALAIPOS Hát azért valamicskét tettünk mi is...

KISVINCE Hogyne. Beültél egy vezérigazgatói állásba és azóta csak arra vigyázol, hogy ne csöppenj ki belőle. Ennek érdekében mindent megteszel, ez a passziód, közben elvadászgatsz, eliszogatsz, kihasználod, amit a pozíciód felkínál. . .

KALAIPOS (erőt vesz magán) Hát jó. Tegyük fel, igazad van, és én egy rohadt vörös burzsoj vagyok. De ennek a helyzetnek te is haszonélvezője vagy, édes fiam ! A lakás-szerzéstől az egyetemi felvételig, mindig és bárhol ! Ha nem akarod, akkor is. . .

KISVINCE Hogy egy szívednek kedves analógiával éljek: Engels, akit én különben nem sokra taksálok, szóval Engels is haszonélvezője volt a kapitalista kizsákmányolásnak, és mégis. A többit már tudod.

(Kalapos hosszan, magába roskadtan hallgat; aztán föláll, szedelődzködik, a fiú is föltápáskodik.)

KISVINCE Megyünk végre?

KALAIPOS Én igen.

KISVINCE Csak nem akarsz itthagyni?

KALAIPOS Te nem vagy normális. Azt hiszed, innen csak úgy ki lehet sétálni ? Ez nem sarokba térdepeltetés, fiatalúr ! Ez vizsgálati fogság, aminek jogerős börtönbüntetés lesz a vége. És én a kisujjamat nem fogom kinyújtani érted.

KISVINCE Akkor szervusz. (Visszafekszik.) Különben ebben a helyzetben is van valami jó : életem elmúlt húsz évében összesen nem beszélgettél velem annyit, mint most itt. . .

(Kalapos sarkon fordul, elindul kifelé, a fiú egy ideig nézi, aztán hirtelen felugrik, utánavevni magát, belekapaszkodik.)

KISVINCE Apa, az isten szerelmére, ne hagyd itt, szépen kérlek ! Vigyél el apa, te megteheted, az istenre kérlek, apa, ne hagyd itt! Nekem itt rossz!

(Kalapos undorral lefejtí magáról, ot'hagyja.)

9. jelenet

(Fény újra, a színpadon, az igazgatói irodadíszleten: Abraham a rajzokkal teledobált színpad mellett, Lujza asszony magyaráz neki... Kalapos becsörtet, Lujza elébe rohan.)

LUJZA Mi van Kisvincével? Hol van ? Hogy van?

KALAIPOS Jobban már nem is lehetne...

Valami összeesküvésbe keveredett !

LUJZA Nem igaz!

KALAIPOS Már megint olyasmihez szólsz, amit nem tudsz.

LUJZA Ismerem a fiamat.

KALAIPOS Rosszul ismered.

LUJZA Ráfogják.

KALAIPOS Beismerte.

LUJZA Biztos megverték azok a zsaruk. . .

KALAIPOS Nekünk kellett volna verni, mint a répát. . . Valami irományt csinált. És sokszorosította. S ráadásul itt a gyárban. Az én nevemmel és pozíciómmal visszaélve!

LUJZA Ez nem bűncselekmény!

KALAIPOS A bíróság majd eldönti.

LUJZA Azonnal hozd ki ! Hívd föl a Csákány alezredest. . .

KALAIPOS Te megbolondultál !

LUJZA Akkor szólj a drágalátos kebelhave-rodnak, a Gácsnak, épp elég szívességet tettél neki, az majd szól a Csákány Pistának, ha már te nem akarsz. Ki kell engedjék: ő nem csinál olyasmit, ami törvénybe ütközik.

KALAIPOS Majd a vizsgálat eldönti. Ha ártatlan, kiesztik.

LUJZA Nem! Ha bűnös, csukják be utána. Mit tudod te, mit szedhet össze ott azon a sitten ! Megfázik, tüdőgyulladást kap. Asztmás volt, te féleszű, elfelejtetted már?.. . En nem hagyom a fiamat, érted, Kalapos Vince ? Esküszöm, lábad nem teszed a lakásba, ha nem csinál valakit. Kizárlak, érted ? Aztán tőlem kóborolhatsz az utcán, mint egy rühes macska.

KALAIPOS (némi csönd után, eltökélten) Most már eréd, dolgom van.

LUJZA (hangot vált) És jó az neked, ha leül-tetik a gyerekedet? Holnapra az egész város tudja majd, hogy Kalapos Vince fiát lecsukta a rendőrség. A nagy Kalaposnak, az ország-gyűlési képviselőnek, a városi pártbizottság tagjának a fiát. Ez kell neked? Az egész a te bőrödre megy, nem veszed észre?

KALAIPOS Hm. . .

LUJZA Nem tudsz te gondolkodni, Kalapos.

(Kalapos bizonytalanul az íróasztalához megy a telefonhoz.)

KALAIPOS Elvtársnő, Gács elvtársat hívja nekem...

10. jelenet

(Fény az előszínpadon, Jász-Suba törzshelyéhez most Kisvince telepszik le — pár évvel idősebb, mint az előző jelenetben, konzolidáltabb jelenség, most is szakállt visel, de ápolt, rövid szakállt, ugyanakkor sprődebb, merevebb személyiség, mint volt húszéves korában.)

KISVINCE (mereven ül) Apámról nincs mon-danivalóm.

JÁSZ-SUBA De magadról talán beszélhetsz: igaz, hogy mostanában darabot írsz, színházzal foglalkozol?

KISVINCE Szigorúan amatőr társulatokkal. A hivatásos színház konformizmusához nincs közöm!

JÁSZ-SUBA Aha... Nos hát, apádra visszatérve...

KISVINCE (közbeveg) Nincs mondanivalóm. JÁSZ-SUBA Kérlek, én tényleg nem kényszeríthetlek, csak gondoltam, érdekes lenne a te szeméddel látnom őt, s az egész nemzedékét. . . Az után az éles jelenet után mégis-csak ő volt az, aki közbelépett...

KISVINCE Hiba volt. Nélküle is elengedtek volna. Tizenöt példányban sokszorosítottok egy idézetgyűjteményt az egyetemi kollégáim számára, ezt nem lehet illegális sajtótermék előállításának és terjesztésének felírni. Mindenki belátta. Az egész kalamajkát egy túlbuzgó rendőr kavarta, meg is kapta érte a magáét.

JÁSZ-SUBA Csak hogy te abban a pillanatban nem voltál ilyen biztos a dolgokban! Amikor apád otthagyt. . .

KISVINCE Egy pillanatra elvesztettem a fejem. Ennyi az egész.

JÁSZ-SUBA Nem bántad meg később ezt a beszélgetést? Vagy inkább így kérdelem: ma is így folytatnád le, a magad részéről, ha... élne?

KISVINCE Hűszéves voltam akkor, ez talán bizonyos nyereséget kölcsönzött a fogalmazásomnak. Ma öt évvel és pár száz könyv elolvasásával idősebb vagyok. Bizonytalán árnyaltabban és plasztikusabban fejteném ki az álláspontomat. De a felfogásom lényegében nem változott.

JÁSZ-SUBA Eszerint ma is az a véleményed apádról... .

KISVINCE (belevég) Apámról nincs mondanivalóm.

(Kisvince föláll, kimegy, az előszínpad elsötétül.)
11. jelenet

(Kalapos az íróasztalánál, mellette Lujza; Ábrahám a tárgyalóasztalnál; Kalapos kezében még ott a telefonkagyló — most hagyhatta abba a beszélgetést Gáccsal; lecsapja a kagylót, egy pillanatra komoran maga elé mered, majd a homlokát, halántékát kezdi dörzsölni; Lujza asszony kisompolyog a színről; Kalapos odamegy' a dossziékkal és fénymásolatokkal elborított tárgyalóasztalhoz.)

KALAPOS Jutottál valamire, öreg?

ÁBRAHÁM Gondolhatod. . .

KALAPOS Szóval tartott a feleségem, mi?

ÁBRAHÁM Közben azért átfutottam ezeken a nyomorult csöveknek a méretezését.

Még az itt jelentkező extrém igénybevételeket is bírniuk kellett volna.

KALAPOS De nem bírták!

ÁBRAHÁM Különleges ötvöztési acélcsoveket írtunk elő! Ki szállította a csöveket? . . . A laboratóriumi bizonylatokat!

KALAPOS (újabb dosszié) Ötven találmányra kiemelt cső az első öt szállítmányból... Kémiai analízis, spektroszkópi vizsgálatok, mechanikai anyagvizsgálat, ütőpróba, szaktüszilárdság, melegfárasztási vizsgálatok. Meg amit akarsz.

ÁBRAHÁM (belemélyed a papírokba, hosszú csönd) Ezek a csövek nem abból az ötvöztetből készültek, amit előírtunk. KALAPOS (hátradől a széken, hallgat) ÁBRAHÁM Nézd meg, itt vannak a számok!

Vanádium, titán, króm s a többi: hol vannak ezek az előírt értékektől? Úristen! Te, Vince, ezért a pénzért serbliacélt is beépíthettek volna azokba a masinákba!

KALAPOS Ki. . . ki ezért a felelős? (Felugrik, az íróasztalhoz rohan, beleordít a hangosbeszélőbe.) Hol az a Kohut? Hé, elvtársnő!

TITKÁRNÓ (hangja a beszélőből) Keressük, Kalapos elvtárs.

KALAPOS És ezt persze a nagy tudományú műszaki urak nem vették észre! Ott a laboratóriumban!

ÁBRAHÁM A vegyészek csak egy darab anyagmintát kapnak. Ennek ellenére, nézd csak meg: valaki vörössel vastagon alá húzta az értékeket... Mechanikai technológiai vizsgálatok. . . Nézd! Ezt nézd! Erről a diagramról a napnál világosabb, hogy ezek a csövek ide nem alkalmasak.

KALAPOS Miért nem figyelmeztettek?

ÁBRAHÁM A vizsgálati jegyzőkönyveknél meg a diagramoknál hathatósabb figyelmeztetés. . .

KALAPOS Mit értek én ezekből a krikz-krakszokból!

ÁBRAHÁM Hogy-hogy mit értesz? Elvégezted az egyetemet, papírod is van róla.

KALAPOS Az én dolgom az irányítás, és nem az ilyen piti részletek.

ÁBRAHÁM Sokba fog ez nektek kerülni, ez a piti részlet. Meg az egész népgazdaságunk. . . Hány berendezés készült el?

KALAPOS Kettő még üzemel.

ÁBRAHÁM A próbauzemet azonnal állítsd le!

KALAPOS Eszembe sincs.

ÁBRAHÁM Balesetveszélyes!

(Megszólal a szobatelefon berrégője, Kalapos az íróasztalhoz siet.)

KALAPOS Mit akarnak? Megmondtam, hogy...

TITKÁRNÓ (hangja a hangosbeszélőből) Kalapos elvtárs, kérem, a Kohut elvtárs otthon tartózkodik. Odacsengtünk, de közölte, hogy nem jön be. Csak ha hivatalos vizsgálóbizottság beidézi.

(Kalapos nem hisz a fülének: letotyan egy székre, hülyén körülnéz, aztán fölveszi a zakó-ját és szóltalanul kilép a díszletből; a színpadon sötét.)

12. jelenet

(A sötét színpadról előszobacsengő hangja halatszik. A csengetés előbb szolid, aztán agresszívvá válik, majd dörömbölésbe csap át.)

KISLUJZA Jól van, jövök már. De sürgős.

(Az előszínpad Jász-Subáéval ellentétes oldalán Kislujza jelenik meg, köti össze a láthatóan sebtiben magára kapott fürdőköpeny övét. Kalapos Vince áll előtte.)

KISLUJZA (elhül) Papa! Te vagy az? Valami baj van? Soha nem fordult még elő. . .

KALAPOS Most előfordul. Beengednél végre?

KISLUJZA (iszonyú zavarban) Hát... nem ez a legalkalmasabb pillanat. . . Egy percre csücsülj le a konyhában, szépen kérlek, csak egy percre. . .

(Fény a színpadon, ahová Kislujza lakásának díszletjelzése fordul be: zűrzavar, szédobált

női ruhadarabok, két üres konyakospohár, megannyi áruló jel mutatja, Kalapos valóban a legalkalmatlanabb pillanatban jött.)

KALAPOS (komoran belép a díszletbe) Ki volt ez? Tudni akarom.

KISLUJZA (keservesen magyarázkodik) Nem mindegy? . . Harminchat éves vagyok, remélem, nem találsz kivétlivalót abban, hogy...

KALAPOS De abban igen, hogy csak úgy. . . összeállsz!

KISLUJZA Papa!

KALAPOS Rám meg majd ujjal mutogatnak: Kalapos Vince munkás-vezérigazgató, országgyűlési képviselő, a városi pb tagja — a lánya meg kurva!

KISLUJZA (józanul) Papa, bajban vagy? Mondd meg!

KALAPOS (ráordít) És öltözz már föl! Ki fordul a belem, ha rád nézek!

(Kislujza szinte automatikusan engedelmeskedik a szülői felszólításnak, ledobja magáról a köpenyt, ott áll nadrágban-melltartóban, s öltözni kezd, elébb komótosan, mintha valami antisztriptíz tartana, de a helyzet feszélyezi, s öntudatlanul egyre kapkodóbban hányja magára a ruhadarabjait.)

KISLUJZA Hogy rám mit mondanak, az neked smafu. De hogy rád mutogatnak... Ez vagy te! Te. Te! Csak te!

KALAPOS Ne forgasd ki a szavaimat. És épp most, amikor kurválkodáson kaplak.

KISLUJZA (tanáros pedantériával) Az általad használt kifejezést olyankor használják, amikor valakik anyagi érdekből közöselnek egymással -- ezt te szoktad csinálni.

KALAPOS (elhül) Hát én az anyádon kívül...

KISLUJZA Nonono. . .

KALAPOS (zavarba jön) Nézd, az úgy volt, hogy a Gács kihozta a pipijét a vadász-házba, meg annak a barátját, beláthatod, neveltségessé váltam volna. . .

KISLUJZA Nem erre gondoltam. Hanem a te kis barátságaidra. Apró szívességet ide-oda. Csak annyit, hogy Gács elvtárs pontosan tudta, mikor viszik a kiselejtezett szög-vasat a gyárból a MÉH-be, és lett a villájának szép kerítése.

KALAPOS Azokat a selejt vasakat bárki megvehette. A Gácsnak tényleg szóltam, miért ne egy jó elvtárs jusson hozzá? Ebben igazán nincs semmi törvénybe ütközés.

KISLUJZA Törvénybe nem is — az erkölcsbe ütközik. Nem érted, mi? Mert neked az erkölcs csakis a... a mások nemi élete, e tekintetben prúd vagy és képmutatóan szemérmes, mint egy papnövendék. De hogy minden nap leszopod magad, az nem erkölcsstelen.

KALAPOS Hát ez a kettő igazán nem hozható össze! Szenvedély, igaz, de...

KISLUJZA Ártatlan, mi?... Frászt! A te szenvedélyed csak magadnak való, mindenkétől idegenné tesz: ha bértgált, ahányan voltunk, menekültünk előled... Észre se vetted, vagy nem is bántad — ránk sosem figyeltél. Legalábbis rám nem.

KALAPOS Az úristenit, ha egyszer nem értem rá! Nyakamon volt a gyár, a politika meg minden.

KISLUJZA (leül, festi magát) A forradalmi harc. A munkásosztály hatalma. Közben

elnézted, hogy embereket visznek és súllyesztenek el.

KALÁPOS Te, ha nekem megint előhozod azt a pacsulis hímpávéát, én...

KISLUJZA Bosszút akartál állni rajta. És velem toltál ki. Én azt az embert szerettem, feleségül akartam menni...

KALÁPOS Micsoda szerencséd, hogy nem hagytam! Tudod te, mi volt azokban az években egy politikai elitélt feleségének lenni?

KISLUJZA Csak a kisujjadat kellett volna mozdítanod.

KALÁPOS Badarság! Ha kinyitom a szám, esetleg odakerülök mellé! Kinek használtam volna velem?

KISLUJZA Ez nem így van, tudod magad is. Legfeljebb nem mered bevallani. Más volt ott a sorrend.

KALÁPOS Én nem vittem el senkit! Az én kezemhez nem tapad...

KISLUJZA (a száját festi, ez eltart egy ideig) Vétkesek közt cinkos, aki néma. KALÁPOS Ez mi?

KISLUJZA Egy vers.

(Kalapos egy pillanatig dermedten ül, majd vörösen, hogy majd elcsattan, fölugrik, meg- rázza a lányát.)

KALÁPOS Az istenedet! Mivel vádolsz te itt engem? Engem, aki fölneveltelek, aki tizenhét éves koromban már családfenntartó voltam, hajnali négykor keltem, a bőrömet vittem a vásárra, hogy nektek egyszer emberi életetek legyen, látástól vakulásig végiggürölgtem ezt a hús nyomorult esztendő, hogy...

KISLUJZA (széleden) Hagyd abba, papa. Nem vádol itt téged senki...

(Hulla fáradtan ülnek, hallgatnak egy sort.)

KALÁPOS (megkínzottan) Mért nem mész férjhez?

KISLUJZA Én egy emberhez tudtam volna hozzámenni, húszéves koromban. Azóta mással — valahogy nem jön össze. Talán akit most elugrasztottál, ezzel tudtuk volna szeretni egymást... Hogy te hogy ki tudod számítani: egyszer jössz fel hozzám, de pont akkor, amikor valakivel tizenöt év után először... boldog voltam. Hagyjuk, kár belesírni a kiömlött tejbe. Inkább mondd el végre... Mert hogy valami nagy zürnek kell lenni, ha te idejössz, az biztos. Mi a baj, papa?

KALÁPOS Semmi.

(Kalapos kimegy, Kisluja megdöbbenően néz utána; aztán hirtelen összekapkodja a táskáját, kabátját, átsiet a színpad tüzeltelére, ahová most egy másik díszlet fordul be.)

13. jelenet

(Kohut főmérnök lakását néhány bútordarab jelzi, pár egyenes hátú, merev szék, asztal, könyvespolc -- az egész a kel/ellenség és kényelmetlenség jegyeit viseli: a főmérnök agglegény. Kisluja leül az egyik egyenes hátú székre, kényelmetlenül feszeng.)

KOHUT (hangja kívülről) Csak kávéval tudom megkínálni, szeszitalt semmilyen formában nem fogyasztok, így nem is tartok...

(Beér, tálcán ügyetlenül egy kávé és nagy pohár tejet egyensúlyoz, lehuppantja az asztalra.)

KISLUJZA Tejet iszol?

KOHUT Gyomorfekélyem van, sajnos, még az egyetemi években szereztem... Nos hát akkor minnek köszönhetem ezt a valóban váratlan...

KISLUJZA (próbálja tegezni) Nézd Ervin... A kapcsolat, ami még húszéves körünkben... úgy érzem feljogosít, hogy...

KOHUT (kortyolja a tejet) Hallgatom, Lujzácska.

KISLUJZA Bizonyos jelekből arra következtetek, hogy a viszony apám és közted... apám és maga között nem egészen...

KOHUT Tud arról a Kalapos elvtárs, hogy maga idejött?

KISLUJZA (összinte ijedséggel) Dehogy!

KOHUT Hát valóban: bizonyos feszültségek vannak. Maga is láthatta, a minap hogy bánt el velem, a nyaralójában. Mint egy taknyos kölyökkel.

KISLUJZA Csak nem veszi a lelkére ezt a csacsiságot? Ismerhetné már, ordít, ordít, aztán öt perc múlva elfelejti... Maguknak össze kell fogniuk, hogy ez a nagyszerű és sikeres gyár...

KOHUT Itt nem valami pitiáner egyéni sérelemlről van szó. Azt valóban elfelejtetem. De közöttünk mélyebb, elvi konfliktus...

KISLUJZA (elhűl) Elvi konfliktus?

KOHUT A maga apja úgy kezelte ezt az iparvállalatot, mintha a sajátja lenne! Élet-halál ura, kegyosztó jóisten vagy dühöngő Jupiter...

KISLUJZA Dehát ez kit zavar? A gyár sikeres, az emberek jól érzik magukat...

KOHUT Csak éppen zürzavar van, bizonytalanság. Értse meg, ebből az üzemből a mostani sokszorosát lehetne és kellene kihozni! Hatékonyság! Ezek fölött a patriarkális vezetési módszerek fölött eljárt az idő.

KISLUJZA Hatékonyság — ez a maga motója?

KOHUT Így van.

KISLUJZA De ha az emberek az apámnál jól érzik magukat...

KOHUT Nekem az emberek ne itt érezzék jól magukat: ez munkahely, nem Allah Paradicsoma. Itt dolgozni kell, s a lehető legjobb hatáskorral. Egyébként higgye el: az emberek is akkor érzik igazán jól magukat, ha a maximumot nyújtják; mert a siker, az tesz boldoggá. Arról nem szólva, hogy a pénzükön is észreveszik a differenciát... Érti a különbséget? Kalapos Vince úgy vezet, mintha ez a gyár érte és miatta lenne. Az én felfogásom szerint viszont a vezetés szolgálat, melynek értelme a maximumot kihozni lehetőségekből s az emberekből. És a kornak, meggyőződésem szerint, erre a típusra van szüksége!

KISLUJZA Eszerint maga meg az apám soha nem lesznek képesek együtt... De akkor is magának kell alkalmazkodnia! Magát apám hozta ide, nélküle a két diplomájával együtt egy tervezőintézetben koptatná a széket, ezt a lakást is tőle kapta...

KOHUT Jellegetesen Kalapos-érvelés, mint-ha őt hallanám: ő hozott, tőle kaptam... Hát nem. Engem a magyar állam állított ide, akárcsak őt is. Ezt a lakást is a magyar államtól kaptam... És semmi alkalmazkodás! Én nem alkalmazkodom hozzá, és tőle sem várom el, hogy alkalmazkodjék

hozzám. Közös megbízónk majd eldönti, kettőnk közül melyikünkre van inkább szükség.

KISLUJZA De, Ervin, ez úgy hangzik, mint egy hadüzenet.

KOHUT Ne dramatizáljon, Lujzácska. Mindössze arról van szó, hogy én nem vagyok hajlandó szolidaritást vállalni esetleges vezetési baklövéssekkel, még kevésbé bármit is elleplezni, elkenni. A szuperaggregát-botrányt a legkevésbé.

KISLUJZA Miféle botrány...?

KOHUT A szuperaggregát-ügy. Nem tud róla? Akkor vegye úgy, hogy nem szóltam, ne tőlem tudja meg...

(Csönd, nincs mit mondaniuk, végre Kisluja szedelőzködik; indul kifelé, Kohut kikései.)

KISLUJZA De azért gondolja meg, Ervin, maguknak inkább össze kéne fogni... KOHUT Igen, a nagyobb hatékonyságért. De nem a problémák elkenésére, a botrányok elleplezésére.

KISLUJZA (önkéntelenül) Mért nem rendezte be jobban ezt a kéglit? Ne mondja, hogy nincs rá pénze... Kapott egy ilyen gyönyörű lakást, és úgy él benne, mint egy remete. Még egy televíziója sincs.

KOHUT Idegesít a tévé.

KISLUJZA Maga sohasem szórakozik?

KOHUT Sakkrejtvényt fejtke, ha egy kis időm marad. Arra sajnos ügysem jut, hogy aktívan versenyezzek.

KISLUJZA (búcsúzik) Hát akkor... KOHUT (nyújtja a kezét) Hát akkor... KISLUJZA (próbál szabadulni a kézfogásból)

Csak egyet, Ervin. Apám meg ne tudja, hogy itt jártam. Nagyon kínos lenne nekem... (Újra tegezi.) Ezt az egyet meg-ígyérheted, a régi barátságra...

KOHUT Természetes, természetes...

(A színpad elsötétül, Kisluja előrejön az előszínpadra, Jász-Suba asztalához, közben mániákusan dörzsöli a kezét egy zsebkendővel.)

14. jelenet

KISLUJZA (leül Jász-Subához) Izzad a tenyere... Miért van az, hogy viszolygunk a nyirkos kezű emberektől? Holott a tenyer-izzadás biológiai folyamat, amiről senki sem tehet; nem jellemhiba. Mégis viszolygunk... Talán mert úgy sejtjük, hogy ezt a biológikumot egy ellenszenves lelki tényező váltja ki: az izzadós tenyerű ember szorong, szorong, mert olyan szerepkört vállalt, amiről tudat alatt tudja, hogy alkalmatlan az ellátására...

JÁSZ-SUBA Most őszintén: valóban nem tudott arról az édesapja, hogy maga elment Kohuthoz? Vagy netán épp ő küldte?

KISLUJZA Isten őrizz! Agyon is csapott volna, ha kiderül... Magamtól mentem. Mert ráéreztem a jelekből, hogy baj van. Kohutnál aztán a baj nevet is kapott: szuper-aggregát-botrány. (Fölkáll, menni készül.)

JÁSZ-SUBA (fölugrik) Köszönöm, hogy el-jött.

KISLUJZA Ha már vele foglalkozik... Szeresse az apámat. Másképp róla nem lehet, nem szabad... Olyan egyedül volt. Hiába zsongták körül haverok, hízelgők. A világot rakták a hátára, ő vitte, de nem mutatta, milyen iszonyú súlyt cipel. Istenem, olyan magányos volt...

(Kislujza kimegy, az előszínpad túloldalán — a fény követi, majd az előszínpadon sötét, s megvilágosodik a színpad.)

15. jelenet

(Újból a nagy irodadiszlet, tele kis csoportokba verődött, izgatott emberekkel, a papírhalmokkal teleszórt tárgyalóasztal mellett Ábrahám, körülötte három hadonászó mérnök fehér, barna, illetve kék köpenyben; másik kis csoport a minisztériumi Elvtársnő, Gács elvtárs, Kohut főmérnök.)

ÁBRAHÁM Hogyan hagyhattátok?!

KEK KÖPENYES De, főmérnök úr, ha egyszer ezek a csövek voltak... A határidő meg szorított. Most ne tegyen úgy, mintha életében nem járt volna gyárban.

FEHÉR KÖPENYES Mi időben csöngettünk! Külön följegyzést írtam a Kohutnak, pedig semmi közöm hozzá, az én dolgom, hogy minősítsek. De ez az aggregát akkor port vert...

ÁBRAHÁM Es a Kohut mit szolt?

BARNA KÖPENYES Engem durrantott le, hogy hogyan lehetett ezeket a csöveket átvenni. De mit csináljak, ha egyszer ezt rendeltük meg és nem mást?

ÁBRAHÁM De mért ezt rendelték meg, az isten szerelmére, ha más van előírva?

BARNA KÖPENYES Mit tudom én, kérem. Engem így utasítottak, erről papír is van valahol. Így tárgyalták le a Fém-művel.

(Kalapos jön be, hirtelen csönd lesz, mindenki a helyére ül.)

ELVTÁRSNŐ (kopog) Folytassuk, elvtársak. Kohut főmérnök elvtárs.

KOHUT Amikor én átvettem a hivatalt, az aggregátprogram elintézett dolog volt, a kooperációs szerződés futottak, az anyagrendelések kimentek.

BARNA KÖPENYES A csörendelés még nem, kérem szépen.

ELVTÁRSNŐ Így csupán az a kérdés, hogy tudása volt-e arról, miféle csöveket szállítottak az aggregátokhoz?

KOHUT Igen. Volt tudomásom arról, hogy a csöveket nem az előírt minőségű anyagból szállították.

ÁBRAHÁM (közbeszól) Akkor hogyan engedélyezhette hogy beépítsék?

KOHUT En a szerelést saját hatáskörömben nem állíthattam le. A határidő szorított, csak import útján lehetett volna az előírt minőségről gondoskodni, de akkor legalább egy évet késünk. Aztán, másfelől, az sem látszott lehetetlennek, hogy esetleg a hazai csövekkel is elmegy: a prototípus próbájára.

KEK KÖPENYES A prototípusban nyugatnémet csövek voltak!

KOHUT En mindenesetre jeleztem a vezérigazgatónak az anyagminőség körüli problémát.

KALAPOS Erre nem emlékszem.

KOHUT Tény, hogy nem tulajdonított különösebb jelentőséget az aggályaimnak... A magam részéről csupán egyet szeretnék hangsúlyozni: a szerelést saját hatáskörömben nem állíthattam le. Javaslatot tettem rá, igazgatói hozzájárulást nem kaptam.

KALAPOS Nem is kért! Ha kért volna, arra én emlékeznék.

KOHUT Hibát követtem el, hogy nem fektettem le írásba. De nem is ez itt a lényeg. Akkor már valóban meg kellett kísérelni, sok veszténivalónk nem volt, így sem kell nagyobb kötbéreket fizetnünk, mint úgy kellett volna. A kérdés inkább az, hogy ki rendelte meg ezt a csőanyagot, amikor nyilvánvaló volt, hogy Magyarországon nincs olyan cég, amely a kívánt minőségű csövek legyártására képes.

BARNA KÖPENYES Kérem szépen, én utasítást kaptam. Én...

KOHUT Senki nem bántja itt magát. Minden előzetes megegyezés szerint történt. Birtokomban van egy jegyzőkönyv, amely szerint a Dunántúli Iparművek megegyezett a Fém-művel... (Táskájából iratot húz elő.) A jegyzőkönyv szerint a Fém-mű kije-lenti, hogy a nyugatnémetnek megfelelő minőséget nyújtani nem tudja, de produkál azt megközelítő minőségű csőanyagot. Cégünk ezt a változtatást elfogadta.

ABRAHÁM (halkan) Ki volt az a marha, aki ebbe belement?

KOHUT Kalapos vezérigazgató. Személyesen.

(Hirtelen csönd támad. Kohut papírja kézzel a kezre jár, végül Ábrahámhoz jut, ő is megvizsgálja, aztán átteszi az asztalra Kalapos elé. Csönd.)

KALAPOS Elmehetnek az elvtársak.

(A beosztottak kifelé indulnak, a mozgás némi szünetet hoz a tárgyalásba.)

ÁBRAHÁM Hogy történhetett ez? KALAPOS Mit tudom én. Import nélkül kel-

lett megoldani. Magam utaztam le tárgyalni a Fém-műbe.

ÁBRAHÁM Egyedül? Nem megkértelek, ezerszer figyelmeztettelek annak idején: műszaki ügyekben egyedül ne dönts!

KALAPOS A Fém-mű vezérigazgatója régi jó elvtársam, barátom, ő nem verhet át.

ÁBRAHÁM Talán nem is akart. A vevőnek kell eldönteni, hogy amit vásárol, megfelele a céljának. Es a Fém-műnek az volt az érdeke, hogy rábeszéljen erre a megrendelésre. Te meg egyetlen aláírásoddal...

KOHUT (hisztériusan kitör) . . . Milliókat dobott ki az ablakon. Mondja csak ki, főmérnök úr, ha belekezdett! Egyetlen aláírásával milliókat dobott ki a Dunántúli Ipar-művek ablakán.

ÁBRAHÁM (némi undorral) Hagyja abba, kollégám.

GÁCS Kohut elvtárs! Kérem, higgadtan. . .

KOHUT Ha egy melós megpróbál kilopni három reszelőt a kabátujjában és rajtakapják, meghurcolják, megszegényítik, megbüntetik, a szocialista vagyion védelmében. De ha Kalapos Vince milliókat herdál el a nép-vagyionból, hozzá nem értésből, kontárság-

KALAPOS Befejeztük! Kohut mérnök a bíróság előtt fog felelni azért, amit itt mondott. Följelentem. . .

(Hosszú, kínos csönd.)

ELVTÁRSNŐ Hát ez. . . szerfölött érdekes. Hiba volt, Kalapos elvtárs, hogy engedte így elmérgesedni a vitát. Enélkül talán Kohut főmérnök elvtárs vádjai sem hangzottak volna el. Mi persze most már nem

tehetünk úgy, mintha nem hangzottak volna el...

KALAPOS Azokat a csöveket még hasznosíthatjuk egyszer. . . A szállítási kötbért majdcsak kinyöggük. És máris intézkedem import csövek ügyében. Még importal is nyereséges üzlet lesz ez a magyar államnak.

ELVTÁRSNŐ Hát azért ez nem olyan egyszerű, Kalapos elvtárs. Itt mégiscsak egy súlyos gazdasági konzekvenciákkal jár. . . félrefogás történt.

KALAPOS Nem olyan egyszerű? Én emlékszem olyan minisztériumi direktívára, ami nem milliókba, de tíz- és százmilliókba került a gyárnak és a magyar iparnak! És arra is emlékszem, hogy azokon a direktívákon rendszerint az elvtársnő aláírása díszelgett.

ELVTÁRSNŐ Félreértett, Kalapos elvtárs. Nyilvánvaló, mindent el fogunk követni a minisztériumban, személy szerint én magam is. . . Ha pedig egyéb fórumok. . .

KALAPOS Azt bízzuk a Gács elvtársra.

GÁCS Ne haragudj, Kalapos elvtárs, én a magam részéről nem kívánnék beavatkozni, ez annyira szakmai ügyből.

KALAPOS Úgy értem, hogy te is cserbenhagynál?

GÁCS Ne így fogd fel, Kalapos elvtárs! Bízz bennünk, hogy megtaláljuk a megfelelő megoldást. Amely révén te is. . . hogy úgy mondjam, presztízvesztés nélkül kerülsz ki ebből a keserves ügyből.

KALAPOS Mit akartok tőlem? Mi készül itt?

ELVTÁRSNŐ Az iparágunk komoly tervei vannak a Dunántúli Művekkel. Nagy rekonstrukció. Mi úgy gondoltuk, hogy ehhez a hatalmas munkához kiemelt segítséget nyújtanánk, kérdervonatkozásban is. A minisztérium elképzelése: Kohut elvtárs mint vezérigazgató átveszi az operatív irányítást, Kalapos elvtárs pedig a nyugdíjait mint a Dunántúli Iparművek elnöke. . .

(A színpadi kép egy pillanatra kimerevül, aztán a színpadon sötét.)

16. jelenet

(A minisztériumi Elvtársnő előrejön az előszínpadra, Jász-Suba asztalához, de nem ül le, állva mondja el a monológját.)

ELVTÁRSNŐ Azt hiszi, olyan egyszerű szakágazati főhatóságnak lenni? Én minisztériumi főosztályvezetőként, trösztvezérként, iparági igazgatóhelyettesként satöbbi — csak a címek változtak, a lényeg maradt — mindig is malomkövek között örlődtem, egyfelől az ágazat, másfelől a gazdaságpolitikai koncepció: központi tervirányítás, új gazdaságvezetési mechanizmus — persze, kérem, igyekszem mindegyikben hinni, de hagyjuk a hitet az isten szerelmére, az iparban vagyunk: az esztorgályos esztorgál, a szerelő szerel, az igazgató irányít, a minisztériumnak fő a feje, hól talál piacot arra, amit azok gyártanak — habár újabban ez is a vállalat dolga, de vissza is fognak sírni engem a nyugdíjból, most majd rájönnek, mennyivel egyszerűbb volt, amíg mi gondolkodtunk s ők csak végrehajtottak; arról meg beszélhetnénk, ki volt a kiszolgáltattabb, ők vagy mi: ha botrány van, engem vesz elő a nálamnál is magasabb főhatóság

— személy szerint nekem kellemetlenebb ez az aggregátügy, mint neki, habár voltak ennél nagyobb krachok is a húsz-egynéhány éves iparági gyakorlatomban, meg aztán, hogy egy vezető mikor válik végképp alkalmatlanná, nem olyan egyszerű eldönteni, ezért találtuk ki a minisztériumban ezt a megoldást az elnöki címmel, igazán sajnálom, de én nem tehetek róla...

17. jelenet

(A minisztériumi Elvtársnő kimegy, újra a színpad kap fényt: Kalapos az íróasztala mögött, magába roskodva. A következő disputában mindkét fél Kalapos Vince — a válaszok is az ő hangján, de szalagról, hangszórón át jönnek; a világitás egésze, a fényeffektusok valószerűtlen, lebegő hatást keltsenek.)

KALAPOS A nyomorultak! Hogy rázműdultak! De még nincsen vége. Majd én elmegyek... Majd én megmutatom nekik... Ez a szarjankó is : én csináltam belőle valakit, ha én utána nem nyúlok. . . Ismerem a fajtáját. Régi recept: a reakció fegyvere volt 45 után is, ránk bizonyítani, hogy mi nem értünk semmihez, alkalmatlanok vagyunk a hatalomra. Háhá, ökohutsága! Diverzans ! Az ellenség beépített ügynöke!

KALAPOS HANGJA Honnan, úristen, az emlékezet melyik mély rétegéből bukkanak a felszínre ezek a mondatok?

KALAPOS De majd én megmutatom neki, hogy végzi, aki kezét emel a munkáshatalomra.

KALAPOS HANGJA Összetéveszted magad a munkáshatalommal.

KALAPOS Majd én megmutatom neki, mi jár annak, aki kárt okoz.

KALAPOS HANGJA Egyelőre te vagy az, aki kárt okozott.

KALAPOS Mert kárt okoz ! Tudva és akarva! A forintban kifejezhetőnél súlyosabbat : politikai kárt ! Azzal, hogy le akar jártni! Ez a Kohut tehát ellenség. Objektíve ellenség.

KALAPOS HANGJA Kohut Ervin született 1929-ben; 45-ben tizenhat éves volt, azonnal bekapcsolódott a politikába, sztahanovista lett, a népi demokrácia iskola-padba ültette, külföldre küldte, a Szovjet-unióba is...

KALAPOS De azt, hogy tanult, azt ki tette lehetővé neki, he ? En, meg a hozzám hasonlók. Miféle igazság az, hogy most belém-rúghat, csak mert...

KALAPOS HANGJA Es te miért nem tanultál? Megtehetted volna. De te még a házi-feladat számtanpéldáidat is a főmérnököddel csináltattad .

KALAPOS Mert nekem közben dolgoznom kellett. Mert én közben csináltam a politikát. Én, ha kellett, emberekét rúgtam ki, saját osztályosaimon szorítottam egyet, csak-hogy menjen ez a verkli. Ha én közben el nem végzem a piszkos munkát, ökohutsága rövid úton kibillent volna az iskolapadból.

KALAPOS HANGJA De most már ő érti jobban a szakmát.

KALAPOS És én ezért most húzzam le magam a klozettnak?

KALAPOS HANGJA A társadalomnak az az érdeke, hogy a hozzáértők álljanak a kormánykeréknel.

KALAPOS És a mór, aki megtette a dolgát, most már menjen a fenébe?!

KALAPOS HANGJA Nem attól nagy az ember, hogy fiatalon helyet tud csinálni magának. Hanem attól, hogy ha eljön az ideje, van bölcsesség benne félreállni.

KALAPOS Én nem állok félre magamtól! Mire föl? Húsz év keserves küszködése után végre egyenesbe lendül ez a kóceráj, ebben az én melóm is benne van ! Most álljak félre? Csak mert egy ilyen szarjankó azt bizonygatja, hogy valahol melléfogtam? Hát nem! Majd én megmutatom! Elmegyek a legfelsőbb helyre, majd én megbeszelem a régi elvtársakkal...

(Megszólal az egyik telefon, ebben a pillanatban visszajön a reális világítás; a telefon egyre csönget. Kalapos végre fölveszi.)

KALAPOS (a kagylóba) Pest ? Kapcsolja be... Te vagy az, elvtársam? Kicsit hangosabban... Hát valóban. De majdcsak megoldjuk valahogy... Technológiai hiba volt, anyaghiba... Bízál bennem : majd kigazdálkodjuk. Legföljebb az idei év után nem fizetek hat hét nyereséget. Ennél sokkal nagyobb ügyek is voltak már, mégis élünk... Hát ennek örülök. Azért is hívtalak, hogy vegyétek elejét, ha netán valaki... A holnapi nap lesz az : följövök Pestre, aztán elboronáljuk. Persze. Szervusz.

(Leteszi a kagylót, elmosolyodik, fölkel az íróasztalától, nyújtózik, majd a páncélszekrényből előhúzza egy üveget.)

KALAPOS Erre iszunk, erre a nagy ijedtségre. Ötcsillagos Napóleón, vezéregazgató elvtárs. Ebből csak a kivételes vendégek kapnak, a miniszter, ha jön. Az ügyfelek közül pedig kizárólag a kemény valutások.

(Tölteni készül, amikor valahol messze megszólal egy sziréna, aztán egy másik is: a szirénahangok fölerősülnek a kibírhatatlanságig: Kalapos keze megáll a levegőben. Hirtelen csönd, a Kék köpenyes mérnök jön be.)

KÉK KÖPENYES Az ötös számú aggregát fölrobbant.

(A színpad elsötétül.)

18. jelenet

(Fény az előszínpadon; Jász-Suba asztalánál most Ábrahám főmérnök és Gács.)

ÁBRAHÁM Nehogy valami technológiai krimet kerekítsen : alkalmatlan anyagot építettek be, hozzá nem értésből, késtek a szállítással, kifizették a kötbért, kész.

JÁSZ-SUBA És az üzemi baleset ? A robbanás?

ÁBRAHÁM Még számottevő sebesülés se történt, szerencsére. Itt bizony mázlija volt a Kalaposnak. Meg azzal is, hogy a rendőrségi nyomozás során engem nem hallgattak ki, így nem kellett elmondanom: én figyelmeztettem, hogy a próbauzem balesetveszélyes...

GÁCS A nyomozás persze kompromittáló volt, a minisztérium is úgy látta, és mi is a megyénél, hogy nem maradtak a helyén. De ő nem látta be. Próbáltunk vele beszélni tapintatosan, próbáltunk határozottan.

ÁBRAHÁM Amit akkor vele csináltak, azt

magyarul úgy mondják: kikészítés. És ha megharagszik is, kimondom, ebben a házban maga is benne volt. Pedig a barátja volt.

GÁCS A mi kapcsolatunk politikai-közéleti síkon realizálódott és nem a magánéletben. A politikai harcostársak viszonya nem elvtelen véd- és dacszövetség; ha Kalapos Vince hibázott, vonja le a konzekvenciákat és menjen! És éppen én próbáltam visszavonulási utat találni neki fölajánlottuk a vágóhíd igazgatói állását; az már rá jellemző, hogy megsértődött és...

ÁBRAHÁM En nem voltam ott, de tőle tudom : a megyei párt vb ülésén a vadász-cimbora igencsak betartogatott...

GÁCS (begorombul) Ha már arról van szó: ha nincs ez a Kalapos-ügy, én ma nem a népfrentbizottságban vakaróznék ! Minden esélyem megvolt a megyei elnökségre. Egyetlen, amit a szememre hányhattak: nem vettem észre időben, hogy a Kalapos alkalmatlan. . . A Kalapos-ügynek az áldozata én vagyok, főmérnök úr. Egy kis botrány, s máris elfelejtik, mit tett az ember a városért, a megyéért huszonöt éven át... Nincs az emberekben sem elismerés, sem hála, ezt megtanultam. . . (Fölkáll, sértődötten kimegy.)

ÁBRAHÁM (néz utána) Sose bírhattam ezt a Gácsot, így igaz...

JÁSZ-SUBA ...És a Kalapos?

ÁBRAHÁM Négy éve és két hónapja hiányzott, de érdemeire tekintettel hozzájárultak: menjen nyugdíjba. Leköltözött a Balatonhoz. Eltűnt.

JÁSZ-SUBA A hangsúlyából úgy tűnik... Mondja, főmérnök úr, szerette maga Kalapos Vincét?

ÁBRAHÁM ...Becsültem. Furcsa - képzetársítás, de néha azt gondolom : olyan volt ő ennek a társadalomnak, mint az arany-ásó pionírok lehettek Észak-Amerika kezdeténél... És van bennem egy kis szorongás is, ha eszembe jut. Talán ha nem olvasok be neki aznap este...

JÁSZ-SUBA Maga beszélt vele utoljára.
ÁBRAHÁM A feleségem beküldött az ABC-be, ott mentem el a kerítésük mellett, észrevettem, behívott. .

(Ábrahám fölkel, teli szatyrot fog a kezébe, elindul a kivilágosodó színpadra.)

18. jelenet

(A színpadon a kerti székek, a háttérvászon a villaház vetített képe, halványan, szürkén; Kalapos — megöregedve, elhanyagoltan — az asztalnál, kezében vadászfegyver, azt tisztogatja; Ábrahám belép a díszletbe, leül az egyik kerti székre.)

KALAPOS A Kohut légkondicionáltatja az új gyár műhelyeit.

ÁBRAHÁM Olyan érzékeny gépekkel dolgozik, hogy foknyi pontossággal tartani kell a hőmérsékletet, a páratartalmat.

KALAPOS Azt mondják, a melósok gumikesztyűt húznak a szereldében, mielőtt hozzányúlnak a darabokhoz.

ÁBRAHÁM Nem is gyár ez, patika. Így igaz, megnéztem.

KALAPOS De tudod mibe került ez a magyar államnak ? Milliárdokba ! Dollár százmilfiókba!

ÁBRAHÁM Úristen, te Vince, ha mi ketten,

te meg én, csak a tizedét... a századát megkaptuk volna. Mit tudunk volna csinálni... De nekünk minisztériumi engedély kellett, ha egy klozetot akartunk építeni.

KALAPOS Külföldi licencek, automata gépsorok... És tudod, mit produkál vele? Amikor kezdtek, évi száz szuperaggregátortól volt szó. Mire a gyár megépült, már csak ötvenről. Pillanatnyilag gyártanak évi húszat. Érted? Húszat! A milliárdokból! (Érőtlenül nevet.) Iszol egy pohár bort? Lujza! Poharat!

LUJZA (becsattog a poharakkal) Jó estét, főmérnök úr!

ÁBRAHÁM Hogy vannak, Lujza asszony? **LUJZA** Lassan, főmérnök úr. Nehezen. Amióta a Kalapossal úgy kibántak...

KALAPOS Lujza!

LUJZA Enkülönben nem is bánom a dolgot. Örülök neki. Mindig is mondtam, maradt volna meg inkább melósnak...

KALAPOS Lujza, elég!

LUJZA De hát ennek beszélhetett az ember: politika, mindig csak az a rohadt politika.

KALAPOS (fölcattan) Mi bajod neked a politikával? Hol lennél nélküle? Mi mindent nyertél általa?

LUJZA (mozdulattal jelzi, mire becsüli az egészet)

KALAPOS De nem is erről van szó. Nekem kellett politizálnom. Nekem a politika sors volt. Habár olyan erők közé kényszerítet, amiket nem lehet teljesen megérteni, amik fölött józan okossággal nem lehet úrrá lenni: ki tudja, kit választanak ki, s miért. S mikor ejtenek el, s mi okból...

ÁBRAHÁM Hát a te esetekben azért tudni lehet éppen.

KALAPOS (meg se hallja) Emlékszem rá, 48-ban, azon a napon az esztorgapad mellől hívtak el. Azt se tudtam, hova visznek. Valami színházban kötöttünk ki. Lehetünk vagy hatszázan, mind mint én. Akkor fölállt az előadó, azt mondta: „Elv-társak, holnaptól államosítjuk a száz munkásnál többet foglalkoztató üzemeket, magukat jelöljük ki az új állami vállalatokhoz igazgatónak. Vállalják?” Es akkor mi, hat-százán, sose láttuk egymást, egyszerre talpra ugrottunk és énekelni kezdünk. (Föltápáskodik, rekedtes hangon énekelni kezd.) „Föl, föl, ti rabjai a földnek, föl, föl, te éhes pro-letár...” (Hangja megtelik színnel, erővel.) „A győzelem napjai jönnek...” (Szája meg-rándul, leül, csönd.) Azt hiszed, egyszer is megszólalt a telefon, amióta... A régi haverok átmennek a túloldalra az utcán. Mintha leprás lennék. Hát ki érti ezt? Micsoda erők... (A vadászpuska után nyúl, babrálja.) Ezt is csak tisztogatom. Az a szarjankó Gács egyetlen egyszer se hívott meg vadászni... Pedig mennyi szívességet tettem neki. Állandóan a gyár vadászházát használta, kevésbé volt szem előtt, oda-hordta a kurvait... De amikor bajban voltam, cserbenhagyott. Mint a többiek, mind. Egy se állt ki.

ABRAHÁM En sem.

KALAPOS Vettem észre.

ABRAHÁM Mert nem volt igazad. **KALAPOS** (kurtán fölrohent) Igazság? Kit érdekel itt? S kinek az igazsága?

ÁBRAHÁM ... A mi engem illet, még némi lelkiismeretfurdalásom is volt: mindent magamra vettem, helyetted dolgoztam, helyetted gondolkodtam.

KALAPOS Háromszor egymás után lettünk élüzem: ebben én is benn vagyok.

ABRAHÁM Nem utolsósorban, hogy nem szóltál bele, amihez nem értettél... De nekem arra is gondolnom kellett volna, mi lesz, ha én már nem leszek melletted. Készülni kellett volna rá. Te viszont inkább inni mentél a „főnökkel” meg vadászni...

KALAPOS Vele járt: hány döntés született ilyenkor... Ennek is vége. Az új megyei titkár nem vadászik: teniszezik. Azóta a megyében kitört a teniszörület. Képzeld el, meglelt emberek fonott ütővel rohángásznak egy Jabda után, mint a diáklányok a lepkehálóval.

ABRAHÁM Így aztán miféle műszaki ember lettél? Fogadok, a puskád elsütő szerkezetét sem érted.

KALAPOS De löni, azt tudtam vele. És biztos volt a kezem és éles a szemem... Na, isten...

ABRAHÁM Egészségünkre... (isznak) Különben?

KALAPOS Sehogy... Piszmogok a rózsáimmal és kész... Az én elemem a tevékenység volt, a mozgás. Most meg... (összeborzong)

LUJZA Eredj be, Kalapos, vegyél föl valamit, hűvösödik. Még az kell, hogy meghülj nekem.

KALAPOS (dühbe gurul) Meghülj nekem! Meghülj nekem!... Ha megfázok, magamnak fázok meg.

LUJZA De nekem kell pátyolgatni téged! Azt látná, főmérnök úr, milyen beteg egy vacak náthától, kettőt tüszent s már a halált emlegeti...

KALAPOS (elindul befelé, hóna alá vágja a puskáját) Azt tudod, öreg, hogy ma vagyok hatvanéves? Igazság szerint legkorábban a mai nappal lehetett volna nyugdíjazni engem. Négy évet loptak el az életemből... De talán így se volt hiábavaló. De hát: hol kerék, hol talp...

(Kimegy a színpadról, csönd.)

LUJZA Rossz bőrben van az öregem. Már a bor se ízlik. Igaz, az elején megfogtam: napi egy liter és slussz. Akkor kiabált, hogy így meg úgy; de most már az az egy liter se fogy el, csak nyámmog rajta. Nincs kedve. Látja, ez a vége. En mindig féltettem tőle az egésztől. Az elején, mert visszajöhettek a régiiek: én még jól emlékszem, kislány voltam és láttam, mi volt 19-ben, amikor visszajöttek... Aztán ez elmúlt, akkor meg reszkettem mástól. Valamitől. Most bekövetkezett... Nem kellett volna. Ha Vincém megmarad melósnak, máig ott élnénk Erzsébeten, két szoba, konyha, a klozet kinn — de mi bajunk lenne? Nem éltünk volna ilyen jól, biztos, de ember lenne az én Vincém. Nem árnyék...

ABRAHÁM Maga most mindennek csak a rossz oldalát látja. Ha csak a gyerekekre gondol...

LUJZA A gyerekek... Hónapszám nem nyit-

ják ránk az ajtót. Még a Kisluja. De Kisvince szóba se áll az apjával, más a politikai elve, azt mondja. Annáék meg: Vince nem állhatja a vömet, hát ők se... Elvadtak a gyerekek, ezt is az a rohadt politika tette... Olyan egyedül vagyunk, fő-mérnök úr, mint az ujjam. En kibírnám, csak ez az én Vincém lenne valahogy. De nem akar élni. Néha azt képzelem, földobja nekem a talpát.

ABRAHÁM Nem kell rémeket látni, Lujza asszony.

LUJZA Nehéz ám mutatni az erőt, amikor az ember legszívesebben csak jajongana. En még csal nem is sírhatok. (Már sír.) Olyan zabos, ha sírok. Meg csak nehezebben van utána, még betegebb.

ABRAHÁM Kis idegkimerültség, elmúlik... Inkább azt mondja meg, hogy megy a nőtanács?

LUJZA (szipog, de már nem bóg) Otthagytam. Az a sok okos elvtársnő egyre zsinatol, mind szereti a saját hangját, aztán...

(Kintről nem túl éles dörrenés hallatszik.)

LUJZA Mi volt ez?

ÁBRAHÁM Talán leverte valamit...

LUJZA Sokáig elmarad ez a Kalapos. Nem nézné meg?

ÁBRAHÁM En?

LUJZA (kitör rajta a pánik) Az isten szerelmére, menjen utána... En... én nem merek.

(Ábrahám bizonytalanul föláll, kimegy Kalapos után. Lujza vár, vár, aztán ő is kimegy utánuk. Kis csönd, aztán velőtrázó sikoly a színpalak mögül. A színpad hirtelen sötétbe borul.)

19. jelenet

(Fény az előszínpadon; Jász-Suba szociológus — kezében jegyzeteivel szokásos helyéről közepré jön.)

JÁSZ-SUBA Ki volt Kalapos Vince? A tanúságokból, miként a törött tükör cserepeiből, nem egy, de megannyi arc néz vissza: ma zavartabban szemlélem, mint mielőtt kutatni kezdtem utána; s az már biztos, hogy az esettanulmányt nem fogom megírni róla. Hőse volt a kornak? Vagy inkább áldozata? Rontott vagy javított a dolgokon? Semmitmondó kérdések, leperegnek róla. Eszerint: egyéniség volt. Még ha az idő átlépett is rajta. De fölötte az időnek is át kellett lépnie, másképp orra bukott volna benne. Jelen volt, hatott, energiával és elfáradásaival, erényeivel és bűneivel egyaránt — egykori jelenlétét minősíteni lehet, meg nem történtté tenni nem. Ezért ma délelőtt tíz óra harminc perckor a gyári szíreának jelére egy percre leállnak a gépek: emlékezetére, aki húsz éven keresztül állt ennek az iparvállalatnak az élén, s kitörölhetetlenül beírta nevét e közösség múltjába — és ezzel jelenébe is.

(A záróbeszéd közepétől Jász-Suba már húzódik hátrafelé az előszínpadról; utolsó mondataival beért a színpad" s végzavára lezuhan a

függöny.)

Felelős kiadó: Siklósi Norbert, a Lapkiadó Vállalat igazgatója

Egyetemi Nyomda — 78.3816 Budapest, 1979
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató